

Mamma på fulltid –
med barn på deltid
*En kvalitativ studie av samværsmødres
utforming av moderskapet.*

Grete Larsen

Masteroppgave i sosiologi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2010

Sammendrag

Denne studien tar utgangspunkt i det sterkt kjønnete barnefordelingsmønsteret etter samlivsbrudd, og handler om hvordan skilte mødre som ikke bor fast sammen med sine barn utformer moderskapet. Studiens empiri baserer seg på kvalitative intervjuer med syv samværs mødre, der rettsapparatet *ikke* har vært innkoblet og personlige problemer av ulik art *ikke* har spilt inn i beslutningen om hvor barna skulle bo. Dette er en samværsordning som er lite utbredt, og samværs mødrene bryter med tradisjonelle, normative oppfatninger om hvordan et ”godt moderskap” bør være.

Studiens tre forskningsspørsmål retter seg mot samværs mødrenes *begrunnelser*, deres *morspraksiser*, samt hvorvidt de har opplevd å få *reaksjoner* fra sine omgivelser, og hvordan de i så fall *håndterer* disse. For å forstå og fortolke empirien på en best mulig måte, benyttes et sammensatt analytisk rammeverk. Hovedperspektivene er tredelingen mor – far – barn, og under hvert perspektiv blir sentrale begreper presentert. Som analytiske verktøy tar jeg også i bruk begrepet morspraksis, som bygger på Morgans (1996) begrep om familiepraksiser, samt Finchs (2007) begrep fremvisning.

Det første analysekapitlet omhandler hvordan samværs mødrene *begrunner* beslutningen om at barna bor fast hos fedrene. Ut fra det empiriske materialet har jeg identifisert tre ulike hovedbegrunnelser. ”Barnets beste-begrunnelsen” er kjernen i begrunnelsesrepertoaret, og er tett koblet opp mot samfunnsdiskrusen om ”barnets beste”. Bosted og nettverk, samt konfliktunngåelse er sentrale momenter i denne begrunnelsen. I tillegg er ”far-barn-begrunnelsen” og ”livssituasjon-begrunnelsen” viktige for hvorfor barna har blitt boende hos fedrene. Samværs mødrenes eksmenn har i all hovedsak levd opp til idealet om ”nærværende fedre” før foreldrene skilte lag, og deres tette relasjon til barna har vært en viktig forklaring både på hvorfor disse fedrene har kjempet for å ha barna boende hos seg, hvorfor noen mødre trekker inn rettferdighetsbetraktninger, samt selve forutsetningen for at mødrene har gått med på samværsordningen. Flere av fedrene hadde bedre ytre forutsetninger enn mødrene ved samlivsbruddet, grunnet mødrenes livssituasjon. Ytre omstendigheter som flytting, jobb og studier er eksempler på dette. Selv om informantene ikke har tapt en rettsak, befinner de seg

ikke i en ønskesituasjon. De sentrale begrepene i dette analysekapitlet er ”barnets beste” og ”nærværende fedre”.

Det andre analysekapitlet tar for seg samværs mødrenes morspraksiser. Et sentralt funn er at samværs mødrene er svært bevisste på hvordan de ”gjør” moderskapet. Det jeg betegner som *samværs mødrenes normaliseringsprosjekt* og *samværs mødrenes emosjonelle prosjekt*, viser til det enorme og bevisste arbeidet som preger deres morspraksiser. Konsekvensen er at de fortsetter med å være svært nære, engasjerte og betydningsfulle i barnas liv, slik de var da familien bodde samlet. Deres morspraksiser stopper ikke ved det fysiske samværet, men strekker seg i stor grad utover dette, ved blant annet hyppig telefonkontakt og utvidet samvær. Samlet viser analysen hvordan *intensive mothering* (Hays 1996) kan ta form når mor og barn ikke bor sammen. Fremvisningsbegrepet (Finch 2007) og praksisbegrepet (Morgan 1996) er fruktbare analytiske verktøy i dette kapitlet.

Fordi samværs mødrenes moderskap er i konflikt med rådende oppfatninger om hvordan en ”god mor” bør oppføre seg, er møtet med omgivelsene en sentral del av deres tilværelse. Spesielt benyttes her begrepene *stigma* (Goffman 1963) og *fremvisning* (Finch 2007) som analyseverktøy. Alle mødrene har opplevd å få reaksjoner for at barna bor hos fedrene, noen positive, men flest negative. Samværs mødrene tar ofte i bruk to strategier i møtet med andre mennesker: forklaringsstrategien og taushetsstrategien. For å unngå stigmatisering er det særdeles viktig for disse mødrene å ha en legitim forklaring på hvorfor barna bor hos fedrene. Ved å hente opp ”barnets beste-begrunnelsen”, og fremvise denne på en overbevisende måte, klarer de hovedsakelig å oppnå sosial aksept. Taushetsstrategien innebærer å kontrollere den informasjonen som blir gitt til omgivelsene, og dermed skjule sitt potensielle stigma. Dersom ingen av disse strategiene aktiveres står mødrene i fare for å bli stemplet som ”dårlige mødre”, hvilket ofte bunner i andres mangel på informasjon om hvorfor en slik samværsordning praktiseres.

Forord

Å skrive masteroppgave har vært en slitsom, men svært lærerik prosess. Jeg har arbeidet med et spennende tema, og dette har drevet meg gjennom alle de dagene, nettene, ukene og månedene som stort sett kun har bestått av skriving. Nå er masteroppgaven ferdig, og i den forbindelse er det flere som fortjener en takk.

Jeg vil først og fremst takke Anne Lise Ellingsæter for et fruktbart veiledningsopplegg, med klare tidsfrister underveis. Dine kommentarer gjennom hele prosessen har vært svært verdifulle, og rådene du har gitt meg har åpnet opp for ny, faglig innsikt.

I tillegg til veilederen min, må jeg selvfølgelig få takke de syv informantene som gjorde det mulig å skrive en oppgave om samværs mødre. Hvert eneste intervju har bidratt til å skape et rikt datamateriale. Dere har fortalt om deres personlige erfaringer, på godt og vondt. Jeg må innrømme at jeg er imponert over hvor åpne dere har vært. Tusen takk for at dere lot meg få innsikt i deres situasjon!

Videre vil jeg takke Tove Thagaard for verdifulle innspill i prosjektets tidlige fase, og UiO som ga meg økonomisk stønad slik at jeg kunne reise rundt i Norge, for å møte informantene. Det har også vært hyggelig og motiverende med mange tilbakemeldinger fra både kjente og ukjente, som mener temaet har vært interessant. Til slutt må jeg også få takke min egen mamma for all støtte, Siri for middager og samtaler med min oppgave som hovedtema, samt Tone for deling av felles frustrasjon i innspurten. Vi ble ferdige!

Oslo, oktober 2010

Grete Larsen

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	8
1.1	Tema	8
1.1.1	Betegnelsen samværsmor	9
1.2	Hvorfor studere samværs mødre?	10
1.2.1	Faglig begrunnelse	10
1.2.2	Samfunnsmessig begrunnelse	12
1.3	Forskningsspørsmål	13
1.4	Bakgrunn for studien: Familieendringer og foreldrebrudd	13
1.4.1	Endrede samfunnsforhold og familieutvikling	13
1.4.2	Familiemangfold	15
1.4.3	Bostedsordninger og samvær etter foreldrebrudd	16
1.5	Oppgavens videre gang	17
2	Analytiske perspektiver	19
2.1	Familie: roller, praksiser og fremvisninger	19
2.2	Analytiske perspektiver på mødre	23
2.2.1	Biologiske og sosiale moderskapsforståelser	23
2.2.2	Krav til et godt moderskap	25
2.2.3	Å bryte med kravene	27
2.3	Analytiske perspektiver på fedre	29
2.3.1	Far som forsørger og far som omsørger	29
2.3.2	”Nærværende fedre”	30
2.4	Samlivsbrudd og ”barnets beste”	33
2.4.1	”Barnets beste” – et diffust og skjønnsmessig begrep	34
2.4.2	Irrelevante momenter i vurderingen av ”barnets beste”	34
2.4.3	Relevante momenter i vurderingen av ”barnets beste”	35
3	Tidligere forskning	39
3.1	Samværs mødre i norsk forskning	39
3.2	Samværs mødre i internasjonal forskning	41
3.2.1	Hvordan har de blitt samværs mødre?	41
3.2.2	Hva gjør samværs mødrene når de er sammen med barna?	44

3.2.3	Hva slags reaksjoner har samværs mødre fått fra omgivelsene?.....	45
3.3	Hva med samværsfedrene?.....	45
4	Metodisk tilnærming	48
4.1	Valg av metode.....	48
4.2	Utvalget	49
4.2.1	Utvalgskriterier.....	49
4.2.2	Rekrutteringsprosessen.....	50
4.2.3	Det endelige utvalget.....	51
4.2.4	Informantene	52
4.3	Intervjuene	54
4.3.1	Intervjuguide	54
4.3.2	Gjennomføring av intervjuene	55
4.3.3	Aspekter ved intervjusituasjonen	57
4.4	Bearbeidning av datamaterialet	59
4.5	Kvalitetsvurdering	61
5	Å bli samværs mamma.....	65
5.1	”Barnets beste-begrunnelse”	65
5.1.1	Bosted og nettverk.....	66
5.1.2	Konfliktunngåelse	70
5.2	”Far-barn-begrunnelse”	73
5.2.1	Begrunnelsens fundament	73
5.2.2	Samværs mødrenes bruk av ”far-barn-begrunnelse”	76
5.3	”Livssituasjon-begrunnelse”	78
5.4	Oppsummering	79
6	Å være samværs mamma	81
6.1	Samværs mødrenes normaliseringsprosjekt	81
6.1.1	Hverdagssavnet	87
6.1.2	To strategier i samværs mødrenes normaliseringsprosjekt	89
6.2	Samværs mødrenes emosjonelle prosjekt.....	93
6.3	Oppsummering	95
7	Samværs mødrenes møte med omgivelsene.....	96
7.1	Familie og venners reaksjoner.....	96
7.2	Positive reaksjoner i møtet med andre.....	97

7.3	Negative reaksjoner i møtet med andre	99
7.4	Oppsummering	105
8	Avslutning	106
8.1	Sentrale funn – en oppsummering	106
8.2	Sammenfattende betraktninger	108
8.3	Veien videre.....	109
8.4	Avsluttende kommentar.....	109
	Litteraturliste	110
	Vedlegg	118

1 Introduksjon

1.1 Tema

Dette er studie om samværs mødre. Det vil si mødre, der barna bor fast sammen med fedrene til daglig, og hvor de selv har avtale om samvær i bestemte perioder. Gjennom de siste 40 årene har det skjedd markante endringer i samfunnet, som også virker inn på individers nære relasjoner. Dagens familieliv er preget av mangfoldighet, og det er store variasjoner i hvordan mennesker ”gjør” familie. Med økte skilsmisserater og hyppige samlivsbrudd har andelen samværsforeldre ekspandert de siste tiårene, og ett av fire barn lever i dag i samme hushold som kun én av sine foreldre. Til tross for at likestilte foreldreskap fremstår som et ideal i dagens samfunn, viser barnefordelingsmønstret etter samlivsbrudd at dette fremdeles er en sterkt kjønnert arena. I 2004 ble 82 % av barn som opplevde skilsmisse boende fast sammen med mor. 10 % hadde delt bosted som omsorgsordning, og 8 % av barna ble boende hos far (Skjørten, Barlindhaug og Lidén 2007:13). Selv om et klart flertall av barna følger moren når foreldrene skiller lag, så er ikke kategorien samværsforeldre kun forbeholdt menn. Det finnes også mødre som er samværsforeldre, og denne gruppen eksisterer det svært lite empirisk kunnskap om.

Ved å fokusere på samværs mødre tar jeg dermed tak i en alternativ omsorgsordning, som bryter med det tradisjonelle mønstret av hvordan barnefordelingen etter et samlivsbrudd oftest er. Disse mødrene befinner seg i en situasjon som først og fremst forbindes med menn og fedre, og de utfordrer tradisjonelle oppfatninger om hvordan et ”godt moderskap” bør være. Med dette som utgangspunkt har jeg ønsket å undersøke hva som ligger bak at barna blir boende hos fedrene. Hvordan begrunner mødrene selv denne samværsordningen? Og hvordan ”gjøres” moderskapet når samværsrammen begrenser den fysiske tilstedeværelsen betraktelig? Fordi det fremdeles er lite praktisert at barna ikke har fast bosted hos mødrene, har jeg også vært interessert i å finne ut hvorvidt samværs mødrene må forholde seg til reaksjoner fra omgivelsene for sine utradisjonelle moderskap, og hvordan de i så fall håndterer disse.

Studiens empiri bygger på syv kvalitative intervjuer med samværs mødre, hvor foreldrene selv har kommet fram til samværsordningen, *uten* at rettsapparatet har vært innkoblet. Videre har heller ikke personlige problemer som rus, psykisk helse, eller sykdommer spilt inn i denne beslutningen. En begrensning ved undersøkelsen er at det kun er samværs mødrene selv som har fortalt sin side av historien. Fedrene, barna eller andre involverte har ikke kommet til orde. Med en masteroppgaves omfang og denne studiens fokus, har heller ikke dette vært hensikten. Mitt formål har nettopp vært å få innsikt i samværs mødrenes *subjektive* erfaringer og opplevelser rundt eget moderskap, og det er dermed dette jeg kan si noe om.

1.1.1 Betegnelsen samværs mor

Jeg har valgt å benytte meg av betegnelsen samværs mor i denne oppgaven av flere grunner. For det første så er dette i tråd med den allerede eksisterende forskningen som er gjort på denne gruppen mødre (Kitterød 2005; Jensen og Clausen 1997). Likeledes er samværs fedre en utbredt betegnelse om fedre som befinner seg i samme situasjon, og dette har blitt et velkjent begrep brukt både i forskningen og i dagligtalen. Thuen (2004) argumenterer for at deltidsforeldre er en mer dekkende betegnelse enn samværsforeldre, og kritiserer sistnevnte for å være for byråkratisk. Han mener deltidsforeldre i større grad ivaretar foreldrenes opplevelse av eget foreldreskap. Jeg stiller spørsmålstegn ved denne oppfatningen, fordi jeg mener det å betegne noen som deltidsforeldre gir inntrykk av at man nettopp er foreldre på deltid, begrenset til tiden disse foreldrene *fysisk* er sammen med sine barn. I analysen vil jeg komme tilbake til hvorfor dette ikke er en ideell betegnelse for mødrene i mitt utvalg. For å tydeliggjøre i studien at det er mødre med samvær som undersøkes, mener jeg samværs mødre er en dekkende betegnelse. Like fullt er de mødre, og der det er innlysende at det er mine informanter jeg skriver om, veksler jeg derfor på betegnelse mødre og samværs mødre.

1.2 Hvorfor studere samværs mødre?

1.2.1 Faglig begrunnelse

De siste tiårene har det vært stor vekst i forskningen på nye familieformer. Et av områdene som spesielt har stått i fokus er skilsmisser og samlivsbrudd. Forskningen har bidratt med økt kunnskap om hvilke konsekvenser et foreldrebrudd kan få for barna, og hvilke hensyn som bør tas i den forbindelse (Moxnes 2003). Det har også blitt gjort flere kvantitative og kvalitative studier om samværsforeldre. En konsekvens av at menn utgjør en så klar majoritet av denne gruppen foreldre, er at forskningen først og fremst har vært rettet mot nettopp menn og samværsfedre. Samværs mødre har nærmest blitt en usynlig kategori i denne sammenheng. Dermed eksisterer det svært lite empirisk kunnskap om denne gruppen mødre, både internasjonalt og i norsk sammenheng, mens *mytene* er mange. Hvorvidt kvinner og menn er samværsforeldre på ulike måter er et empirisk spørsmål, som ikke er ferdig utforsket. Kielty (2005) viser til flere likhetstrekk mellom samværs mødre og samværsfedre, men fordi det er knyttet kulturelle normer til at barna skal bo med mødre, så vil samværs mødrenes erfaringer ofte skille seg fra samværsfedres. Selv om det mangler godt nok empirisk belegg indikeres det at forskningsresultater om samværsfedre nødvendigvis ikke direkte kan overføres til også å gjelde samværs mødres situasjon. Jeg vil derfor hevde at det er behov for selvstendig forskning på denne gruppen mødre, og min undersøkelse kan være med på å bidra med ny faglig innsikt, og fylle *noe* av det kunnskapsgapet som eksisterer på feltet.

Fra et faglig ståsted vil det også være av interesse å ta utgangspunkt i den skjeve kjønnsdelingen av barneomsorgen etter samlivsbrudd. Idealet om den mannlige forsørgeren og den kvinnelige husmoren, har i dag blitt erstattet med et ideal om kjønnslikestilling, både i samfunnet generelt og innad i familien (Syltevik og Wærness 2004:100). Det kan dermed fremstå som et paradoks at menn i familien forventes å være nære og engasjerte fedre, men etter et samlivsbrudd så er det legitimt at barn flest følger moren. Det kan være flere grunner til at kjønnsdelingen fremdeles er skjev, men én av årsakene kan være, som nevnt over, nettopp de kulturelle normene som er knyttet til moderskapet. Hva skjer egentlig med de som velger annerledes, og bryter med de tradisjonelle oppfatningene om hvordan et ”godt moderskap” bør være? Ved å studere det særegne kan også kunnskap om det allmenne

tilegnes. Er det i dag sosial aksept blant folk for at barn bor hos far, eller vil samværs mødre møte på reaksjoner fra sine omgivelser for at de ikke bor fast sammen med sine barn? Er det fremdeles forestillinger om det sterke, ubrytelige båndet mellom mor og barn som råder i samfunnet? Eller gjenspeiler omgivelsenes reaksjoner idealet om likestilte foreldreskap? Ved å undersøke blant annet hva slags reaksjoner samværs mødre har fått i møtet med andre, så avdekkes også noen av de allmenne oppfatningene om moderskap og foreldreskap som eksisterer i samfunnet.

En annen faglig interessant begrunnelse for å studere samværs mødre er at til tross for at andelen fremdeles er beskjeden statistisk sett, og utviklingen har gått sakte, så har det likevel skjedd en endring over tid i hvor barn blir boende etter samlivsbrudd. Tabellen under viser endringer fra 2001 fram til 2010, og gjelder for alle barn i Norge under 17 år.

Andel barn fordelt etter fast bosted med enten begge foreldre, eller en av foreldrene:

Årstall	Barn som bor med begge foreldre (gifte og samboende)	Barn som bor med mor (bare mor, eller mor og stefar)	Barn som bor med far (bare far, eller far og stemor)
2001	76,8 %	20,4 %	2,8 %
2005	74,9 %	21,6 %	3,5 %
2010	74,6 %	21,3 %	4,1 %

Kilde: Barnestatistikk, Statistisk sentralbyrå 2010.

Statistikken viser at det har skjedd en økning i antallet barn som er registrert med fast bosted hos far. 4,1 % kan virke som en liten andel, men det utgjør i 2010 over 45.000 barn, i forhold til i underkant av 29.400 barn i 2001.

Neste tabell viser andelen av barn som bor med far (bare far, eller far og stemor) av alle barn som *ikke* bor med begge foreldre:

1989	1995	2000	2005	2010
12,3 %	11,1 %	10,9 %	13,9 %	16,4 %

Kilde: Barnestatistikk, Statistisk sentralbyrå 2010.

Det finnes imidlertid en svakhet ved disse statistikkene. De inkluderer ikke foreldre som praktiserer delt bosted som omsorgsordning. For å finne tall på dette må det benyttes 6 år gamle tall, som jeg refererte til innledningsvis. I 2004 ble det antatt at omtrent 10 % av barna etter skilsmisse hadde delt bosted, og 8 % av barna bodde fast hos far (Skjørten m.fl. 2007). Statistikken må dermed tolkes med forsiktighet, fordi det kan antas at en betydelig del av barna som er registrert med fast bosted hos far, egentlig bor omtrent like mye hos begge foreldrene. Uavhengig om far har hovedomsorg eller delt omsorg, så viser utviklingen at fedre faktisk *har* kommet mer på banen etter foreldrebrudd, selv om de fremdeles er i et klart mindretall. Det er mange prosesser som kan ligge bak at noen fedre har hovedomsorgen for barna og at noen mødrene blir samværs mødre, for eksempel kjønnsnøytrale familielover, idealer om likestilte foreldreskap, hyppige foreldrebrudd, menns økte deltakelse i barneomsorgen og kvinners økonomiske uavhengighet. Er vi i startfasen for en ny trend, som vi vil se mer av i de kommende generasjoner? Er samværs mødre et bilde på ”de nye mødrene”, som ser bort fra kjønn når samværskabalen mellom foreldrene skal legges etter et foreldrebrudd?

1.2.2 Samfunnsmessig begrunnelse

Fordi det generelt eksisterer lite kunnskap om samværs mødre, kan studien være med på å gi økt forståelse for mødre som praktiserer en slik samværsordning. Ved å la samværs mødrene selv komme til orde, og fortelle om sine erfaringer og opplevelser kan det skapes mer åpenhet rundt temaet. I arbeidet med denne oppgaven har jeg fått innblikk i at det sannsynligvis eksisterer en del myter om hvem samværs mødre er, og at ikke alle mennesker synes det er akseptabelt med en slik ordning. Når mødrene ikke bor sammen med barna på fulltid, kan det

resultere i at de blir stemplet som ”dårlige mødre”, eller uegnede til å ha barna boende hos seg. Samværs mødrene jeg har intervjuet har vært positive til å stille opp i denne studien fordi de nettopp ønsker økt fokus og åpenhet rundt det å være samværs mor. Ved å belyse hvordan noen av disse mødrene opplever sin situasjon, kan det være med på å minske fordommene mot de som praktiserer en alternativ samværsordning. Det kan føre til en økende grad av sosial aksept, og til en bedret forståelse fra andre mennesker. Ved å videreformidle kunnskap basert på samværs mødrene egne erfaringer, blir deres situasjon mer synlig og eksplisitt. De empiriske resultatene kan dermed ha en viss praktisk betydning i samfunnet.

1.3 Forskningsspørsmål

Spørsmålene som gav opphav til studien har vært enkle og eksplorative. Som nevnt har jeg ønsket å undersøke hvordan samværs mødrene *begrunner, utøver og opplever sitt eget moderskap*. For å belyse dette har jeg tatt utgangspunkt i tre forskningsspørsmål som jeg ønsker å finne svar på:

- Hvordan begrunner samværs mødrene beslutningen om at barna bor fast hos fedrene?
- Hvordan arter samværs mødrene morspraksiser seg?
- Har samværs mødrene opplevd å få reaksjoner fra sine omgivelser fordi de ikke bor fast med barna sine, og hvordan håndterer de i så fall disse?

1.4 Bakgrunn for studien: Familieendringer og foreldrebrudd

1.4.1 Endrede samfunnsforhold og familieutvikling

Samliv og familieliv er i dag mindre stabilt og forutsigbart enn tidligere. Fram til 1970-tallet var ekteskapet den eneste aksepterte rammen for foreldreskap, og en betingelse for å starte familie (Moxnes 1990). Dette har imidlertid endret seg radikalt. Det finnes ikke lenger kun én vei inn til familiedannelse i dagens samfunn, og ekteskapets monopol er opphevet. Fra 1970-tallet skjøt også de moderne samboerskapene fart, og fikk gradvis aksept i samfunnet.

Samboerskap representerer en viktig endring i forhold til det tradisjonelle samlivsmønsteret. Fremveksten gled inn i samfunnet på en relativt ubemerket måte, og har blitt betegnet som en stille revolusjon (Noack 1996:25). Ved siden av fremveksten av samboerskap, er også den økte hyppigheten av skilsmisser og samlivsbrudd de fremste kjennetegnene ved familieutviklingen. Under har jeg laget en tabell som viser utviklingen i inngåtte ekteskap og skilsmisser.

Årsgjennomsnitt for inngåtte ekteskap og skilsmisser:

	1971-1975	1981-1985	1991-1995	2001-2005	2009
Inngåtte ekteskap	27.898	21.108	19.456	22.829	24.582
Skilsmisser	4.463	7.451	10.411	10.720	10.235

Kilde: Befolkningsstatistikk. Ekteskap og skilsmisser, 2009. Statistisk Sentralbyrå.

Tabellen viser at inngåelse av ekteskap har hatt en svak nedgang, men at det på dette området ikke er så store endringer mellom årsgjennomsnittet for 1971-1975 og tallene fra 2009.

Derimot har gjennomsnittet for skilsmisser økt kraftig i samme tidsperiode. Samboerskap, som ikke er inkludert i denne statistikken, har blitt regnet for å være en mer ustabil form for samliv. Bruddsansynligheten er omtrent fire ganger så stor for samboere enn for par som er gift. Dersom samboere har barn reduseres bruddsansynligheten noe, og sammenlignet med ektepar er risikoen da om lag tre ganger så stor for brudd (Noack 2002).

Innad i familiene har det også skjedd endringer. De foreldrene som velger å inngå ekteskap, gjør det senere i livet enn hva som var tilfellet tidligere. Utviklingen og tilgangen til nye prevensjonsmidler har også gjort det mulig å planlegge når det passer best inn i de individuelle livsløpene til foreldrene å få barn (Noack 2004:42). Dessuten er familiene mindre enn tidligere, og begge foreldrene er i hovedsak yrkesaktive (Moxnes 1990:36).

Nettopp kvinners økte deltakelse i arbeidslivet og økt likestilling mellom kjønnene er to av flere viktige utviklingstrekk som kan ha innflytelse på hvordan vi lever sammen i familier i

dag (Andersen 2003:28), og likeledes på at mødre faktisk kan bli samværs mødre. Den tradisjonelle husmorfamilien har mistet sin rådende stilling i samfunnet, og de fleste familier baserer seg i dag på to forsørgere. Kvinnens sysselsetting har ekspandert, og også småbarnsmødre er i stor grad yrkesaktive (Syltevik og Wærness 2004). Leira (2005) peker på at forholdene mellom familie, arbeidsliv og den norske velferdsstaten har blitt restrukturert, og i tillegg til mødres sysselsetting, har det offentlige investert kraftig i barneomsorgen.

En viktig målsetting i familie- og likestillingspolitikken har vært å legge til rette for at kvinner og menn skal kunne kombinere det å være foreldre til små barn med yrkesaktivitet (NOU 2008:6). Det eksisterer i dag brede offentlige ordninger for småbarnsforeldre, blant annet ved subsidiering av foreldres omsorg for egne barn. Kontantstøtte og permisjonsordninger er eksempler på dette. I tillegg finnes det også ordninger som gjør at foreldre kan delta i arbeidslivet, ved at det offentlige overtar mye av ansvaret for barna, blant annet gjennom barnehage (Ellingsæter 2006:74). Det er imidlertid slik at flere kvinner enn menn ikke er fulltidsarbeidende, og omsorgen for små barn kan være en av grunnene til dette (Syltevik og Wærness 2004:102). Mens 12 % av norske menn har redusert arbeidstid, så gjelder dette 43 % av norske kvinner. Kvinner investerer også mye tid i ulønnet husholdsarbeid, mens menn arbeider omtrent fire ganger så mye overtid som kvinner (NOU 2008:6). Samtidig har også menn blitt brakt mer inn i familien og barneomsorgen. Furstenberg (1988 i Jensen 1992) kobler dette til mødres yrkestilknytning. Siden menn ikke lenger forsørger familien alene, har det åpnet for økt familiedeltakelse og frigjøring fra forsørgerrollen. De siste tiårene har ”de nye fedrene” blitt et sentralt tema i nordisk kjønnsforskning (Aarseth 2008:70). Flere kvalitative studier viser en tendens til at fedre deltar mer i omsorgen for barna enn tidligere (Plantin 2001; Brandth og Kvande 2003). Tidsnyttingsundersøkelser viser også at fedre bruker betydelig mer tid til barneomsorgen i dag, i forhold til fedre før 1970 (Jensen 2004:206). Menn og barneomsorg vil bli ytterligere utdypet i det påfølgende kapitlet som tar for seg *analytiske perspektiver*, fordi dette kan være en viktig faktor i forhold til at samværs mødre har gått med på at barna skal bo fast hos fedrene.

1.4.2 Familiemangfold

Samboende familier, aleneforelderfamilier, og utvidede og sammensatte familier etter foreldrebrudd, er eksempler på de variasjonene som preger familiesituasjonene i dag. Selv om

idealet fremdeles er kjernefamilien, som statistikken også viser er mest utbredt, har det blitt stor aksept for alternative måter å leve sammen i familier på. Dermed er det ikke lenger gitt hva en familie skal være, slik det var på 1950- og 1960-tallet (Moxnes 1990:30,36), hvilket utfordrer begrepsbruken. Siden familie ikke kan forstås som en statisk enhet, snakkes det ikke lenger om ”familien” i entall, men ”familier” i flertall (Ellingsæter og Leira 2004:16). Morgan (1996) introduserte begrepet familiepraksiser, som innebærer at familier er noe som *gjøres*. Dette blir utdypet i neste kapittel om *analytiske perspektiver*, fordi jeg i stor grad benytter en praksisorientert tilnærming til både familien og moderskapet i denne studien om samværs mødre.

1.4.3 Bostedsordninger og samvær etter foreldrebrudd

Når foreldre ikke lenger skal bo i samme hushold, kan det være en utfordring å bli enige om hvordan de skal fordele tiden med barna mellom seg. Mange foreldre klarer å bli enige, mens andre opplever høyt konfliktnivå. Uavhengig av enighet må alle foreldre møte til minimum én meklingstime etter samlivsbrudd. Meklers oppgave er å hjelpe foreldrene til å bli enige om samværsordning og foreldreansvar, men det er foreldrene selv som skal ta avgjørelsen på bakgrunn av hva som er best for deres barn (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) 2010). I forskningen på skilsmisser regnes det med at barnefordelingen blir avgjort av domstolene i omtrent 10 % av tilfellene (Skjørten 2005:14).

Den mest utbredte samværsordningen etter et samlivsbrudd er at barna blir boende *fast* hos den ene forelderen, og den andre blir samværsforelder med såkalt *vanlig samværsordning*. Den av foreldrene som har barnet boende fast hos seg har en bestemmelsesrett over viktige avgjørelser i barnets hverdag, som for eksempel om barnet skal gå i barnehage, eller hvor i landet de skal bo (Barneloven § 37). Det siste året har det blitt gjort noen endringer i Barneloven. En av disse går ut på at både bostedsforelder og samværsforelder har en gjensidig varslingsplikt på 6 uker før en eventuell flytting (Barneloven § 42). Formålet med en slik endring er at foreldrene skal kunne planlegge hvordan samværet bedre skal kunne legges opp ved slike forandringer i bosted (BLD 2010).

Vanlig samvær har tidligere blitt definert som annenhver helg, en ettermiddag i uken, samt to uker i sommerferien, og jul eller påske. Det har imidlertid vært opp til foreldrene om de ønsker en mer eller mindre omfattende samværsordning (Moxnes 2003:137). I juli 2010 ble definisjonen av vanlig samvær utvidet i barneloven, § 43. En av disse endringene går ut på at vanlig samvær gir rett til å være sammen med barna en ettermiddag i uka *med overnatting*. De ytterligere endringene gjelder feriesamværet, som også har blitt utvidet (BLD 2010).

En annen mulighet foreldrene kan velge, er å avtale at barnet skal ha delt bosted. Et viktig element i avtalen om delt bosted, er at begge foreldrene da vil få bostedsmyndighet. I Barneloven § 37 presiseres dette, og hvis barnet har fast bosted hos begge foreldrene, skal begge være med på å ta avgjørelser knyttet til blant annet flytting. Tidligere hadde ikke rettsapparatet lov til å idømme foreldre delt bosted i barnefordelingssaker som skulle bli avgjort av domstolene (Skjørten m.fl. 2007:12). Fra 1. juli 2010, ble det derimot åpnet for dette, selv om det heter i Barneloven § 36 at det må foreligge særlige grunner for en slik avgjørelse. Dersom retten er i tvil om hva som er best for barnet, er delt bosted uaktuelt. Fordi stabilitet antas å være viktig for små barn, og disse også er mer sårbare, vil det ikke bli idømt delt bosted i tilfeller der barn er under 7 år (BLD 2010). Stadig flere velger at barna skal bo tilnærmet like mye hos begge foreldrene etter et samlivsbrudd. Foreldre som velger en slik løsning har oftere høyere utdanning, har høy inntekt og er sterkt knyttet til arbeidslivet (Skjørten m.fl. 2007:35-39).

Informantene i denne studien har vært underlagt de gamle lovene, men endringene generelt signaliserer at det stadig legges mer til rette for ”den andre forelderen” i lovverket.

1.5 Oppgavens videre gang

Oppgaven består av åtte kapitler. Etter dette introduksjonskapitlet vil jeg i kapittel 2 presentere oppgavens analytiske perspektiver. Kapittel 3 er en gjennomgang av tidligere forskning om samværs mødre, nasjonalt og internasjonalt. Mot slutten av dette kapitlet har jeg en egen del som i korte trekk tar for seg forskningsresultater fra to kvalitative studier om

samværsfedre, som har relevans for min studie. Den metodiske tilnærmingen vil være tema for kapittel 4. De tre påfølgende kapitlene er analysekapitler. I kapittel 5 står samværs mødrenes begrunnelser i sentrum. I kapittel 6 vil jeg fokusere på hvordan samværs mødrenes morspraksiser er. Kapittel 7 er det siste analysekapitlet, og tar for seg hvorvidt samværs mødrene opplever å få reaksjoner for at de ikke bor sammen med barna sine, og hvordan de i så fall håndterer dette. Avslutningsvis i kapittel 8 samles trådene fra analysekapitlene og de mest sentrale funnene vil bli trukket fram. Jeg vil også komme med noen sammenfattende betraktninger om studien, samt forslag til videre forskning i dette kapitlet.

2 Analytiske perspektiver

I dette kapitlet skal jeg presentere det analytiske rammeverket som er utgangspunktet for hvordan jeg forstår, analyserer og fortolker mitt empiriske materiale. Forskningsspørsmålene jeg skal besvare i studien er strukturert ut fra tre ulike temaer som er knyttet opp mot tilværelsen som samværsmor, med fokus på begrunnelser, morspraksiser og reaksjoner fra omgivelsene. Å bli, og å være samværsmor skjer i relasjon til de involverte barna, og det skjer i relasjon til barnas fedre. Av den grunn har jeg valgt å fokusere på ulike analytiske perspektiver i dette kapitlet, nemlig tredelingen mor – far – barn. Under hvert av disse perspektivene vil det være sentrale begreper som vil bli benyttet i analysekapitlene. Før jeg går inn på denne tredelingen, skal jeg ta for meg to analytiske verktøy i familieforskningen: praksisbegrepet (Morgan 1996) og fremvisningsbegrepet (Finch 2007).

Til analysekapitlet *å bli samværsamma* er begrepene ”barnets beste” og ”nye fedre” spesielt relevant, mens praksisbegrepet (Morgan 1996) og fremvisningsbegrepet (Finch 2007) brukes for å analysere det praktiske moderskapet i kapittel 6. Det siste analysekapitlet som tar for seg hva slags reaksjoner samværs mødre har fått fra sine omgivelser, samt hvordan de håndterer dette bruker jeg begrepene stigma (Goffman 1963) og fremvisninger (Finch 2007) som nyttige analytiske redskap.

2.1 Familie: roller, praksiser og fremvisninger

Tradisjonelt har et strukturfunksjonalistisk teoretisk utgangspunkt ofte blitt benyttet for å studere familier. Slik det ble innført av Talcott Parsons, innebærer dette et syn på at samfunnet består av ulike posisjoner, der normer og forventninger styrer hvordan disse personene skal handle (Parsons 1955). Familien utgjør et godt eksempel på dette, fordi den komplementære rollefordelingen har preget hvordan familien har blitt organisert (Solbrække og Aarseth 2006:66). Tradisjonelt har fedrene stått for de ytre arbeidsoppgavene, mens mødre har tatt seg av hjemmet og omsorgen for barna. Samfunnet er preget av store endringer, og graden av symmetri mellom foreldrene er i dag langt større enn tidligere (Schultz Jørgensen 2001:113). Selv om rolleteori kan tydeliggjøre kjønnsforskjeller, så er en

av hovedkritikkene mot en slik teoretisk inngang at den ikke er i stand til å fange opp variasjonene og endringene som preger dagens samfunn (Brandth og Kvande 2003:31). Ut fra en slik innfallsvinkel innebærer det å bli far eller mor, å internalisere allerede eksisterende roller. Dermed blir moderskapet og faderskapet sett på som noe statisk, og teorien forklarer heller ikke *hvorfor* mennesker lar seg sosialisere, og enda viktigere i forhold til denne studien: hvorfor ikke alle følger normene (Solbrække og Aarseth 2006). Jeg finner dermed ikke rolleteorien godt nok egnet som teoretisk inngang for å studere samværs mødre, som ikke handler overens med de rådende normene og forventningene om moderskapet.

En alternativ inngang til å studere samværs mødres moderskap har jeg hentet fra David Morgan (1996). Han argumenterer for hvordan man gjennom et praksisperspektiv ivaretar det aktive, handlende mennesket, og mangfold og forskjellighet kommer dermed lettere til uttrykk. Han bruker begrepet familiepraksiser som vektlegger at familien består av relasjoner som er dynamiske. Ved å sette relasjonene i sentrum, fanges både endringer og stabilitet opp. Familier skal forstås som noe som gjøres, og fokuset er rettet mot handlinger. Fordi samværs mødrene representerer endringer og variasjoner i moderskapet, mener jeg praksisbegrepet vil være en fruktbar tilnærming. Som en videreføring av begrepet vil jeg benytte *morspraksis* for å vise til hvordan mødrene ”gjør” moderskapet. Likeledes vil jeg benytte *farspraksis* der jeg viser til hvordan fedrene ”gjør” faderskapet. Morspraksis refererer altså til hva mødrene faktisk gjør, og det ligger nært opp til det engelske ordet *mothering*, som det ikke finnes et tilsvarende begrep for i det norske språket.

Silva (1996) beskriver moderskapet som de legale bånd mellom mor og barn, mens morspraksiser er rettet mest mot de omsorgsaktivitetene mødrene bedriver. Selv om moderskapet ikke nødvendigvis er utledet fra biologi og er en sosial konstruksjon, så er morspraksiser absolutt ikke knyttet til biologi, hevder Silva (1996a:2). En slik forståelse innebærer at morspraksiser også kan utføres av andre enn den biologiske moren, inkludert menn. Silva uttrykker det slik:

Mothering can either be attached to motherhood, shared between the mother and other persons, or done in the place of the mother. Motherhood is female, mothering need not to be (Silva 1996:12).

For å bevare noe av kjønnsdistinksjonen som kan være viktig i denne studien, velger jeg imidlertid å skille mellom morspraksiser og farspraksiser. I det følgende vil morspraksiser altså referere til hvordan samværsødrene ”gjør” moderskapet. Morgan, som for øvrig skriver om fedre, uttrykker at farspraksiser ikke alltid krever en fysisk tilstedeværelse (Hobson & Morgan 2002:11). Dette er relevant i forhold til min analyse om samværsødrenes morspraksiser, fordi deres samværsramme begrenser den fysiske kontakten mellom mor og barn. Ved en slik tilnærming kan jeg derfor undersøke samværsødrenes morspraksiser, uavhengig av det fysiske samværet.

”Displaying” eller ”fremvisninger” er et nyttig supplement til praksisbegrepet (Finch 2007). I dagens samfunn eksisterer det som nevnt et mangfold av måter å ”gjøre” familier på, noe Morgans (1996) praksisbegrep fanger opp. Disse variasjonene som preger familiepraksisene kan springe ut fra samlivsbrudd som resulterer i at barn og foreldre ikke alltid bor sammen. Stefamilier, familier bestående av par av samme kjønn, eller adoptivfamilier er også eksempler på dette. Poenget er at det ikke lenger er slik at familiepraksiser kun er basert på slektskap eller familier som bor i samme hushold, de strekker seg langt utover dette. Dessuten endres også hvem som inngår i ens familie over tid (Finch 2007).

Dermed vil mennesker stadig ha behov for å fremvise hvem som utgjør deres familie, mener Finch (2007). Hun kaller dette for *displaying families* (fremvisning). Begrepet beskriver hvordan mennesker aktivt synliggjør eller fremviser hvem som er en del av deres familier gjennom handlinger. Familier er altså ikke bare noe som ”gjøres”, men også noe som fremvises. Med dette ønsker Finch å legge vekt på den sosiale siden ved familiepraksiser. Hun peker på at en persons handlinger må bli formidlet og forstått av relevante andre for å bli anerkjent som familiepraksiser. Finch beskriver det slik:

Display is the process by which individuals, and groups of individuals, convey to each other and to relevant audiences that certain of their actions do constitute “doing family things” and thereby confirms that these relationships are “family” relationships (Finch 2007:67).

Spørsmålet er ikke lenger hvem som er min familie, men heller hvilke relasjoner som har karakter av å være familierelasjoner, hevder Finch (2007:69). Med stadige endringer og variasjoner handler ikke det å identifisere familierelasjoner bare om å navngi medlemmene, det dreier seg mer om å demonstrere at relasjonene mellom individer er familie.

Fremvisninger er ikke bare bundet til ansikt-til-ansikt interaksjoner, men kan også for eksempel vises ved å henge bilder av familiemedlemmer på en fremtredende plass i stua. Bruken av fysiske objekter er ett av verktøyene som kan brukes i fremvisningene. Gaver eller fortellinger kan også benyttes som verktøy for fremvisninger (Finch 2007:77).

Narratives are seen as stories which people tell to themselves and to others about their own family relationships, which enable them to be understood and situated as part of an accepted repertoire of what “family” means (Finch 2007:78).

Slike fortellinger er altså et verktøy for å fremvise familierelasjoner. Finch mener at alle familierelasjoner må fremvises, men hvor sterkt behovet er varierer med tiden og med omstendighetene, for eksempel at barn og foreldre ikke lenger bor sammen, eller at nye familierelasjoner kommer inn i bildet (Finch 2007:72). Når jeg har analysert datamaterialet mitt har spesielt fremvisninger gjennom fortellinger stått sentralt.

Kjernen i Finchs begrep om fremvisninger er altså å synliggjøre følgende: ”Dette er mine familierelasjoner, og de fungerer” (Finch 2007:73). For samværsmødrene kan fremvisninger av morspraksisene være spesielt verdifullt, fordi de fremviser praksiser som bryter med det tradisjonelle mønstret, og med forventninger til et ”godt moderskap”.

2.2 Analytiske perspektiver på mødre

2.2.1 Biologiske og sosiale moderskapsforståelser

En god mor (og en ekte kvinne) vet instinktivt hva som er best for det barnet hun har født. Hun er kjærlig, mild, oppofrende og uselvisk. Morsoppgaven er et hellig kall, og moren er lykkelig for å kunne ofre seg for denne oppgaven (...) En kvinne som ikke finner glede i å være sammen med sitt barn kontinuerlig, er en dårlig mor (Tuft og Vibe 1987:21,25).

Innledningsstatet er hentet fra Tuft og Vibe (1987), som med et kritisk blikk viser til teorien om morsinstinkt, et instinkt kvinner ut fra en slik forståelse skal være født med. Her blir barneomsorgen ansett som en oppgave eksklusivt forbeholdt kvinner, og det er kun den biologiske moren som besitter de rette forutsetningene for å kunne ta seg av barn (Tuft og Vibe 1987:21). Både nasjonalt og internasjonalt har feminister gått til angrep på en slik forståelse. På begynnelsen av 1970-tallet i Norge gikk blant annet Hanne Haavind sammen med andre kvinnelige psykologer og feminister, hardt ut mot den rådende forståelsen om at en sunn og god oppvekst var avhengig av en alltid tilstedeværende og oppofrende mor. I boken ”Myten om den gode mor” argumenterte de for at slike morsoppfatninger kun var en utbredt myte, som er dypt forankret i oss og er med på å forme vår virkelighetsoppfatning om hvordan mødre skal være (Haavind 1973).

Biologiske versus kulturelle oppfatninger av moderskapet er fortsatt omstridt. Carol Smart (1996:37) hevder at moderskapet fremdeles i vesentlig grad blir konstruert rundt antakelser om ”det naturlige”, som springer ut fra biologiske kjønnsforskjeller. Smart og andre feminister har gått til angrep på en slik tilnærming. De poengterer at moderskapet og morspraksiser ikke må forstås som noe naturlig ved kvinnen, men tvert i mot som noe historisk, kulturelt og sosialt konstruert (Silva 1996a:1).

Den foreliggende forskningen på moderskapet fremstår som normativt tvetydig, hevder Smart (1996:38). Moderskapet har blitt identifisert som selve kilden til kvinners undertrykking, men samtidig også som en kilde til å vise kvinners styrke og unike egenart. Som institusjon

mangler moderskapet en historie og må dekonstrueres og denaturaliseres. For å dekonstruere det naturlige, mener Smart det kan det være nyttig å ta utgangspunkt i mor-barn forholdet, og fokusere på kjeden av hendelser som etablerer moderskapet. Denne kjeden anses for å være så naturlig at det ikke stilles spørsmålstegn ved den. Er dette virkelig en naturlig biologisk prosess, spør Smart kritisk. Hun presenterer den såkalte naturlige kjeden slik (Smart 1996:39):

Seksuell aktivitet → graviditet → fødsel → morspraksiser → moderskap

Ved å undersøke hvert ledd hevder Smart at kjeden av hendelser som etablerer moderskapet, slett ikke er noe automatisk og naturlig. I denne prosessen vil man på hvert trinn ha valg og handlingsalternativer som er historisk og kulturelt spesifikke (Smart 1996:39). Det er ikke slik at seksuell aktivitet automatisk leder til graviditet, og graviditet fører ikke automatisk til fødsel. En fødsel på sin side fører heller ikke nødvendigvis til morspraksiser eller moderskap. Historiske eksempler på dette kan være hvordan de øvre samfunnsklassene har ansatt fulltidsbarnepleiere for å ta seg av barna. Smart ønsker å gi økt innsikt i at denne prosessen springer ut fra ulik atferd, og fra sanksjonering av annen atferd. Hun henviser blant annet til hvordan kriminalisering av abort og prevensjon historisk har vært med på å tvinge kvinner til å bli mødre. Hvorfor hadde dette vært nødvendig dersom moderskapet kun er en naturlig, biologisk prosess, spør Smart. Ved å dekonstruere kjeden av hendelser som leder til moderskap forsøker altså Smart og denaturalisere moderskapet (Smart 1996).

Historikeren John Gillis (i Ellingsæter 2004:151) har også studert ulike sider ved moderskapet gjennom tidene. Han understreker i likhet med Smart at unnfangelse, graviditet og fødsel ikke nødvendigvis står i en forutbestemt relasjon til det sosiale moderskapet eller til morspraksisene. I følge Gillis ble omsorgsevne helt fram til det 19.århundre regnet som noe ervervet, fremfor en naturlig og kjønnsesifikk egenskap.

Norsk lovgivning har også foretatt en dreining bort fra den biologiske forståelsen av moderskap, og synet på mor som den naturlige omsorgsgiver. Dette kom blant annet til

uttrykk i 1981, da morspresumpsjonen i barneloven ble opphevet. Frem til da var det antatt at det beste for barnet var å bo fast hos mor. Forslaget om å sløyfe morens fortrinnsrett, skapte stor debatt. Noen av motargumentene vektla nettopp de biologiske sidene ved forholdet mellom mor og barn, hvor begrunnelsene da gikk rett på det spesielle, naturlige båndet som oppstår som følge av svangerskap, fødsel og amming. Andre la en mer sosial og kulturell forståelse av barnets tilknytning til moren til grunn, som et resultat av at mødrene oftest har hatt hovedsorgen for barna under samlivet. Et annet argument som ble trukket frem for å beholde morspresumpsjonen var at kvinner i vår kultur har utviklet følelsesmessige kvaliteter i større grad enn hva menn har, og dette skulle gjøre de i bedre stand til å ha hovedsorgen for små barn (Sandberg 1990:24,25). Morspresumpsjonen ble likevel fjernet, men selv om moren ikke har noen fortrinnsrett lenger, kan det ikke utelukkes at det fortsatt eksisterer en formodning om at små barn har det best hos moren. Forholdet mellom mor og barn skal nå være underordnet ”barnets beste”, og det kreves en skjønnsmessig vurdering om det er moren eller faren som har de beste forutsetningene for å ha barna boende hos seg (Sandberg 1990:53). Senere i dette kapitlet kommer jeg tilbake til prinsippet om ”barnets beste”, og det viser seg at selv om morspresumpsjonen er ute av barneloven, så har barnets behov for kjønnsidentifikasjon ofte blitt tillagt vekt i barnefordelingssaker i retten (Skjørten 2005).

2.2.2 Krav til et godt moderskap

Inspirert av Smart (1996), beskriver Ellingsæter (2005) moderskapsdiskurser som samfunnets normative metaspråk om mødre. ”Ulike fremstillinger av fakta, beskrivelser og metaforer bidrar til å forme kollektive forståelser av hva som er normalt, sosialt ønskelig eller tatt for gitt, og hva som ikke er det”, skriver hun (Ellingsæter 2005:373). Smart (1996:47) bygger på Foucault og mener det eksisterer en normaliserende diskurs i debatten om moderskap. Her dannes det regler for hvordan et ”godt moderskap” skal være, og hva en ”god mor” skal gjøre. Slike normaliseringsdiskurser fungerer som målestokker på moderskapets standard, og vil avsløre om mødrene lever opp til kravene, eller om de mislykkes. Jeg skal i det følgende gå nærmere inn på hva som anses som krav for et såkalt ”godt moderskap”. Deretter skal jeg belyse hva som kan skje dersom man ikke lever opp til disse kravene.

I følge både Smart (1996) og Silva (1996) så har reglene for et ”godt moderskap” tradisjonelt dreid seg om å dekke barnets fysiske behov. Men etter andre verdenskrig har dette ekspandert, og det handler i dag om så mye mer. Kravene for å være en god mor er omfattende. Barnet skal ha riktig type emosjonell omsorg, det trenger intellektuell støtte og stimuli. Ellingsæter (2004:152) skriver at ”Den gode mor er ikke lenger bare den som sørger for mat og renslighet, hun er ikke god nok dersom hun ikke elsker barnet, og uttrykker kjærligheten på riktig måte”. Det stilles altså omfattende krav til mødre, om både praktisk og emosjonell omsorg.

Med utgangspunkt i det kjønnete og kulturelle amerikanske begrepet *intensive mothering* diskuterer Sharon Hays (1996) hvordan det forventes at mødre gjør kraftige investeringer i barns oppvekst i dag. Et slikt intensivt og omfattende forhold til hvert enkelt barn var ikke gjennomførbart tidligere, grunnet høy spedbarnsdødelighet og fordi hver kvinne fikk flere barn da enn hva som er dagens tilfelle (Ellingsæter 2005:375). Slike hindringer eksisterer i svært liten grad i dagens samfunn, og Hays (1996) peker på at sosialt aksepterte måter å være mor på nå bygger på en ideologi om at mødre skal bruke enormt med tid, energi, penger, emosjonell støtte og kjærlighet på barna. Mødrene skal ubetinget gi av seg selv og sine ressurser, og hele tiden sette barnas behov fremfor sine egne. Når idealet om en mor som alltid er engasjert og til en hver tid tilgjengelig for barna, møter virkeligheten og dens yrkesaktive småbarnsmødre, oppstår det i følge Hays (1996) et kulturelt motsetningsforhold i dagens moderskap. Hun argumenterer for at en hver mor, uavhengig av om hun er hjemmевærende eller yrkesaktiv, gjenkjenner denne ideologien om *intensive mothering*, og uansett om de lever opp til idealet om intensive moderskap eller ikke, så vil de i det minste føle at de burde bruke enormt med tid og ressurser på barna (Hays 1996). Det kan ligge et klasseperspektiv i dette, ved at utbredelsen er størst blant middelklasse mødre. Stefansen (2008:27) peker imidlertid på at foreldre fra middelklassen ofte utgjør *normen* for hva andre foreldre måler seg mot.

Oppfatningen av hvor betydningsfullt tid med barn anses å være gir også Ellingsæter (2004) et bilde av, i det hun hevder at det ”gode moderskapet” i dag kan defineres nettopp av tid brukt sammen med barn. Dette er hovedpoenget i artikkelen ”Tidskrise i familien”, hvor hun

diskuterer en tendens til å se på en såkalt tidskrise som et av de største problemene i den moderne familien. Denne tidskrisen knyttes opp mot at mødre nå bruker mer tid på lønnet arbeid, noe som angivelig har resultert i mindre tid til barneomsorg. Selv om fedrenes tid i familien er økende, er ikke dette nok til å kompensere for mødrenes tap av tid. Ellingsæter er selv kritisk til denne forståelsen, og påpeker at data om foreldres tidsbruk ikke er i nærheten av en omsorgskrise, men at foreldrene derimot bruker mer tid på barn enn hva tidligere generasjoner har gjort. En slik diskurs om for lite tid brukt på barn er med på å gi mødre dårlig samvittighet (Ellingsæter 2004: 128,129). Selv om artikkelens utgangspunkt er koblingen mellom arbeidsliv og familieliv, forstår jeg det slik at tiden brukt på barn, også kan være relevant for mødre generelt. Å bruke mye tid på barna, og være tilgjengelige kan altså virke som et mål på hvor god mor du er. ”Mengde tid med barnet blir selve symbolet på morskjærligheten”, skriver Ellingsæter (2004:153). Tid med barn blir altså et symbol på ”en god mor” (og en ”god far”), tid likestilles med kjærlighet og omsorg. Dette er interessant fordi samværs mødre i min studie representerer et klart brudd med en slik tidsbruk-diskurs.

2.2.3 Å bryte med kravene

Med høyere krav og stadig mer ekspertise om moderskapet, finnes det også en økt risiko for å feile. Hva skjer med de som ikke klarer eller ønsker å leve opp til de omfattende kravene? Som nevnt kan de som ikke underkaster seg kravene, eller reglene, bli utsatt for stigmatisering. Ved siden av moderskapsidealene finnes det også en tradisjon med såkalt ”mother-blaming”, eller morskritikk. Dette innebærer blant annet en demonisering av kvinner som ikke lever opp til moderskapets idealer og krav (Ellingsæter 2004:151). Fordi samværs mødre bryter med nettopp mange av idealene og kravene til et ”godt moderskap”, kan det være interessant å finne ut hvorvidt de opplever en slik morskritikk, og i så fall hvilken form den har.

Normaliseringsdiskurser og stigma

Et viktig poeng i Foucaults idé om normaliseringsdiskurser, er hvordan mennesker underkaster seg disse reglene, fordi de ved å motsette seg dem kan bli utsatt for tvang og

stigmatisering. Siden det er et normativt ideal om moderskap, så vil det også være mennesker som faller utenfor denne normen, mener Smart (1996). Samværs mødrene i min studie har ikke uten videre underkastet seg kravene for et godt moderskap, og de har dermed en risiko for å bli stigmatisert. Hva innebærer dette?

Det er Erving Goffman som i sin bok *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity* (1963) introduserer begrepet stigma i sosiologisk teori. Her tar han for seg det sosiale samspillet som utspiller seg mellom det han karakteriserer som ”normale” og stigmatiserte mennesker. Han betegner stigma som en egenskap som er dypt diskrediterende. Det er en annerledeshet som er ufordelaktig, og som avviker fra det som forventes av en person i en bestemt sosial kategori, og som skiller seg fra flertallet. Goffman opererer med tre ulike former for stigma: kroppslige, karaktermessige og ”tribale” stigma. Kroppslige stigma kommer til uttrykk ved forskjellige fysiske misdannelser, som for eksempel funksjonshemming. Det karaktermessige stigmaet kommer til uttrykk ved individstrekk som blant annet viljesvakhet, uhederlighet, løgnaktighet og falskhet. Det ”tribale” stigmaet kjennetegnes ved trekk som rase, nasjon og religion (Goffman 1975:17).

Stigmatisering er en situasjon hos et individ som ikke er i stand til å oppnå full sosial aksept (Goffman 1975:9). Dette kan komme av at individet har et av stigmaene nevnt ovenfor, men også av at det blir gjenstand for en stereotyp klassifisering av mennesker (Goffman 1975:14). I et hvert samfunn vil nemlig mennesker bli delt inn i ulike sosiale kategorier, mener Goffman. Dette er spesielt interessant for min studie, fordi disse kategoriene inneholder bestemmelser for hva som skal oppfattes som ”normalt” og naturlig for de tilhørende medlemmene (Goffman 1975:13). Det rettes normative forventninger og krav mot de som befinner seg i den sosiale kategorien, og ofte er vi ikke klar over hva dette innebærer før vi tvinges til å tenke over om disse har blitt oppfylt eller ikke (Goffman 1975:15). Individet blir gitt en identitet av samfunnet, som det forventes å leve opp til. Dessuten har mennesker en tilbøyelighet for å tillegge andre en rekke defekter på bakgrunn av det originale stigma (Goffman 1975:16). Beskrivelsene og forventningene formes ut fra individets tilsynelatende sosiale identitet, men det er ikke alltid dette stemmer overens med den faktiske sosiale identiteten. Mennesker tar kun stilling til de egenskapene som er uforenlige med våre

stereotype forestilling om hvordan en gitt type av individer bør være (Goffman 1975:15). En egenskap som stempler en person, kan være med på å bekrefte en annens normalitet.

Goffman bruker betegnelsen diskreditert om mennesker som blir stigmatisert. Disse har et åpent stigma som individet oppfatter at alle kan se. Motsetningen til de diskrediterte er de ”normale”, som ikke avviker negativt til de forventningene folk har om dem, og disse oppnår full aksept i samfunnet. I mellom de diskrediterte og de ”normale” befinner de potensielt diskrediterte seg. Et potensielt diskrediterende stigma er ikke åpenlyst på samme måte som det diskrediterende stigma. Dersom et stigma kun er potensielt diskreditert så er det mulighet for individet å bedrive kontroll over den informasjonen som gis til andre, og på en slik måte forsøke å holde stigmaet hemmelig (Goffman 1975:16).

Om samværs mødre blir stigmatisert eller ikke vil ut fra dette synet henge sammen med hva som blir forventet av mødre. Grensene for hva som gir grunnlag for skillet mellom stigmatiserte og ”normale” er ikke gitt til en hver tid, men er både relasjonelt, situasjonelt og kulturelt betinget. For eksempel kan samfunnets normer og forventinger for hva som er akseptabelt og uakseptabelt endre seg over tid og variere mellom ulike samfunn (Goffman 1975:164).

2.3 Analytiske perspektiver på fedre

2.3.1 Far som forsørger og far som omsørger

I forskningen på familie og fedre har endringer i faderskapet fått en sentral plass de siste tiårene. Disse endringene henger sammen med samfunnsutviklingen generelt. Det var i kjølvannet av den industrielle revolusjon at den tradisjonelle mannlige forsørgerrollen vokste frem som norm (Brandth og Kvande 2003:26). I jordbrukssamfunnet var familien og husholdet midtpunktet for produksjonen, hvilket resulterte i at faren var mer fysisk til stede med barna (Røthing og Aarseth 2006:172). Selv om arbeidsdeling på denne tiden bar preg av store kjønnskillinger så var det økonomiske bidraget til familien likt mellom kvinner og menn.

Overgangen til industrisamfunnet førte til store endringer i familieorganiseringen. I kontrast til jordbrukssamfunnet, ble nå arbeidet skilt fra husholdet. Det førte med seg en deling av familiesfæren, der fedrene hadde lange arbeidsdager ute i den offentlige verden, mens mødrenes arbeid fant sted i det private. Fedrenes ansvar gikk først og fremst ut på å forsørge og beskytte familien, mens mødrene sto for den daglige omsorgen og oppdragelsen av barna (Plantin 2001:22). Menns identitet ble sterkt knyttet til arbeidet. Faren ble mer perifer og fraværende i familien, og prioriterte ofte forpliktelsene utenfor hjemmet fremfor familielivet (Løkke 2000:9). Deres oppgave var hovedsakelig å være en god forsørger for både kone og barn (Jevne 1998:13), og det var forsørgeren som var inngang til deres farsrolle (Brandth og Kvande 2003:27). En annen oppgave forsørgerfaren hadde var å sette grenser og straffe barnet dersom disse ble brutt, en person mor kunne true med (Løkke 2000).

Den andre store endringen i faderskapet inntraff på 1970-tallet i Norge. Kvinners økonomiske frigjøring og økte sysselsetting, svekket industrisamfunnets forsørgermodell, og toforsørgerfamilien erstattet i stor grad eneforsørgerfamilien, noe som endret familiens forutsetninger (Plantin 2001:22). Forsørgerfaren tilfredsstiller ikke kravene som stilles til dagens fedre. Idealet har gått fra å være ”den gode forsørger”, til et ideal om likestilling blant foreldre, både med tanke på forsørgelse og omsorg (Syltevik og Wærness 2004:102). Selv om idealene har endret seg, er det fremdeles mange fedre som fungerer som familiens hovedforsørgere (Oftung 2009:49). Kvinners økte deltakelse i arbeidslivet og svekkelsen av forsørgermodellen, gjorde det mulig for menn å delta mer aktivt i familielivet. Dette var imidlertid noe fedrene selv kunne velge om de ønsket eller ikke. Nettopp et slikt valg medførte en utvikling i retning av en polarisering mellom de fjerne og de nære fedrene. Mens noen menn trakk seg ut av familien og barna fikk en mer perifer plass, var de gjenværende til gjengjeld mer engasjerte og har i stor grad tatt del i omsorgen for barna (Jensen 1992:1).

2.3.2 ”Nærværende fedre”

Forskningen og debatten om fedre har ofte fokusert på nettopp denne polariseringen, nevnt ovenfor. Forestillingen om de ”nye fedrene” ble ofte brukt på 1990-tallet for å beskrive

prosessen hvor fedre begynte å bli mer engasjerte og nærværende i forhold til barna. Deres faderskap var noe nytt. Løkke (2000) peker på at de involverte fedrene i dagens samfunn ikke er de første, men at de har blitt betydelig flere. Han skriver om fedre som ”forteller om fantastiske fødsler, triller barnevogner, vasker trapper, skifter bleier, smører matpakker og følger sine små barn til skolen” (Løkke 2000:54). Økt deltakelse i omsorgsarbeidet med barna, og å vise følelser med en maskulin fremtoning, var noe tidligere generasjoner med fedre ikke hadde gjort (Brandth og Kvande 2003:28).

La Rossa stilte seg i 1992 kritisk til om det faktisk hadde skjedd en endring i praksis, eller om det var kun idealene for faderskapet som hadde endret seg. Han mente at de ”nye fedrene” kun gjenspeiler idealene for hvordan fedrene *bør* være, og hva faderskapet *bør* inneholde, og ikke nødvendigvis hvordan situasjonen faktisk er. Endringene hadde først og fremst skjedd på et ideologisk plan, men ikke nødvendigvis på et handlingsnivå. Raske samfunnsendringer fører til et sprik mellom ideal og realitet, hevdet han (La Rossa 1992 i Brandth og Kvande 2003:25-28). Dette ble skrevet for snart 20 år siden, og flere studier fra 1990-tallet og fremover tyder på at far-barn-relasjonen har blitt en viktig del av unge fedres livssammenhenger (Røthing og Aarseth 2006:173).

Brandth og Kvande (2003) har intervjuet 30 foreldrepar om fedres bruk omsorgspermisjoner, og hvordan mennene opplever og praktiserer faderskapet. I deres studie viser det seg at idealet om den nærværende far, faren som viser omsorg for sine barn og bruker tid på dem, er noe alle mennene relaterte seg til, uavhengig av sosial bakgrunn eller yrkestilknytning. De peker imidlertid på at hva fedrene legger i en slik farsmodell er varierende:

Det innebærer å være mentalt og fysisk involvert i barna, det innebærer å bruke tid på barna å ”være der”, å kunne ”lese” dem og være følelsesmessige engasjert. Det innebærer også å gi dem oppmerksomhet, å oppdra dem, være venn og lekekamerat (Brandth og Kvande 2003:204).

Det kan altså spores store endringer i både idealer, holdninger og farspraksiser, fra den tiden idealet om forsørgerfaren rådet i samfunnet. Det ser ut til at idealet om den ”nærværende far” står sterkt blant moderne menn i dag. Det er et ideal mange menn forholder seg til, selv om det ikke praktiseres av alle (Brandth og Kvande 2003:204). Staten har vært en viktig pådriver for å få fedrene til å knytte tidlige bånd til sine barn (Løkke 2000:55). En viktig familiepolitisk satsning i å få mennene tidlig inn i omsorgsarbeidet med barna, er fedrekvoten som ble innført i 1993 et eksempel på.

Fedrekvoten har hatt som hensikt å legge til rette for, og å oppmuntre fedre til økt deltakelse i barnas første leveår (Brandth og Kvande 1999:86). Men det ligger også en sterk normativ føring på farspraksisene. Dersom ikke fedrene tar ut sin kvote, blir den ikke overført til mor, og dermed mister foreldrene en del av permisjonstiden. Brandth og Kvande (2003:66) mener derfor at fedrekvoten kan ses på som en ”kjærlig måte å tvinge fedre til å ta del i omsorgen for barnet det første leveåret”. Da fedrekvoten ble innført i 1993 var den på fire uker, men den har økt gradvis, og i 2010 utgjør fedrekvoten ti uker av den totale stønadperioden. Ved å gi fedre mulighet for fri fra lønnsarbeidet etter en fødsel, så bekreftes faderskapet, mener Brandth og Kvande. De peker på at en slik rett til pappapermisjon er viktig for å komme i gang med å ”gjøre” faderskapet, og for å skape seg selv som far (Brandth og Kvande 2003:77).

Hvordan permisjonen organiseres av foreldrene, kan imidlertid se ut til å ha en del å si for fedrenes utbytte. Brandth og Kvande (2003) understreker dette i sine analyser av hvordan foreldre deler permisjonstiden seg i mellom. Dersom fedrene er alene sammen med barnet under pappapermisjonen, har dette ført til en bedre oppfølging og en mer nærværende far senere, enn hva som er tilfellet der mor også har vært hjemme under permisjonen. Disse fedrene utvikler også en kompetanse på behovsorientert omsorg, fordi de får en bedre forståelse for barnas behov ved å ha hovedansvaret (Brandth og Kvande 2003:112). Dersom mor fortsetter å være hjemme, kan det føre til at fedrene ikke får hovedansvaret, og de utvikler dermed ikke den samme relasjonen til barna. Ofte kan de heller fungere som mors støttespillere. Fedre som har vært hjemme med barna i lengre perioder, ser ut til å bli mer opptatt av å opprettholde en nær relasjon til barnet (Brandth og Kvande 2003). Fedrekvoten,

og også fedres generelle alenetid med små barn, kan altså være med å legge et viktig fundament for utviklingen fedres omsorgspraksiser.

En potensiell konflikt med idealet om den ”nærværende far”, er menns tilknytning til arbeidslivet. Arbeid har nemlig blitt sett på som en særdeles viktig del av menns identitet (Brandth og Kvande 2003). På sikt kan det se ut til at pappapermisjonene ikke har ført til så store endringer i fedres prioriteringer mellom yrkesliv og faderskap, og arbeidet er fortsatt sentralt for menns identitet (Jensen 2004:204). Dette utelukker ikke at barneomsorg ikke har noen betydning for menns identitet. Brandth og Kvandes (2003) konkluderer med at *både* barneomsorg *og* yrkesarbeid er viktige grunnlag for dagens fedres sammensatte identiteter.

Utviklingen av en nær og engasjert far kan også forstås i lys av at dagens parforhold er ustabile og preget av uforutsigbarhet (Røthing og Aarseth 2006:173). Som jeg viste introduksjonskapitlet er skilsmisse og samlivsbrudd blitt utbredte fenomener, og en reell trussel for spesielt menn i dagens samfunn, kan derfor være å ende opp som en fraværende far, eller en samværsfar (Holter og Aarseth 1993:193). En forståelse av dette kan være at barnet får stilling som et anker i en tilværelse som er preget av mye usikkerhet (Beck og Beck-Gernsheim 1995:73). Mens mødrene har en mer sikret tilgang til barnet, så kan fedrene oppleve at de må erobre denne tilknytningen nettopp ved å utvikle nye farspraksiser (Aarseth 2008).

2.4 Samlivsbrudd og ”barnets beste”

”Barnets beste” trekkes ofte inn i diskusjoner som berører barneomsorg og familieliv. Begrepet er forankret både i norsk lovgivning og i internasjonale konvensjoner. Den stabile kjernefamilien blir fremdeles sett på som den optimale oppvekstrammen for barn (Skjørten 2005:11), men fremveksten av nye familiekonstellasjoner, der barnets to foreldre ikke alltid bor sammen, utfordrer dette synet (Jensen og Clausen 1997:55). Hvor viktig barn er kommer kanskje spesielt til uttrykk ved samlivsbrudd, hvor det har blitt en ”skjerpet kamp mellom mor

og far om hvem barna skal bo fast hos” (Skjørten 2005:13). Jeg skal i det følgende rette søkelyset mot hva som blir vurdert som det beste for barn etter samlivsbrudd, fordi det er denne situasjonen samværs mødrenes barn befinner seg i, og dermed mest relevant for min studie.

2.4.1 ”Barnets beste” – et diffust og skjønnsmessig begrep

”Barnets beste” signaliserer at hensynet til barnet skal gå foran foreldrenes konkurrerende interesser etter et samlivsbrudd. Dette skal derfor være det mest avgjørende hensynet når vedtak om barnefordeling etter samlivsbrudd skal fattes, eller når foreldrene selv skal avgjøre hvor barna skal bo (NOU2008:9). Begrepet har imidlertid blitt kritisert for sitt noe vage innhold. For hva er egentlig ”barnets beste”? Lovverket forholder seg til det ”generaliserte barnet”, og skal kunne anvendes på alle barn loven er rettet mot (Koch og Walstad 2005:23). Av den grunn blir det viktig at barnas individuelle perspektiv ikke overskygges av de generelle retningslinjene, og at det foretas en konkret, skjønnsmessig vurdering i hver enkelt sak. Foreldre og domstoler må finne løsninger som gjør at det aktuelle barnets særlige behov og muligheter ivaretas (Ellingsæter 2008).

2.4.2 Irrelevante momenter i vurderingen av ”barnets beste”

”Barnets beste” er altså ikke et fast definert begrep. Det foreligger imidlertid retningslinjer i lovenes forarbeid som angir hva som bør vektlegge, samt hvilke momenter som ikke skal legges til grunn for ”barnets beste”. Av forhold som ikke skal ha betydning er hvem av foreldrene som har *skyld i bruddet*. *Tradisjonelle kjønnsroller* skal også ses bort fra i vurderingen av hvem av foreldrene som er best egnet, noe som innebærer at mødre ikke skal ha fortrinn i avgjørelsen. Morspresumpsjonen ble som nevnt tidligere i dette kapitlet sløffet fra barneloven i 1981. En tradisjonell forståelse, der mødre blir vurdert som de beste omsorgspersonene blir dermed irrelevant i forhold til ”barnets beste”. Det er likevel slik at barnets *kjønnsidentifikasjon* i flere tilfeller blir ansett som viktig i den skjønnsmessige vurderingen. Skjørten (2005:92) påpeker at det var like mange saker i 1990-tallets lagmannsrettsdommer hvor barnets kjønn ble vektlagt, som dette ble vurdert som irrelevant.

Hvordan begrunnes dette av retten? Avgjørelsene gikk ut på at barnet hadde behov for spesiell støtte fra forelderen med samme kjønn, for eksempel var dette knyttet til barns kjønnsmodning og kjønnsidentifisering i puberteten.

Tilknytning til arbeidslivet skal heller ikke kunne brukes som argument mot foreldrene. Internasjonale studier viser at dersom samlivsbruddet resulterer i betydelig svekket økonomi i barnas hushold, kan dette være en av flere forandringer som øker risikoen for en negativ utvikling for barna (Moxnes 2003:62). Så lenge barna blir tilbudt en materiell standard som er tilfredsstillende, skal imidlertid ikke foreldrenes *økonomiske forhold* ha noen betydning for hvor barna skal bo (Sandberg 1990:37-38). Men hva sier retningslinjene, forskningsbasert kunnskap og rettslige avgjørelser om hva som er best for barn etter samlivsbrudd? Hvilke prinsipper tillegges vekt i barnefordelingssaker?

2.4.3 Relevante momenter i vurderingen av "barnets beste"

Ottosen (2005 i Ellingsæter 2008) fremhever at barn aktivt bør bidra i familieendringene som angår dem, og at barns *rett til å bli hørt* bør styrkes. Det individualiserte synet på barnet har blant annet kommet til uttrykk i loven, hvor aldersgrensen for når barn har rett til at egne synspunkter skal vektlegges, har blitt senket fra 12 til 7 år. Dette er en rett barnet har, men det er ingen plikt. Barnet trenger dermed ikke å uttale seg, og deres meninger må vurderes i samsvar med alder og modenhet. Fra barnet er 12 år skal deres mening fortsatt ha stor betydning (Koch og Walstad 2005:23). Barnets egne synspunkter må imidlertid tas med i en helhetlig vurdering, og andre momenter kan derfor tillegges større vekt (Skjørten 2005:20). Det bør heller ikke glemmes at barn som skal "velge" mellom foreldrene sine, ofte vil kunne oppleve en lojalitetskonflikt.

Et foreldrebrudd vil i de fleste tilfeller være en påkjenning for barna. *Stabilitet* i hjemmet er noe som bør vektlegges i forhold til barnets beste, selv om dette ikke var et hovedargument i noen av høyesterettsdommene på 1990-tallet. Det er ikke bra for et barn å flytte gjentatte ganger, eller at foreldrene skifter partnere ofte. Dersom foreldrene har et stabilt, godt nettverk

og familie i nærheten, så vurderes det som positivt for barna. Dette er et fremtidsrettet argument, og hvordan situasjonen har vært tidligere har ingen betydning dersom det ikke antas å kunne ligge til grunn for en prediksjon om videre fremtidsutsikter (Skjørten 2005:79,80).

I de fleste tilfeller vurderes det som best for barn at *søsken får vokse opp sammen*, men dette må også veies i hver enkelt situasjon. Søsken kan gi stabilitet og støtte når foreldrene har skilt lag. Dersom foreldrene ønsker å splitte søskenflokken ut fra rene rettferdighetsbetraktninger, er dette i strid med loven (Haugli i Skjørten 2005:85). I 16 % av tilfellene der mer enn ett barn var involvert, ble søsken imidlertid splittet, men retten har fremdeles som utgangspunkt at det er til barnets beste å vokse opp i samme hjem som søsknene sine. Dersom en søskenflokk blir delt, skal det ligge konkrete drøftninger til grunn for dette (Skjørten 2005:89).

Mest mulig samlet foreldrekontakt regnes som å være best for barn, men som igjen må veies opp mot andre hensyn. Argumentet blir også ofte brukt av foreldrene, der de hevder at de selv best kan sikre barnet kontakt med den andre forelderen, uten å spesifisere dette ytterligere. I forhold til min studies tema, kan det være av interesse å påpeke at i undersøkelsen ”Foreldres kontakt med barn de ikke bor sammen med” viser at i de situasjoner der fedrene har daglig omsorg, så har mødrene oftere utvidet samvær og del i foreldreansvaret enn omvendt, og barna får dermed en bedre samlet foreldrekontakt. I de saker der dette hensynet har blitt tillagt stor vekt, har gjennomføring av samværet ofte blitt forhindret eller sabotert tidligere (Skjørten 2005:103). Sandberg (1990:70) viser til en sak der barnet måtte flytte fra far til mor, fordi faren i vesentlig grad var skyld i at morens samvær med datteren ikke var gjennomført. Foreldrene var ellers like egnede til å ha barnet, og retten fokuserte på å finne en løsning som ga barnet mulighet til å ha et vedvarende forhold til begge foreldrene. I dette tilfellet gikk altså hensynet om mest mulig samlet foreldrekontakt foran andre tungtveiende argumenter som for eksempel risiko ved miljøskifte.

Risiko ved miljøskifte er et viktig moment som ofte blir vektlagt av domstolene i barnefordelingssaker (NOU 2008:9). Det kan skilles mellom indre og ytre miljøskifter. Et

indre miljøskifte innebærer blant annet å flytte fra familieboligen, bytte omsorgsperson, endringer i rutiner og det øvrige miljøet barnet er vant til i hjemmet. Venner, skole, barnehage, fritidsaktiviteter og slekt er alle eksempler på det ytre miljøet barnet er en del av (Skjørten 2005:73). Det anses som best for barn å slippe flytting (Sandberg 1990:66). Å flytte til et nytt sted innebærer mange forandringer for barn. De må innordne seg i et nytt boliglag, skaffe seg nye venner, begynne på ny skole eller i ny barnehage. Dette kan oppleves som stressende, og tap av sosiale ressurser kan igjen resultere i en negativ utvikling for barn (Moxnes 2003:64). Totalt sett, både blant de indre og de ytre miljøfaktorene så vurderes det generelt som det beste for barnet å opprettholde status quo, og dette er et viktig argument i Høyesteretts avgjørelser om barnefordelingssaker på 1990-tallet, der foreldrene ellers er like godt egnet til å ha barna boende hos seg (Skjørten 2005:73).

Selv om miljøskifteargumentet fremdeles veier tungt, har det stått sterkere enn hva det gjør i dag. Det er ikke slik at enhver flytting blir ansett som risikofaktor, og dersom andre forhold regnes som viktigere, må miljøskifteargumentet vike (Sandberg 1990:70). Hensynet til mest mulig samlet foreldrekontakt, kan bli vurdert opp mot status quo-prinsippet. Samværsforeldre er også ofte uenige i at et skifte av miljø vil føre til økt risiko for barnet, noe som gjerne begrunnes med at barnet har blitt godt kjent i deres miljø, og at både venner og familie er i nærheten (Skjørten 2005:76). Dette er forhold som kan gjøre flytting mindre risikofylt. Dessuten kan en for stor vektlegging av dette status quo prinsippet, føre til at hvem barna skal bli boende hos nærmest blir tilfeldig. Siden det kan ta tid før en sak kommer fra retten, så kan barnet i mellomtiden ha tilpasset seg miljøet der hvor det har midlertidig bosted. Dermed vil den av foreldrene som barnet har bodd hos i denne perioden, ha større sjanser for å få den permanente daglige omsorgen. Sandberg (1990:70) peker på at domstolenes åpning for fleksibilitet dermed kan være positivt, men det må fremdeles være gode grunner som ligger bak flytting av barn.

En av de sterkeste retningslinjene i forarbeidet til barneloven, er at barnets *tilknytning* og hvem av foreldrene som har hatt *hovedomsorgen* for barna, skal være av stor betydning for hvem barna skal bli boende hos etter et foreldrebrudd (Skjørten 2005:65). Det er spesielt de små barna dette hensynet er aktuelt for, og det har blitt trukket inn i dommer som omhandler

barn under skolealder. Argumentet skal vektlegges sterkere desto yngre barna er (Skjørten 2005:68). Dette hensynet henger sammen med miljøskifteargumentet, siden barn oftest har blitt mest tilknyttet den forelderen det bor sammen med. Å videreføre omsorgen kan gjelde både fra samlivet da familien bodde sammen, men også etter bruddet. Omsorgen etter bruddet overlappes imidlertid direkte av miljøskifteargumentet, og det er derfor trolig hvem som har tatt seg av barna før samlivsbruddet som skal ha betydning når dette argumentet tas i bruk (Sandberg 1990:56). Skjørten (2005:66) viser at det i lagmannsrettene på 1990-tallet var 60 % av mødrene som argumenterte med at de hadde hatt hovedomsorgen for barna da foreldrene bodde sammen. Blant fedrene var det kun 6 % som hevdet tilsvarende, mens 14 % mente omsorgsarbeidet hadde blitt delt likt mellom foreldrene. Selv om ikke hovedomsorgen i samlivet har vært den avgjørende begrunnelsen i mange saker, så har dette argumentet vært ett av flere momenter som har blitt tillagt vekt i flere avgjørelser. I de fleste avgjørelsene der hensynet om hovedomsorg har blitt vektlagt, går dette i morens favør (Skjørten 2005:66).

Et høyt *konfliktnivå* og krangling mellom foreldrene blir i forskningen ansett for å være noe av det verste et barn kan utsettes for. Dette gjelder også før et samlivsbrudd, men ofte kan det hjelpe dersom foreldrene forsones når de ikke lenger er et par, og flytter fra hverandre. Det er svært ubehagelig for barn som blir trukket inn i foreldrenes konflikter (Moxnes 2003:78). Dersom foreldrene for eksempel prøver å få barna til å ta deres parti, kan dette lede til at barnet opplever store lojalitetsvanskeligheter under konflikten. En sterk og vedvarende konflikt kan gi negative konsekvenser for hvordan barna utvikler seg sosialt, atferdsmessig og følelsesmessig (NOU 2008:9). Barna blir selve kjernen i en konflikt rundt barnefordeling, fordi det er disse foreldrene sloss om. For at foreldrene skal ta hensyn til ”barnets beste” så bør altså konfliktnivået være lavt, og de bør holde barna utenfor disse konfliktene.

Det finnes en del kunnskap om hva som er best for et barn etter samlivsbrudd, selv om det må vises skjønn i hvert enkelt tilfelle. Danner den forskningsbaserte kunnskapen, og de prinsipper som tillegges vekt i barnefordelingssaker, normer for foreldrepraksiser etter samlivsbrudd? Dette er et interessant spørsmål å ta med seg inn i analysekapitlet som handler om samværs mødrenes begrunnelser.

3 Tidligere forskning

I introduksjonskapitlet understreket jeg at samværs mødre er en liten gruppe statistisk sett, og at dette gjenspeiler seg i den foreliggende forskningen på feltet. Det ser nemlig ut til at det eksisterer svært få undersøkelser som belyser temaet samværs mødre empirisk. I det følgende skal jeg gå nærmere inn på noen av de studiene som faktisk foreligger, fordi disse har vært til inspirasjon for mitt eget arbeide. Jeg vil først presentere den norske forskningen på temaet, selv om denne er svært mager. Fordi den sier lite om de kvalitative aspektene ved å være samværs mor, har jeg også gjennomgått internasjonal forskning på jakt etter bidrag som kan ha relevans for min undersøkelse. I skisseringen av de internasjonale studiene har jeg avgrenset meg til tre dimensjoner som ligger tett opp til mine forskningsspørsmål om begrunnelser, morspraksiser og reaksjoner fra omgivelsene. Mot slutten av dette kapitlet vil jeg i korthet ta for meg to forskningsbidrag om samværs fedre. Jeg har her avgrenset meg til norske forskningsresultater som sier noe om hvordan disse fedrene ”gjør” faderskapet når de ikke lenger bor sammen med sine barn. Grunnen til at jeg inkluderer studier om samværs fedre her er at relativt få av undersøkelsene som foreligger om samværs mødre omhandler nettopp hvordan de fyller samværet med barna, og dermed kan fedre som befinner seg i samme situasjon være et nyttig utgangspunkt for min analyse om morspraksiser.

3.1 Samværs mødre i norsk forskning

Hva viser egentlig det empiriske forskningsfeltet om samværs mødre i Norge? Den kunnskapen som besittes er først og fremst hentet ut fra større kvantitative undersøkelser om samværs foreldre generelt. Fokuset i disse studiene har hovedsakelig vært rettet mot å si noe om hvem denne gruppen med mødre er i forhold til variabler som inntekt og utdanning, samt å kartlegge omfanget av deres kontakt med barna. Med utgangspunkt i data fra *Undersøkelsen om samværs rett* (1996) peker Jensen og Clausen (1997) på at det er to trekk som spesielt kjennetegner denne gruppen mødre, nemlig utdanning og inntekt. Et noe spesielt funn er at samværs mødre var overrepresentert blant de med lav utdanning og inntekt, men samtidig var også samværs mødre med relativ høy utdanning og inntekt sterkt representert. På bakgrunn av dette antyder Jensen og Clausen (1997:54) at samværs mødre kan være en polarisert gruppe, som både inneholder mødre i en svak, og i en sterk sosio-økonomisk posisjon. Av

respondentene i denne undersøkelsen så var 4 % samværs mødre, og tallene er for små til å trekke noen konklusjoner (Jensen og Clausen 1997:57). Undersøkelsen kan derimot være verdt å ha med som en type bakgrunnsinformasjon, spesielt med tanke på mitt eget utvalg. Vil jeg kunne spore en slik polarisering blant informantene? Og vil analysene i så fall bære preg av forskjellige erfaringer blant mødre med ulik sosial bakgrunn?

I Samfunnsspeilet nr. 1, 2006 ble det publisert en artikkel kalt *Samværs mødre – liten gruppe med mye omsorg* (Kitterød 2006). Analysene bygger på en norsk spørreundersøkelse blant foreldre som ikke bor sammen, *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004*. Kitterøds formål var å finne ut om det er forskjeller mellom samværs mødres og samværs fedres omsorgsroller. Et sentralt funn i denne studien er at slike forskjeller faktisk eksisterer. Samværs mødrene i undersøkelsen har mer kontakt med barna enn hva samværs fedre har (Kitterød 2006), noe som samsvarer med funn fra undersøkelsen til Jensen og Clausen (1997).

Som jeg var inne på i introduksjonskapitlet så bør statistikken over hvor barnet har fast bosted tolkes med forsiktighet, fordi en del barn står oppført med bostedsadresse hos faren, mens de i praksis er sammen med moren omtrent halvparten av tiden. Dermed kan en umiddelbar tolkning av forskningsresultatene knyttes til nettopp dette (Kitterød 2006). Men ender forklaringen på at samværs mødre er mer involverte i barnas liv her? For å undersøke dette har det blitt gjort analyser der det har blitt kontrollert for de foreldre som i praksis delte omsorgen mellom seg. Resultatet viser at samværs mødrene fremdeles har hyppigere kontakt med barna, og er mer involverte og aktive overfor dem, enn hva tilfellet er for samværs fedre (Kitterød 2006). Siden samværs mødrene har et sterkere engasjement og involvering, gir dette ofte utslag i at de velger å bo i nærheten av barna. Men også når reisetid, og en andre rekke faktorer har blitt tatt hensyn til, så viser fremdeles analysene at samværs mødre har mer kontakt med sine barn enn samværs fedre. Hva kan ligge bak dette? Kitterød (2006) skisserer to mulige årsaker. Den første potensielle forklaringen har hun hentet fra Stewart (1999) som går ut på at mødre og fedre møter ulike normer for foreldreskap. Den andre forklaringen hun peker på er at mødre oftere har hatt mer ansvar for barneomsorgen mens foreldrene bodde sammen, og at dette setter spor også når de ikke lenger bor fast sammen med barna.

Disse undersøkelsene har vært relevante for utformingen av min studie om samværs mødre. De har gitt et lite innblikk i samværs mødres situasjon, i en norsk kontekst. Ikke minst har de inspirert meg i den forstand at jeg har ønsket å gå videre med noen av temaene, og finne ut hva som skjuler seg bak de kvantitative analysene. Det sentrale funnet i den norske forskningen er en tendens til at samværs mødre er mer engasjerte i barnas liv enn samværs fedre, selv om utvalgene er for små til å trekke noen faste konklusjoner. Undersøkelsene sier imidlertid lite om hvordan samværs mødrene ”gjør” moderskapet mer konkret, og hvordan deres morspraksiser arter seg innenfor samværs ordningens rammer. Hva er forholdet mellom hva de prøver å få til, og hva de faktisk får til under samværet? Dette er noe jeg har vært interessert i å utforske videre i en kvalitativ studie av samværs mødre, og kapittel 6 tar opp mye av denne tematikken. Jeg skal nå gjennomgå noe av den internasjonale forskningen på feltet.

3.2 Samværs mødre i internasjonal forskning

Tilgangen på forskningsbasert kunnskap om samværs mødre i internasjonal sammenheng er også svært begrenset, men jeg har likevel funnet noen studier som kan være relevante for min undersøkelse. Som nevnt har jeg avgrenset disse bidragene slik at de ligger tett opp til forskningsspørsmålene mine, og dermed kan gi mer spesifikk innsikt som jeg kan benytte meg av i mine egne analyser.

3.2.1 Hvordan har de blitt samværs mødre?

En av de mest sentrale bidragsyterne de senere årene er den britiske forskeren Sandra Kielty, som har skrevet noen artikler med samværs mødre som tema, og rettet fokus på viktigheten av å synliggjøre denne gruppen med mødre. Et viktig poeng som understrekes av Kielty (2005) er at samværs mødre ikke må forstås som en homogen gruppe. Det finnes flere årsaker til at de ikke bor sammen med sine barn på fulltid. Med en typologi av forskjellige typer samværs mødres erfaringer viser hun at inngangen til å bli samværs mor også har mye å si for hvordan de opplever sin situasjon. Hennes hovedskille trekkes mellom de som er ”frivillige” og ”ufrivillige” samværs mødre. De ”frivillige” samværs mødrene refererer til de som har gått

med på samværsordningen av fri vilje, enten fordi det var selvvalgt eller for å unngå mishandling. Kielty (2005) peker på at de ”frivillige” samværs mødre oftere gir positive beskrivelser av denne ordningen, i forhold til de ”ufrivillige”, som generelt uttrykker misnøye og negativitet. Blant de ”ufrivillige” befant mødre som har tapt en rettsak seg, disse kaller Kielty ”avsatte” samværs mødre. En annen underkategori for de ”ufrivillige” samværs mødre er de ”avviste”, som er i en situasjon der barna selv ikke har ønsket kontakt med moren etter en skilsmisse (Kielty 2005).

Ved å ha utviklet en slik typologi klarer Kielty (2005) å fremheve særpreg ved de ulike kategoriene av samværs mødre. I utgangspunktet befinner mine informanter seg nærmest ”de selvvalgte”, en kategori som altså er basert på frivillighet. Min forståelse er at et slikt frivillighetsperspektiv også kan være problematisk, fordi graden av frivillighet kan variere sterkt. I mitt utvalg er kriteriet at samværs mødre ikke skal ha tapt en rettsak, men hvor på frivillighetsskalaen befinner de seg? Er de fullstendig frivillige samværs mødre av den grunn? Er det en selvvalgt beslutning, eller har andre personer som for eksempel fedrene hatt innvirkning på hvorfor barna bor hos dem? Selv om jeg stiller meg kritisk til betegnelsene, har det vært nyttig å reflektere over Kielty's typologi i arbeidet med min studie, og da spesielt kategoriene ”frivillige” og ”selvvalgte”.

Inngangen til å bli samværs mor kan altså variere sterkt. Men finnes det forskning som sier noe om hvordan samværs mødre begrunner beslutningen om at barna bor mest hos fedrene? Den amerikanske sosiologen, Rosenblum (1984) har undersøkt dette i en kvalitativ studie av ti samværs mødre. Hun understreker at å bli samværs mor var en privat beslutning, som ikke hadde blitt diskutert med andre. Dessuten ble begrunnelsene ofte forbundet med *hvordan samværs mødre anså seg selv som foreldre*. Flere pekte på at belastninger som sykdom, dårlig helse, dårlig inntekt og trekk ved deres personlighet, hindret dem i å være en god mor. *Fedrenes forutsetninger* var ofte bedre enn deres egne, og fedrene kunne garantere at barna fikk det de hadde behov for. Dette stemmer overens med en kvantitativ amerikansk undersøkelse gjennomført av Babcock (1998). I denne studien rapporterte 67 % av samværs mødre at de trodde fedrene ville kunne ta bedre vare på barna økonomisk (Babcock 1998:145). Av samme grunn mente mødre i Rosenblum (1984) sin studie at de ikke kunne

være ”gode mødre” ved å ha barna boende hos seg, men nettopp ved å la barna bo hos fedrene så kunne de være det.

Et annet funn i forskningen til Rosenblum (1984) er at samværs mødrene ofte tok i bruk *prinsippet om ”barnets beste”* som forklaringsmodell. Dette samsvarer med hva Kieltys (2005) fant ut i sin undersøkelse. Kieltys peker på at uansett hvordan mødrene i hennes studie endte opp med denne samværsordningen, så diskuterte de deres situasjon ut fra barnas behov. Som jeg skrev i kapittel 2 så er ”barnets beste” et skjønnsmessig begrep. Dette viser seg i Kieltys studie, hvor de ”frivillige” og de ”ufrivillige” samværs mødrene ga totalt ulike tolkninger av hva barnets beste er, og hva barn trenger etter et foreldrebrudd. Begge gruppene vektla at barna trengte stabilitet og sikkerhet. De ”frivillige” la imidlertid vekt på barnas behov for et stabilt miljø, mens de ”ufrivillige” rettet fokuset mot barnets behov for en emosjonell sikkerhet, som kun kunne gis ved en tilstedeværende mor og hennes moderlige omsorg (Kieltys 2005:6). Blant de ”selvvalgte” samværs mødrene argumenteres det med at *fedrenes bosted* var den mest passende ordningen for alle involverte, inkludert dem selv og den situasjonen de befant seg i da bruddet fant sted. De mente at å la barnet få bo i deres hjem og det kjente miljøet var noe som beskyttet barnet fra unødvendig stress og oppriving.

En potensiell svakhet ved disse studiene, i forhold til min egen undersøkelse, er at kontrasten mellom det norske samfunn og kontekstene de internasjonale studiene er gjort i, kan være store. Dessuten er også de kvalitative utvalgene små. I Rosenblum sin studie, var det som nevnt ti samværs mødre som ble intervjuet, mens i Kieltys studie så var det seks ”frivillige” samværs mødre, hvorav fire var ”selvvalgte”. Likevel har jeg vært opptatt av å gjennomgå disse studiene fordi de har pekt på interessante aspekter til min analyse. De har først og fremst gitt meg innsikt i hvordan *noen* mødre tidligere har endt opp som samværs mødre, og hvilke begrunnelser de gir for nettopp dette. Med dette som bakgrunn har det vært interessant å finne ut hvordan samværs mødre i Norge begrunner at de ikke bor sammen med barna. Hva slags begrunnelsesrepertoar vil jeg kunne spore i mitt eget datamateriale?

3.2.2 Hva gjør samværs mødrene når de er sammen med barna?

Det jeg har funnet av forskning på dette området er svært lite. Mens samværsfedre ofte har fått kallenavnet ”tivolipappa”, så har det blitt forventet at samværs mødre er mer involvert i barnas dagligliv. Med dette som utgangspunkt har den amerikanske familiesosiologen, Susan D. Stewart (1999) gjort en studie som viser hvordan samværsforeldre bruker tid på sine barn. Dataene fra 1987-1988 er hentet fra *National Survey of Families and Households*. Stewart viser til varierende resultater fra tidligere undersøkelser. Hun testet hypotesen om at samværs mødre hadde mindre sannsynlighet enn samværsfedre til bare å delta i fritidsaktiviteter, sammenlignet med hverdagslige aktiviteter som skolearbeid. Resultatet kan avdekke kjønne forventninger om hva som forventes av mødre og fedre i barnas liv, eller det kan indikere at mønstrene er mer generelt for samværsforeldre uavhengig av kjønn (Stewart 1999:542). Fokuset ble rettet mot hva samværsforeldrene *gjorde* sammen med barna, fremfor hyppigheten av samvær (Stewart 1999:544). Selv om flere samværsfedre rapporterte at de kun deltok i fritidsaktiviteter med barna, så var det i denne undersøkelsen ingen statistisk signifikante forskjeller mellom samværs mødre og samværsfedres deltakelse i fritidsaktiviteter. Stewarts analyser støtter altså ikke hypotesen om at det er sannsynlig at samværs mødre har mindre fritidsaktiviteter med barna under samværet, enn hva samværsfedre har. Stewart foreslår at en grunn til at samværsforeldre generelt deltar i fritidsaktiviteter med barna fremfor mer hverdagslige aktiviteter, kan være et resultat av rollen som samværsforelder og ikke kjønnsforskjeller (Stewart 1999:551).

Siden antall samværs mødre i denne studien også var nokså lavt (139 mødre og 417 fedre), må man igjen være forsiktig med tolkningen. Fordi jeg ikke har funnet noen kvalitative studier på hva samværs mødrenes kontakt med barna, vil det være interessant å utforske dette i min studie. Er det noe spesielt samværs mødrene selv er opptatt av å få til under samværet? Er samværet basert på fritidsaktiviteter, eller fyller de det på andre måter?

3.2.3 Hva slags reaksjoner har samværs mødrene fått fra omgivelsene?

De internasjonale studiene viser at de fleste samværs mødre har opplevd negative reaksjoner fra sine omgivelser. For eksempel kunne alle informantene i Babcock's (1998) undersøkelse i det minste vite til én hendelse hvor de hadde blitt *dømt negativt* på grunn av at barna ikke bodde sammen med dem. Disse reaksjonene kom fra alt fra naboer, familiemedlemmer og kollegaer. Noen av samværs mødrene dømte også seg selv, fordi de ikke kunne fylle kravene som de assosierte med et godt moderskap (Babcock 1998:147). Et gjentakende trekk i studien var at samværs mødrene opplevde mangel forståelse fra andre mennesker (Babcock 1998:148). Det er en tendens til at samværs mødrene blir ansett som uegnede foreldre, eller som mødre som har sviktet sine barn (Kielty 2008), og de må holde ut med negative holdninger fra flere hold. Disse holdningene kan isolere samværs mødrene, og utsette dem for skyldfølelse, lavere selvtillit og depresjon (Chelser 1986 i Babcock 1998:150). Hvis de skal oppnå sosial aksept for sin situasjon er de nødt til å forklare hvorfor, mener Kielty (2008:364). De som var frivillige samværs mødre *rettferdiggjorde* sine posisjoner. De beskrev ordninger som ikke var ideelle, men som var den mest passende ved bruddet for alle involverte, inkludert dem selv (Kielty 2007:39). Uavhengig av om deres posisjon som samværs mødre var "frivillig" eller "ufrivillig" så var alle i Kieltys undersøkelse klar over at det var knyttet et stigma til deres posisjon (Kielty 2008:366).

Disse studiene har vært en interessant bakgrunn til min analyse, og til å reise spørsmål om hva slags erfaringer mine informanter har i møte med sine omgivelser. Er det sosialt akseptert at barna bor hos fedrene, eller opplever de det motsatte? Hva slags reaksjoner har mine informanter fått? Og hvordan håndterer de eventuelt omgivelsenes reaksjoner?

3.3 Hva med samværs fedrene?

I en studie om samværs mødre kan det også være nyttig og orientere seg i hva som foreligger av forskning på temaet samværs fedre. Fordi begrunnelser og reaksjoner fra omgivelsene sannsynligvis vil være nokså forskjellig fra samværs mødre og samværs fedre, har jeg her

konsentrert meg om bidrag som kan si meg noe om hvordan disse fedrene ”gjør” og opplever faderskapet, selv om de ikke bor sammen med barna sine på fulltid. Jeg skal i det følgende trekke fram noen av funnene til Kari Jevne (1998) og Knut Oftung (2009), fordi disse har vært mest inspirerende i forhold til min analyse om samværs mødrenes morspraksiser.

Det disse studiene viser er at flere av samværsfedrene er opptatt av å bevare noe av det hverdagslige i samværet med barna. Jevne (1998) trekker et skille mellom framtidorienterte og situasjonsorienterte samværsfedre. Forskjellene hun skisserer springer først og fremst ut fra fedrenes fokus på nåtid og framtid. De situasjonsorienterte fedrene er ”her-og-nå” orienterte når de er sammen med barna. De forsøker å fylle samværet med noe spesielt og morsomt, og innholdet er derfor ofte aktivitetsbasert. Blant de framtidorienterte fokuseres det i større grad både på framtid og på nåtid i samværet. I motsetning til de situasjonsorienterte fedrene så tar de avstand fra å skjemme bort barna, og de er ikke redde for å sette grenser. De er også opptatt av at samværet skal være så normalt som mulig, og vurderer sitt forhold til barna ut fra et lengre tidsperspektiv enn de situasjonsorienterte samværsfedrene.

Flere av de skilte fedrene i Oftung (2009) sin kvalitative studie, er også opptatt av å rekonstruere det hverdagslige i samværet med barna, og at dette oppleves som betydningsfullt. De fleste fedrene i denne undersøkelsen er opptatt av å unngå å være ”tivolifedre”. Oftung skriver at ”å kjøpe glede og bekreftelse fra barnet oppleves som problematisk fordi det står i motsetning til det hverdagslige” (Oftung 2009:134). Flere av de skilte fedrene ønsker en ren relasjon til sine barn, og de vil bli elsket for den de er. Det finnes imidlertid også de som ligger nær det Jevne kaller situasjonsorienterte samværsfedre, og disse er opptatt av å lage et attraktivt tilbud for barna i samværs helgen (Oftung 2009).

Oftung opererer med tre ulike script for faderskapet: forsørgerfaren, hjelpe-til-faren og den likestilte faren. Slike script kan forstås som kulturelle oppskrifter, eller mulige måter å være skilt far på (Oftung 2009:22). Analysen viser at scriptet de følger har mye å si for hvordan fedrene opplever sin situasjon, selv om samværsbrøken er den samme. En far som styres av scriptet for hjelpe-til-faren vil for eksempel kunne være mer fornøyd med situasjonen, enn en

som definerer seg som en likestilt far (Oftung 2009). Det at fedrenes orienteringer og holdninger til faderskapet henger sammen med hvordan de opplever å være samværsfar, spores også i Jevnes (1998) studie. Hun finner at de fremtidsorienterte fedrene ofte hadde dårlig samvittighet fordi de ikke alltid klarte å leve opp til forventningene de selv har til det å være far, mens de situasjonsorienterte fedrene virket mer fornøyde med samværet, og deres manglende deltakelse begrunnet de med ytre forhold (Jevne 1998).

Det disse studiene kan tilføre min undersøkelse om samværs mødre er å gi en viktig innsikt i hvordan samværsfedre velger å ”gjøre” faderskapet når de ikke lenger bor sammen med barna sine, og hvordan de opplever dette. Dette har gjort meg nysgjerrig på om samværs mødre har lignende erfaringer, eller om de skiller seg fra fedrene på vesentlige områder.

4 Metodisk tilnærming

Begrepet metode betyr opprinnelig veien mot målet (Kvale og Brinkmann 2009:199), og hensikten med dette kapittelet er å tydeliggjøre min vei i forskningsprosessen. I følge Thagaard (1998:11) har en slik presisering stor betydning for resultatenes troverdighet. Mine fremgangsmåter og de valgene jeg har tatt underveis vil derfor bli redegjort for, samt hvordan jeg har gått fram for analysere materialet mitt. Jeg skal også reflektere rundt min egen forskerrolle, fordi relasjonen som oppstår mellom forsker og informant kan ha betydning for det endelige datamaterialet. Å ta etiske hensyn er noe jeg har etterstrebet hele veien. Etikken har gått som en rød tråd gjennom prosjektet (Widerberg 2001:28), og jeg har derfor valgt å trekke inn etiske hensyn og utfordringer der det naturlig faller inn, fremfor å presentere det i et eget avsnitt. Avslutningsvis skal jeg vurdere studiens kvalitet med utgangspunkt i begrepene troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet.

4.1 Valg av metode

Som nevnt i de foregående kapitlene er temaet samværs mødre lite empirisk belyst. I norsk sammenheng er den kunnskapen som besittes først og fremst av kvantitativ art. Mitt mål har vært å gi et dypere innblikk i det å være samværs mor, enn det tallene og kvantitative analyser kan gi. Jeg ønsket å bevege meg bak de ytre beskrivelsene, og utforske hvordan samværs mødrenes subjektive erfaringer, opplevelser og refleksjoner rundt eget moderskap er. For å gripe dette er en kvalitativ tilnærming best egnet. Den kvalitative metoden kan virke som en døråpner som leder mot en dypere forståelse, og jeg kan dermed oppnå en verdifull innsikt og forståelse for situasjonen denne gruppen mødre befinner seg i (Thagaard 1998:11). Innen kvalitativ forskning eksisterer det forskjellige fremgangsmåter for innsamling av data. Observasjon, intervju, tekst- og bildeanalyse er noen av de ulike innfallsvinklene som det kan velges mellom (Widerberg 2001:16). Forskeren bør velge den metoden som er best egnet for den aktuelle undersøkelsen, fremfor å la egne ønsker og interesser styre valget (Fog 2004:14). Når jeg i denne studien har valgt å benytte meg av det kvalitative forskningsintervjuet, er det fordi jeg mener dette er den mest hensiktsmessige måten å samle inn data på, sett i lys av undersøkelsens formål. Dersom man ønsker å studere menneskers forståelse av et fenomen, hevder Widerberg (2001:16) at intervju bør velges. Kvale og Brinkmann (2009:43) peker på

at formålet med et slikt kvalitativt forskningsintervju er å forstå ulike sider ved informantenes hverdagsliv, sett fra deres eget ståsted. Det er dette jeg ønsker å gripe i denne studien. Jeg vil belyse samværs mødrenes ulike situasjoner, og forstå deres virkelighet slik de selv oppfatter den. Til dette formålet er nettopp intervju spesielt egnet og et godt utgangspunkt (Thagaard 1998:12).

4.2 Utvalget

4.2.1 Utvalgskriterier

I motsetning til kvantitative studier hvor et utvalg skal være representativt for populasjonen det trekkes fra, benyttes det strategiske utvalg i kvalitative metoder (Thagaard 1998:51). I prosjektets begynnelse gjorde jeg meg viktige refleksjoner over hvilken type samværs mødre jeg ønsket skulle utgjøre undersøkelsens utvalg. Samværs mødre er ikke en homogen gruppe. Det kan skilles mellom ”frivillige” og ”ufrivillige” samværs mødre, og graden av frivillighet kan ha stor innvirkning på hvordan deres subjektive erfaringer og opplevelser arter seg (Kielty 2005). Å sette sammen et utvalg basert på begge disse to undergruppene mener jeg kunne ledet til for store variasjoner. Med de begrensningene en masteroppgave har, ønsket jeg ikke at det skulle gå i en retning som førte til en sammenligning mellom ulike undergrupper av samværs mødre. Jeg ønsket å gå i dybden på de som selv hadde gått med på samværsordningen. Dette begrunnes først og fremst med at de ”frivillige” passer best til undersøkelsens formål. Min intensjon var å undersøke alternative måter å legge samværs kabalen på etter et samlivsbrudd, og hvordan moderskapet utformes i slike situasjoner. Et viktig moment er også at de ”ufrivillige” samværs mødre som har blitt hindret i å ha hovedomsorgen for sine barn, kan befinne seg i meget sårbare og belastende situasjoner. Å gjøre en slik undersøkelse etisk forsvarlig, kunne vært svært utfordrende. Jeg vil komme tilbake til ”frivillighet” i kapittel 5, fordi dette er interessant når jeg undersøker samværs mødrenes begrunnelser.

Det første utvalgskriteriet ble derfor at mødre ikke skulle ha tapt en rettsak, og at særlige forhold som rusmisbruk eller psykiske lidelser heller ikke spilte inn. I tillegg til dette kriteriet

var barnas alder relevant. I tidligere undersøkelser har barnets øvre alder variert, men både 16 år og 18 år har vært brukt. Jeg ønsket å senke denne alderen betydelig, basert på en antakelse om at barnets alder kan ha mye å si for hvordan samvæersmødrene utøver morspraksisene, hvordan de opplever sin situasjon, og også for hvordan de blir møtt av sine omgivelser. Jeg ville derfor søke etter samvæersmødre hvor barnet var 11 år eller yngre da faren overtok hovedomsorgen. Det siste kriteriet var at foreldrene ikke skulle praktisere delt bosted, men at barna skulle bo fast hos far, og mor skulle ha samvær. Med utgangspunkt i disse tre hovedkriteriene var jeg klar for den neste, og kanskje prosjektets største utfordring, nemlig å finne informantene.

4.2.2 Rekrutteringsprosessen

Jeg begynte tidlig å søke etter informanter til prosjektet. Jeg visste det kunne oppstå problemer i denne fasen, både fordi samvæersmødrene er en nokså liten gruppe tallmessig, og fordi temaet kan være sensitivt. Hva skulle jeg gjøre dersom jeg ikke fant mødre som ville la seg intervju? I oppstarten av prosjektet pratet jeg mye med mennesker i mine omgivelser om oppgavens tema. Det viste seg at flere kjente til samvæersmødre, men fant det problematisk å sette meg i kontakt med disse. Manglende informasjon om hvorfor barna bodde hos fedre tror jeg kan ligge bak deres vegring, samt at det kan oppleves som ubehagelig å blande seg inn i noe de fleste anser som svært personlig. Selv hadde jeg også kjennskap til noen aktuelle informanter. Jeg vurderte om jeg skulle ta kontakt med disse, eller ikke. Jeg fryktet de etiske utfordringene som er knyttet til å intervju bekjente, og var redd dette kunne virke forstyrrende på forskningen. Lojalitetsbånd mellom forsker og informant kan være et eksempel på dette. På den annen side kan det virke positivt å ha med kjente i utvalget, fordi det kan gjøre at de lettere åpner seg og føler seg tryggere i situasjonen (Repstad 2007:82). Jeg vurderte det raskt slik at mitt bekjentskap ikke ville styrket kvaliteten på intervjuet, men heller begrenset den. Disse personene visste hvem jeg var, og jeg hadde også kjennskap til både barna og fedrene. Å snakke med dem om svært personlige temaer, tror jeg kunne blitt problematisk. Jeg besluttet å holde bekjente utenfor studien.

Jeg valgte å gå bredt ut i min søken etter informanter. Jeg tok kontakt med Foreningen 2 Foreldre (F2F) for å få hjelp til å komme i kontakt med samværs mødre. Jeg fikk positiv tilbakemelding, og de sendte ut notatet til sin medlemsmasse og nettverk. Samtidig la jeg samme notat ut på ulike relevante nettforum, og meldte meg inn i forskjellige grupper på internett slik at jeg ”var der det skjedde”. Det resulterte i at flere tok kontakt med meg, og viste interesse for å være informanter. Det var imidlertid ikke bare samværs mødre som tok kontakt, men også alenemødre. Jeg forsto ganske tidlig at ikke alle var kjent med betegnelsen samværs mor, og begynte å reflektere over om dette var noe mødrene jeg søkte etter kalte seg selv. Etter denne oppdagelsen, skrev jeg et forbedret notat (vedlegg 1), hvor jeg spesifiserte hva jeg la i betegnelsen samværs mor. Jeg tok også kontakt med potensielle informanter på ulike nettforum, som kunne passe til mitt utvalg. Disse var anonyme, og jeg ba dem om å ta kontakt med meg dersom de var interesserte. Jeg opplevde også at ukjente mennesker hadde sett min annonsetekst og sendte meg e-post, fordi de kunne sette meg i kontakt med aktuelle informanter. Det viste seg at samværs mødrene jeg fikk kontakt med var spredt rundt omkring i Norge. Jeg hadde mottatt økonomisk stønad til reiser fra Universitetet i Oslo. Selv om jeg la ut på lange bussturer, og en flytur, så måtte jeg utelukke en aktuell informant som bodde slik til at det ville bli svært vanskelig og tidskrevende å komme seg dit. En annen samværs mor som i prosjektoppstarten var positiv til å være med i undersøkelsen, hørte jeg etter hvert ikke noe mer fra. Det er et viktig etisk prinsipp at det skal være fullstendig *frivillig* å delta i undersøkelsen, og at ikke informantene skal føle seg presset (Thagaard 1998:21). Da jeg ikke fikk noen respons i mine forsøk på å lage en avtale, valgte jeg derfor å fortsette prosjektet uten denne samværs moren.

4.2.3 Det endelige utvalget

Til sammen har det altså vært mange mennesker involvert i rekrutteringsprosessen, noe som resulterte i at utvalget mitt ikke bare er hentet fra ett bestemt miljø eller en bestemt forening. Repstad (2007:81) mener det er en fordel at informantene som svarer til utvalgs kriteriene bør være mest mulig ulike, slik at forskeren kan få et bredere inntrykk gjennom intervjuene. Fordi det er en utfordring å finne informanter til et slikt prosjekt, var det i utgangspunktet ikke et kriterium at utvalget mitt skulle bestå av samværs mødre med ulik sosial bakgrunn. Det var likevel noe jeg reflekterte over, spesielt på bakgrunn av Jensen og Clausens (1997) antakelser

om at samværsmødre var en polarisert gruppe. Utvalget jeg endte opp med hadde imidlertid variasjoner i både alder, bosted, sosial bakgrunn og utdanningsnivå. Av de syv informantene ble to personer rekruttert via F2F. Ytterligere to informanter kontaktet jeg selv på relevante nettforum. De resterende tre samværsmødrene tok enten kontakt med meg etter å ha lest notatet mitt, eller jeg ble satt i kontakt med dem via andre personer som hadde lest det.

Utvalgets størrelse kan være vanskelig å avgjøre i begynnelsen av prosjektet, fordi man ikke vet hva intervjuene vil resultere i så tidlig i prosessen. Når utvalget har nådd sitt ”metningspunkt” anses det for å være stort nok. Dette innebærer at jeg ikke ville trenge flere informanter når nye intervjuer ikke gav en ytterligere forståelse av fenomenet (Thagaard 1998:51). Etter å ha gjennomført noen intervjuer, merket jeg at historiene jeg fikk, viste mønstre i datamaterialet. Jeg følte at jeg i det minste nærmet meg et metningspunkt ved det syvende intervjuet. Antakelsen min ble styrket da jeg snakket i telefon med den potensielle åttende informanten, som grunnet bosted ikke ble en del av utvalget. Hennes begrunnelser lå tett opp til de historiene jeg tidligere hadde fått høre, men morspraksisene og reaksjoner fra omgivelsene vet jeg ikke noe om. Å påstå at jeg hadde nådd et metningspunkt på dette tidspunktet vil dermed være uriktig, antakeligvis ville jeg hatt et enda rikere datamateriale dersom utvalget hadde vært større. På bakgrunn av mine antakelser om at jeg nærmet meg metningspunktet, samt den begrensede tiden jeg hadde til disposisjon, avgjorde jeg at det endelige utvalget skulle bestå av disse syv samværsmødrene.

4.2.4 Informantene

For at forskningen skal være etisk forsvarlig, stilles det strenge krav til *konfidensialitet*, hvilket innebærer at personlige data som kan føre til identifikasjon av informantene, ikke avsløres (Kvale og Brinkmann 2009:90). Dermed er det svært viktig at informantene anonymiseres i den publiserte oppgaven, men prinsippet er også knyttet til at andre personer ikke skal få innsyn i datamaterialet (Thagaard 1998:22). Ingen av lydopptakene eller intervjuutskriftene inneholdt personopplysninger, og jeg jobbet helt fra starten av med de fiktive navnene. Listen med de ekte navnene ble nedlåst. Å ivareta anonymitetskravet kan komme i en indre konflikt med kravet om pålitelighet. På den ene siden bør samværsmødrene

presenteres slik de fremstår for meg, men jeg må også hele tiden skjule identiteten til mine informanter (Thagaard 1998:23). Gruppen samværs mødre er ikke stor, og dermed kan dette lede til etiske utfordringer. Jeg vil i det følgende gi en kort presentasjon av informantene. Jeg gjør dette i tabellform, for på den måten å bedre kunne ivareta deres *anonymitet*. Jeg har tatt med den informasjonen som jeg vurderer som relevante for det analytiske arbeidet, og utelatt resten. Noen personopplysninger som kunne vært interessante i analysedelen, har også blitt utelatt fordi det kunne ført til identifisering. Alle informantene har blitt gitt fiktive navn, og jeg avslører ikke hvor i landet de befinner seg. Som tabellen nedenfor viser har jeg også begrenset personopplysningene ved å plassere informantene i ulike kategorier.

Informant	Barns kjønn og alder ved flytting	Antall år som samværs mor	Avstand til barna, målt i mil	Initiativtaker til samlivsbrudd	Utdanningsnivå
Camilla	Gutt 4	1-4	20+	Begge	Høgskole/universitet
June	Gutt 5, jente 11	1-4	0-5	Mor	VGS/fagbrev
Turid	Gutt 11	4-8	5-10	Mor	Høgskole/universitet
Beate	Gutt 2, gutt 6	4-8	0-5	Mor	Høgskole/universitet
Hilde	Gutt 7, jente 8, gutt 11	4-8	20+	Begge	VGS/fagbrev
Anita	Jente 3	8+	20+	Mor	Høgskole/universitet
Silje	Gutt 2, jente 6, jente 8	8+	20 +	Mor	VGS/fagbrev

Informant	Samværsordning
Camilla	Minst hver tredje helg og ferier. Lengre perioder sammen når hun har fri fra jobb.
June	2-5 år: 40/60 (mor 40%) 5-7 år: Annenhver helg (utvidet: fredag-tirsdag). Fra 7 år: annen hver helg.
Turid	Fra sønnen var 2-11 delte foreldrene 50/50. Fra 11 år hadde hun sønnen annenhver helg og ferier (pga flytting og større avstand)
Beate	Annenhver helg + 1 uke dag, ferier. Utvidede helger.
Silje	Annenhver helg og ferier
Anita	Fra datteren var 3-6: annenhver (ofte utvidet) helg og ferier. Etter 6 år: Ferier (pga flytting og større avstand).
Hilde	Til sammen ca 1 uke i måneden

Som tabellen over viser har samværsordningene etter samlivsbruddet vært i endring, og er ikke statiske. Et annet trekk som kan nevnes i forbindelse med utvalget, er at fem av mødrene er ”rene samværs mødre”, i den forstand at alle deres barn bor hos fedrene. To av mødrene, Anita og June, har barn som bor hos seg, samt barn som bor hos fedrene. Hvorvidt dette har noe å si for datamaterialet jeg sitter igjen med, kan diskuteres. Slik jeg vurderer det i ettertid,

har det ikke spilt noen rolle. Anita fikk barn med sin nye partner etter å ha vært samværsmor i flere år. Hun har dermed god erfaring med kun å være samværsmor. I intervjuet med June ble det også tydelig at hun hadde mange opplevelser og erfaringer med det å være samværsmor, og sitater fra dette intervjuet blir brukt for å illustrere flere viktige poenger i analysen. Dette viser imidlertid at det er fleksibilitet i hvordan man i dag lever sammen i familier. Min vurdering er at alle samværs mødrenes historier og erfaringer, har vært med på å gi meg et rikt datamateriale.

4.3 Intervjuene

4.3.1 Intervjuguide

I motsetning til kvantitativ forskning står forskeren i kvalitative studier mer fri til å utforme intervjuene. På den ene siden kan det velges mellom fullt strukturerte intervjuer, der alle spørsmålene og rekkefølgen er bestemt på forhånd. På motsatt ende av skalaen finnes åpne, uformelle intervjuer. Disse legges opp som en samtale mellom forsker og informant om bestemte temaer (Thagaard 1998:80). Jeg har valgt å plassere meg i en mellomposisjon, og benytte meg av en delvis strukturert tilnærming. Dette innebærer at jeg utarbeidet temaer og forslag til spørsmål på forhånd, men samtidig var åpen for forandringer og at rekkefølgen på disse kunne endre seg underveis i intervjuet (Thagaard 1998:81). Å legge opp intervjuet på denne måten mener jeg er mest hensiktsmessig til min studie. Jeg visste hvilke temaer jeg ønsket å være innom i intervjuet, men samtidig var jeg innstilt på at samværs mødrenes egne historier og erfaringer kunne sette meg på sporet av ny kunnskap, som jeg i utgangspunktet ikke hadde reflektert over. Ryen (2002:106) understreker at forskeren må huske på at det er informantene som er eksperter på sitt eget liv, sine erfaringer og sine opplevelser. Det var derfor viktig for meg å være åpen for nye temaer som kunne dukke opp underveis i intervjuene. Jeg laget en intervjuguide (vedlegg 3) bestående av tre hovedtemaer: begrunnelser, praktiseringen og oppfatninger/reaksjoner. Under hvert av temaene utarbeidet jeg spørsmål som jeg ønsket å komme inn på i intervjuet. Målet mitt var at intervjuguiden skulle gi meg et rikt datamateriale, som satt meg i stand til å belyse studiens problemstilling. Jeg prøvde å formulere spørsmålene slik at de ikke skulle oppleves som ledende eller støtende for informantene. Ved å gjennomføre et prøveintervju på en venninne fikk jeg testet ut

intervjuguiden, samt øvd meg som intervjuer. Jeg endret på de spørsmålsformuleringene som ikke hadde fungert tilfredsstillende. Intervjuguiden utviklet seg også etter de første intervjuene, og flere spørsmål som viste seg å være relevante ble inkludert. Før hvert intervju forberedte jeg meg ved å lese gjennom intervjuguiden flere ganger. På den måten håpet jeg å ha temaene og spørsmålene friskt i minne, slik at jeg ikke trengte å være så bundet av intervjuguiden i selve intervjusituasjonen.

4.3.2 Gjennomføring av intervjuene

Valg av sted

Repstad (2007:87) anbefaler at intervjuene blir lagt til et ”nøytralt” sted, eller et sted der informanten føler seg hjemme. Siden deres historier var veldig personlige, synes jeg ikke andre burde ha mulighet til å overhøre intervjuet. Dette kunne også føre til at informantene sensurerte seg selv. Jeg var åpen for å møte informantene der det passet best for dem, men å kunne sitte uforstyrret var viktig. I samarbeid med informantene fant jeg frem til steder som fungerte godt for intervjuing. Tre av intervjuene foregikk på ulike biblioteker i Norge. Jeg var alltid ute i god tid, og kontaktet de ansatte ved biblioteket. De ga oss lov til å benytte rom som ikke var i bruk den aktuelle dagen. To av intervjuene ble utført på kafé/spisesteder. Vi fikk også her sitte i egne avdelinger eller rom, og dette fungerte godt. På det ene stedet var det imidlertid en del bakgrunnsstøy, som gjorde transkriberingen vanskeligere for meg senere. De to siste intervjuene fant sted hjemme hos informantene. Det var viktig for meg at det var informantene selv som ytret ønske om dette, slik at de ikke skulle oppleve det som ukomfortabelt å få en fremmed inn i deres private hjem.

Innledende fase før intervjuet

Forut for første møte med informantene hadde vi utvekslet noen e-poster. I de fleste tilfellene så møtte jeg informantene i nærheten av intervjustedet slik at vi gikk sammen inn. De to informantene jeg var hjemme hos, hentet meg da jeg kom med bussen, siden det var vanskelig for meg å finne fram på helt ukjente steder. Å ha denne lille stunden sammen med

informantene før intervjuet startet, ser jeg på som positivt. I likhet med Jevne (1998:30) følte jeg at dette ga oss en fin anledning til å myke opp stemningen, og at det førte til en mer uformell tone oss i mellom. I to av intervjuene som fant sted på biblioteker, ventet jeg på informantene inne i rommet vi hadde til disposisjon. Det var da viktig for meg å bruke litt tid på ”småpratting” før selve intervjuet fant sted. Repstad (2007:87) mener det kan være lurt å ha en slik innledende fase forut for intervjuet, fordi det kan føre til at en positiv relasjon mellom informant og forsker etableres. Å begynne rett på tror jeg ville virket stressende både på informantene og på meg selv. Jeg merket at etter en slik innledende prat, hvor vi for eksempel snakket om mine studier og andre uformelle temaer uten at det ble useriøst, gjorde at vi fikk en god stemning og vi fikk roet oss ned før intervjuet startet. I ettertid tror jeg dette var betydningsfullt for hvordan intervjuene artet seg.

Etter denne innledende runden gjentok jeg oppgavens formål, og ba informantene om å lese gjennom informasjonsskrivet (vedlegg 2) jeg hadde utarbeidet, samt ta stilling til om de kunne undertegne samtykkeerklæringen (vedlegg 2). I informasjonsskrivet ble det opplyst om det som anses å være svært viktige etiske prinsipper innen kvalitativ forskning, nemlig konfidensialitet og informert samtykke. Konfidensialitetsprinsippet har jeg allerede utdypet tidligere i dette kapitlet. Informert samtykke betyr at informantene får tilstrekkelig med informasjon om hovedtrekkene i studien. I tillegg var det viktig å opplyse om at det var helt frivillig å stille som informant, og at de når som helst kunne trekke seg fra prosjektet, uten å oppgi en grunn for dette. Det ble også forsikret om at jeg har taushetsplikt. Alle informantene undertegnet samtykkeerklæringen, og godkjente også at lydopptaker ble benyttet under intervjuet. Jeg fortalte informantene at dersom vi kom inn på temaer eller spørsmål de ikke ønsket å svare på, så var dette helt greit.

Intervjuets utforming

I tillegg til de innledende manøvrene nevnt i forrige avsnitt, kan det være hensiktsmessig å starte selve intervjuet med noen enkle spørsmål som informanten lett kan svare på (Thagaard 1998:86). Jeg startet intervjuene med å stille spørsmål om informantenes bakgrunn, samt enkle spørsmål knyttet til barna og fedrene. Deretter beveget vi oss over til hovedtemaene i

intervjuguiden. Jeg oppfordret informantene til å fortelle fritt, og ikke bekymre seg for hvorvidt det de tok opp hadde relevans, eller ikke. På den måten åpnet jeg for fleksibilitet. Det hendte også at vi kom inn på temaer uavhengig av rekkefølgen i intervjuguiden. Thagaard (1998:86) mener det er svært viktig at fokuset er rettet fullt mot informanten i intervjusituasjonen. I følge Repstad (2007:88) er en vanlig tabbe blant intervjuere at de i stedet for å vie oppmerksomheten mot informanten, er mer opptatt av å tenke ut neste spørsmål. Jeg forsøkte å unngå dette så godt jeg kunne, og det var viktig for meg å lytte til informantene. Jeg var i utgangspunktet opprinnelig interessert og nysgjerrig på deres historier, og jeg tror informantene merket dette. Underveis forsøkte jeg å stille oppfølgingsspørsmål, og oppmuntret mødrene til å komme med konkrete eksempler. Etter at vi hadde vært innom alle temaene, fortsatte vi med en mer åpen samtale om situasjonen som samværsmor. I denne samtalen kom vi ofte tilbake til temaer vi tidligere hadde vært innom, og disse ble da ytterligere utdypet og konkretisert. Dette gjorde at datamaterialet ble beriket. Hvert intervju ble avsluttet med spørsmål om det var andre temaer informantene synes kunne være viktige å ha med i en studie om samværs mødre, men de aller fleste syntes da at vi hadde dekket over det de anså som viktig. Alle informantene ba meg ta kontakt, dersom jeg trengte mer informasjon ved en senere anledning.

4.3.3 Aspekter ved intervjusituasjonen

Relasjonen mellom forsker og informant

En intervjusituasjon vil preges av forholdet mellom forsker og informant. Før intervjuingen startet var det viktig for meg å klargjøre hvorvidt jeg selv hadde positive eller negative forestillinger til det å være samværsmor. I følge Postholm (2010:40) er dette en av utfordringene forskeren i kvalitativ metode står overfor. Hun mener forskeren må prøve å være bevisst på sin forforståelse knyttet til fenomenet som studeres. Hadde jeg fordommer mot beslutningene de hadde tatt? Synes jeg det var rart at de ikke bodde sammen med barna sine? Eller synes jeg det var bra at noen valgte annerledes, og så bort fra kjønn når de fordelte samværet etter et foreldrebrudd? Dette er eksempler på spørsmål jeg reflekterte nøye over før jeg møtte informantene.

I tillegg til forforståelse, kan blant annet kjønn, alder og sosial bakgrunn kan ha betydning for hvordan forskeren og informanten opplever hverandre, og dette kan igjen styre utviklingen av intervjuet (Thagaard 1998:91). Dersom forsker og informant har samme kjønn, kan det legge til rette for en felles forståelse, og de kan være enklere å forholde seg til hverandre. Widerberg (2001:96) opplevde i sitt ”trøtthetsprosjekt” at hun raskt etablerte en relasjon til de kvinnelige informantene som ble intervjuet. Likeledes understreker Album (1996:245) at kjønn kan ha spilt inn da han i sin feltstudie på sykehus, kom nærmest de mannlige informantene. Jeg er selv kvinne, og alle mine informanter var naturligvis kvinner. Dette kan ha ført til at vi opprettet god kontakt, og at samtalene har vært mer åpne og fortrolige enn om det hadde vært menn som ble intervjuet. På den annen side er fokuset rettet mot kvinner med barn, som i tillegg ikke bor sammen med disse. De har vært gjennom mye jeg ikke er i nærheten av. Jeg har ikke barn selv, og det kan dermed være en mulighet for at informantene kunne føle at jeg ikke forsto deres situasjon fullt ut.

Widerberg (2001:156) mener at hvis forskeren i utgangspunktet ikke har noen erfaring fra feltet, så skal nærhet etterstrebes. Dersom forskeren har egen erfaring fra feltet, så bør man innta en distansert rolle. Jeg hadde ingen erfaring, og følte at jeg intervjuet med ”friske øyne”, og var oppriktig nysgjerrig på det informantene hadde å fortelle meg. Jeg føler at jeg inntok en forholdsvis nær forskerrolle. Thagaard (1998:91) peker også på at informanten kan plassere seg i en underordnet posisjon i intervjusituasjonen, og dette kan føre til at informanten får mindre tillit til forskeren. Jeg opplevde ikke dette som noe problem. Som Jevne (1998:31) trekker fram, kan dette henge sammen med at jeg er student, og ikke en ”ordentlig” forsker. I tillegg er jeg ung, og vi hadde en uformell tone i intervjuet. Slik jeg opplevde det bar intervjuene preg av en likeverdige, åpen og nær relasjon.

Følelser

Jeg var forberedt på at intervjuene kunne bli veldig personlige, og at historiene jeg ville få høre kunne være følelsesladde. Selv om jeg intervjuet mødre som hadde gått med på samværsordningen uten at rettsapparatet var innkoblet, viste historiene at det ikke var en ønskesituasjon de befant seg i. Noen av informantene synes det var tøffere enn andre. Under

intervjuene står forskeren ofte overfor et etisk dilemma fordi det kan være vanskelig å finne balansen mellom ikke å krenke informanten, samtidig som man som forsker ønsker å oppnå så dyptgående informasjon som mulig (Kvale og Brinkman 2009:184). Thagaard (1998:98) understreker også at intervjuet bør legges opp slik at forskeren tar hensyn til at informantens integritet ivaretas. Intervjuene bygger på et informert samtykke, og informantene trenger dermed ikke å svare på alle spørsmålene som stilles. Det er viktig å tenke på at informantene faktisk har stilt opp til intervju fordi forskeren har spurt om hjelp. Føg (2004:243) mener at informantene til en viss grad har gått med på å blottlegge sine synspunkter i det de stiller til intervju, og forskeren får benytte seg av dette, men at det til en hver tid er viktig å være klar over hvor grensen går.

I ett av intervjuene begynte informanten å gråte. Jeg foreslo at vi kunne ta en pause, eller at vi kunne gå videre i intervjuet, dersom hun fant det temaet vi pratet om problematisk. Hun forsikret meg om at det gikk helt greit å svare på spørsmålene. Det at hun begynte å gråte var ikke utløst av et bestemt spørsmål, men fordi det var mange følelser involvert i hele situasjonen. Etter en liten pause var hun klar for å fortelle videre om sine erfaringer. Jeg synes vi begge taklet situasjonen som oppsto på en god måte, og resten av intervjuet gikk helt fint. Intervjuene inneholdt altså gråt, alvorlighet og frustrasjon, men på den annen side så bar de også preg av mye glede og latter blant informantene.

4.4 Bearbeidning av datamaterialet

Å intervjuer krever at man hele tiden er tilstede i situasjonen, og jeg måtte også utføre noen lengre reiser for å møte informantene. Da jeg kom hjem var jeg ofte svært utmattet, og skrev derfor ned et kort sammendrag av hva jeg husket fra intervjuet. Deretter ble intervjuene transkribert fortløpende i de påfølgende dagene. I transkriberingen skrev jeg ordrett ned det som ble sagt, og noterte meg også pauser, og følelsesuttrykk som latter og sukk. I sitatene som brukes i oppgaven har jeg tatt bort noen intetsigende ord som for eksempel ”liksom” og ”eh”. Alle sitatene vil også bli gjengitt på bokmål, av hensyn til informantens anonymitet. Dette er endringer som ikke forandrer innholdets betydning.

I transkriberingsprosessen oppsto det et problem. To intervjuer hadde blitt gjennomført med kort mellomrom, og ventet på å bli transkribert ferdig. Jeg hadde arbeidet med intervjuene på universitetet, og var under transport da jeg ble utsatt for innbrudd i min låste bil. Blant gjenstandene som ble stjålet var lydopptakeren. Opptakene inneholdt ikke personopplysninger av noe slag, og det kunne dermed ikke spores tilbake til noen av informantene mine. Jeg kontaktet de to aktuelle informantene samme dag, og de ville gjerne stille opp til et nytt intervju. De nye intervjuene ble utført så fort det passet for informantene. Å gjennomføre intervjuet to ganger kan virke både positivt og negativt. Informantene visste hva intervjuene gikk ut på, og fikk forberedt seg på temaene. Vi hadde truffet hverandre en gang tidligere, og dermed bygget opp tillit til hverandre. Dette kan ha virket positivt inn på datamaterialet. På den annen side kan det være at vi glemte temaer, som vi hadde vært innom i det første intervjuet. Om det første eller andre intervjuet var best, kan være vanskelig å vurdere, men mitt inntrykk er at hovedinnholdet i intervjuene var det samme. Vi brukte mindre tid på den innledende delen, og mer tid på hovedtemaene i de siste intervjuene. Ett av disse intervjuene varte også mye lenger enn førstegangsintervjuet.

Repstad (2007:113) beskriver analyse som en prosess der målet er å sortere data slik at mønstre tydeliggjøres, og på den måten blir det også lettere å tolke dataene. Jeg har valgt å bruke temasentrerte analyser som fremstillingsform av mitt materiale, som også er relatert til de ulike dimensjonene i forskningsspørsmålene mine. Med en slik tilnærming er det forskerens hensikt å få dybdekunnskap om de enkelte temaene. Dette gjøres ved å sammenligne informasjon fra alle informantene om de utvalgte temaene. En slik analyseform forutsetter at informasjonen fra de ulike informantene er sammenlignbar (Thagaard 1998:149, 150). Selv om jeg var åpen for fleksibilitet i intervjusituasjonen, var jeg alltid innom alle temaene og spørsmålene i intervjuguiden. Dette førte til at det ble det enklere å trekke sammenligninger mellom informantene i analysen. Jeg begynte å systematisere materialet fra intervjuene fortløpende. I arbeidet med analysen leste jeg gjennom hvert intervju flere ganger. Deretter kategoriserte jeg tekstene jeg jobbet med, ved å markere relevante kategorier i marginen. Denne prosessen kalles koding. Jeg utarbeidet deretter ulike temaer, og begynte å sammenligne disse mellom informantene.

Det er hovedsakelig min empiri som har avgjort hvilke temaer som har blitt sentrale, og analysen er dermed induktiv. Da jeg hadde temaene klare, laget jeg et nytt dokument for hver hovedkategori hvor jeg kopierte over sitater fra intervjuene som hørte hjemme i de ulike temaene. Dokumentene var utfyllende, og ga meg et godt bilde på hva de ulike informantene fortalte om det aktuelle temaet. I motsetning til disse utfyllende tekstdokumentene laget jeg også noen matriser, som var mindre detaljerte, men hvor mønstre ble tydeliggjort. Et etisk dilemma i bruken av temasentrert analyse er at det helhetlige perspektivet kan forsvinne fordi informasjonen informantene gir reduseres til temaer, og løsrives fra den opprinnelige helheten. Det er sammenligning som står i fokus og ikke den enkelte informant. Det er derfor viktig at informasjonen informantene gir plasseres inn i en kontekst. Dette har jeg lagt vekt på i analysen ved at jeg blant annet har forsøkt å sette sitatene, og ikke minst tolkningene inn i sammenhenger.

I analysekapitlene har jeg vært påpasselig med å tydeliggjøre hva informantene mine sier, og hva som er min egen tolkning. En fordel med temasentrert analyse er at det er enklere å beskytte informantenes anonymitet (Thagaard 1998:149). Det har også vært viktig for meg å vurdere de *konsekvensene* som kan ramme samværs mødrene ved å stille opp som informanter i min studie. Det er viktig å unngå at forskningen leder til negative utfall for informantene, og det er mitt ansvar å beskytte deltakernes integritet (Thagaard 1998:25). Jeg håper samværs mødrene føler de har blitt forstått, når jeg også gir plass for en faglig tolkning av deres situasjon. Jeg har hele tiden vært oppmerksom på at ingen skal ta skade av å være med i studien. Med det datamaterialet jeg satt igjen med til slutt, følte jeg imidlertid ikke at det var en stor utfordring knyttet til dette hensynet.

4.5 Kvalitetsvurdering

Reliabilitet, validitet og generalisering er begreper som har en kvantitativ tilknytning.

Kvantitative og kvalitative metoder baserer seg på ulik forskningslogikk, og disse begrepene kan ikke benyttes i kvalitative studier uten at innholdet endres (Widerberg 2001:18).

Thagaard (1998:20) mener derfor det er hensiktsmessig å benytte andre betegnelser. Med

utgangspunkt i begrepene *troverdighet*, *bekreftbarhet* og *overførbarhet* skal jeg i det følgende diskutere min studies kvalitet.

Troverdighet er knyttet til redegjørelse av forskningens fremgangsmåte, og baserer seg på at den kritiske leser skal bli overbevist om at studien er gjennomført på en tillitsvekkende måte (Thagaard 1998:179). Jeg har i dette kapitlet redegjort for de valgene jeg har foretatt underveis i arbeidet med min studie om samværs mødre. Kvaliteten på det endelige datamaterialet er blant annet avhengig av hvordan forholdet mellom forsker og informant har vært. Det har derfor vært viktig for meg å diskutere min egen forskerrolle i dette kapitlet, og jeg har åpent reflektert over forhold som kan ha påvirket den informasjonen jeg har fått. Mitt mål har vært å gjøre forskningsprosessen så transparent som mulig.

Bekreftbarhet knyttes for det første til en kritisk tolkning av egne resultater (Thagaard 1998:181). Når jeg i analysen tolker materialet, vil det som nevnt, spesifiseres at dette er min egen forståelse og på hvilken bakgrunn jeg trekker disse tolkningene. Jeg har brukt flere sitater for å underbygge forskningsfunnene. Noen steder i analysen begrunner jeg også hvorfor jeg vurderer andre tolkninger som mindre relevante. Spørsmålet om bekreftbarhet vurderes videre i forhold til om tolkningen bekreftes av annen forskning (Thagaard 1998:182). Jeg har tidligere i denne oppgaven tydeliggjort at det er gjennomført svært få empiriske undersøkelser på samværs mødre. De få jeg benytter meg av, har også små utvalg, og er for det meste hentet fra en annen kontekst enn det norske samfunnet. Selv om sammenligningsgrunnlaget er meget tynt, kan jeg se at visse aspekter ved min forskning bekreftes av tidligere forskning, mens andre aspekter ikke gjør det. Det er viktig å ta hensyn til at dette er en eksplorerende studie på et felt der vi vet svært lite. Målet har ikke vært at mine resultater skal kunne bekreftes av annen forskning, men derimot å gi innsikt i en lite tradisjonell samværsordning, og utvikle *ny* empirisk kunnskap om samværs mødre.

Overførbarhet dreier seg om å vurdere relevansen av tolkningene også i forhold til andre kontekster, men dette er ikke alltid et mål i kvalitative studier (Thagaard 1998:184). Utvalget mitt på syv samværs mødre er ikke stort. Kan mine funn likevel ha relevans utover mitt eget

utvalg? I denne sammenheng er det nærliggende å vurdere dette ut fra andre grupper samværs mødre og samværs fedre, fordi de deler viktige aspekter av den konteksten jeg studerer, nemlig foreldre som ikke bor sammen med sine barn fast, og har en samværsordning.

Denne studiens funn kan ikke antas å gjelde for hele gruppen av samværs mødre i Norge. Jeg har gjennom utvalgs kriterier rettet meg mot de samværs mødre som ikke har tapt en retts sak, og hvor ulike personlige problemer ikke har spilt inn i beslutningen. Slik jeg vurderer det vil mødre som svarer til utvalgs kriteriene kunne kjenne seg igjen i flere av tolkningene, men antakeligvis ikke alle. Materialet mitt viste at mange av de samme elementene og erfaringene gikk igjen i historiene informantene fortalte, men også at det var variasjoner. De samværs mødre som hadde lyst til å stille opp i denne undersøkelsen kunne vært de mest ”vellykkede”, som ikke opplever, eller vil innrømme at de opplever, noe annet enn positive sider ved sin situasjon. Historiene jeg har fått høre har imidlertid ikke vært entydige positive, og jeg føler mødre har vært oppriktige i sine fortellinger. Jeg ser ingen tendens til glorifisering av det å være samværs mor.

Jeg har i studien utelukket viktige undergrupper av samværs mødre, som for eksempel de som er i denne situasjonen *fordi* de har tapt en retts sak, eller *fordi* de sliter med personlige problemer. De har imidlertid en fellesnevner med mødre i mitt utvalg, nemlig å være mødre som ikke bor fast sammen med barna sine. Dermed er det en mulighet for deler av funnene mine, for eksempel de som omhandler omgivelsenes reaksjoner, er noe også mange fra denne undergruppen av samværs mødre kan relatere seg til. Hvorvidt de vil ha større utfordringer med å fremvise sine morspraksiser på en måte som minsker risikoen for stigmatisering, ville vært interessant å undersøke. Hvordan disse mødrenes morspraksiser er, og hva de vektlegger i sine begrunnelser må eventuelt utforskes i nye studier.

Samværs fedre, befinner seg i samme situasjon som mødre i min studie, samtidig som de skiller seg fra dem på vesentlige områder. De bryter ikke med et tradisjonelt mønster, og må trolig heller ikke på samme måte forholde seg til de samme normative kravene som i stor grad

rettes mot mødre. Jeg mener likevel at de kan kjenne seg igjen i noen av tolkningene, som dreier seg om det praktiske moderskapet. Eksempler på dette kan være at mødre ønsker å være fullt involverte i barnas liv, selv om de ikke bor sammen. Følelsen av å miste hverdagen, og å forsøke å rekonstruere denne i samværshelgen, kan også være overførbare til å gjelde samværsfedre. Jeg kan dermed konkludere med at noen av funnene i min studie kan ha en viss overføringsverdi både til andre samværmødre og til samværsfedre, selv om dette er begrenset.

5 Å bli samværsamma

I dette første analysekapitlet rettes fokuset mot de *begrunnelsene* samværs mødrene gir for at barna bor hos fedrene, fremfor hos seg selv. Å avgjøre hvem som skal ha den daglige omsorgen for barn etter et samlivsbrudd kan for de fleste foreldre være en svært følsom og vanskelig prosess. Mødrene i min studie har inngått samværsordninger som statistikken viser fremdeles er lite praktisert. Deres situasjon bryter også med de tradisjonelle kodene for moderskap. Likevel er dette en ordning de har gått med på selv, uten at rettsapparatet er koblet inn. Med dette som utgangspunkt er det interessant å undersøke hvilke begrunnelser som ligger bak deres beslutninger. Hvorfor har de blitt samværs mødre? Ut fra det empiriske materialet har jeg identifisert tre ulike hovedbegrunnelser:

- ”Barnets beste-begrunnelsen”
- ”Far-barn-begrunnelsen”
- ”Livssituasjon-begrunnelsen”

”Barnets beste-begrunnelsen” fremstår som en kjernebegrunnelse, som samværs mødrene oftest tar i bruk. ”Far-barn-begrunnelsen” og ”livssituasjon-begrunnelsen” er noe mer perifere under intervjuene, men har likevel hatt stor betydning for flere av samværs mødrene. De tre hovedbegrunnelsene er ikke gjensidig utelukkende, men derimot tett sammenvevde. I tillegg er hver av hovedbegrunnelsene satt sammen av ulike komponenter, som til sammen utgjør samværs mødrene begrunnelsesrepertoar.

5.1 ”Barnets beste-begrunnelsen”

Som nevnt er det spesielt én begrunnelse som utkrystalliserte seg under intervjuene, nemlig det jeg betegner som ”barnets beste-begrunnelsen”. Når samværs mødrene forteller sine historier om hvorfor barna bor hos fedrene, så kobler de seg direkte på prinsippet om ”barnets

beste”, slik jeg presenterte det i kapittel 2. Spesielt er det to faktorer samværs mødrene i mitt utvalg har festet seg til: bosted og nettverk, samt konfliktunngåelse. Jeg skal nå gå nærmere inn på disse komponentene som utgjør ”barnets beste-begrunnelsen”.

5.1.1 Bosted og nettverk

Bosted og nettverk har altså vært faktorer med stor betydning for flere av foreldrene da de skulle treffe avgjørelsen på hvor barna skulle bo. Mange av mødrene synes det har vært vanskelig å bli boende på det samme stedet som eksmannen etter bruddet, spesielt fordi de ofte har bodd på små tettsteder. Det er bare Camilla som har beholdt boligen fra samlivet med eksmannen, de andre mødrene har flyttet ut fra hjemmet der familien bodde samlet. Beate er den eneste som bor i umiddelbar nærhet til barna sine i dag. De andre har flyttet til nye steder, enten rett etter bruddet, eller etter en periode. Jeg skal ved hjelp av noen sitater belyse hvordan flere av mødrene bruker bosted og nettverk som en del av ”barnets beste-begrunnelsen”. Silje er en av de som tydeligst vektlegger at bostedet har vært avgjørende for hvor barna skulle bo. Hun forteller:

Vi hadde kjøpt et småbruk, fordi han var veldig glad i jakt. Jeg flyttet fra ham og tilbake til byen jeg er fra. Hvis jeg skulle hatt med ungene så måtte vi jo bodd i en blokkleilighet, eller noe sånt. Og det ikke på de dyreste stedene i byen! Da synes jeg faktisk det er bedre for ungene å bo på et småbruk på landet. Det var også veldig viktig at ungene fikk bo der de hadde nettverket sitt, da.

Siljes begrunnelser for hvorfor hun i dag er samværs mor, knyttes altså direkte opp til det hun vurderte var best for sine barn. I likhet med de andre mødrene peker hun på at det er de *ytre* faktorene, i form av bosted og nettverk, som har vært avgjørende. Anita har en lignende begrunnelse. Farens forutsetninger var bedre enn hennes i bruddfasen. Hun forklarer:

I bunn og grunn så ble det jo sånn fordi at jeg studerte da vi gikk fra hverandre. Hadde bruddet skjedd før eller etter så hadde valget kanskje blitt annerledes. (...) Det er klart jeg kan være litt kynisk på det og si i dag at egentlig så burde jeg jo bare hatt henne boende hos meg mens jeg studerte. Da ville jeg jo fått slettet alt av studielån, og dét

hadde jo ikke gjort noe (ler). Men, det gjorde jeg ikke. Grunnen til det var at hun hadde alt av nettverk rundt seg der vi bodde. Og nettverk er alfa og omega. Altså, det å ha venner rundt seg og det å ha familie rundt seg, det er kjempeviktig.

Kaul (2001:127), som har gjort en studie på skilte småbarnsmødre mener at barnet blir boende hos faren i spesielle situasjoner, og at nettopp disse spesielle situasjonene fungerer som begrunnelser for det uvanlige. Det at Anita studerte og bodde på hybelhus mens datteren var liten, kan oppfattes som en spesiell situasjon. Likevel finnes det mødre i dag som studerer og har barna boende hos seg. Anita vektlegger imidlertid at foreldrene, som hun selv uttrykker det, ” (...) har hele tiden har satt henne [datteren] først. Det var hun som skulle stå i fokus, og hva som var best for henne”. Slik jeg forstår det blir det samtidig indirekte fortalt at hennes egne behov til å bo sammen med datteren, har blitt overskygget av hensynet til ”barnets beste”. Anita mener for eksempel at det ville vært en egoistisk avgjørelse å ta med seg barnet til hybelhuset, når hun innerst inne visste at farens bosted og nettverk ville være det beste for datteren. I likhet med Anita og Silje, er dette noe de andre mødrenes historier også vitner om. Å ta voksenhensyn er som kapittel 2 viser, heller ikke en del av hva som vurderes som ”barnets beste”. Konkurrerende interesser blant foreldrene bør tilsidesettes, og det er hensynet til barnet som skal fokuseres på. Slik jeg tolker flere av mødrene er det nettopp dette de sier meg at de har gjort.

Som de to siste eksemplene på hvordan mødrene aktivt trekker inn ”barnets beste” i begrunnelsene sine, skal jeg bruke to sitater hentet fra intervjuene med June og Turid. June forteller om momenter hun mener er av betydning:

Men jeg ser klart fordelene ved at han ble boende hos faren for å beholde det gode og trygge som han var vant med fra han var liten, og han fikk fortsette i samme barnehage som han har gått i. Nå går han på skolen og leker jo med barna i nabolaget, og noen går i klassen hans. Så han har hatt den tryggheten hele veien. Det er klart at hadde han blitt med meg ut hit, så hadde han jo også fått nye venner. Men da hadde vi røsket han opp.

Kiely (2005) fant også i sin studie at de ”selvvalgte” samværs mødrene anså fedrenes bolig og nettverket rundt til å være det beste alternativet på tidspunktet da familien ble splittet. I likhet med June, og mange av de andre samværs mødrene i min studie, begrunnet hennes informanter dette med at et stabilt miljø var best for barnet, og de ønsket å beskytte barna mot unødvendig stress og en opprivende flytting. Det er altså store likheter mellom Kielys informanter og mange av samværs mødrene i min studie, på dette området.

Den eneste av samværs mødrene som har hatt en ordning om delt bosted tidligere er Turid. Dette var en samværsordning hun og barnefaren praktiserte i 9 år, noe hun fremdeles mener er den optimale løsningen etter foreldrebrudd. Da sønnen hennes var 11 år befant Turid seg i en situasjon som gjorde at hun var nødt til å flytte fra stedet. Turid beskriver hvordan avgjørelsen om hvor barnet skulle bo ble tatt:

Vi hadde dermed ett valg, og det var at han måtte bo ett sted. Enten hos faren eller hos meg. Den andre ordningen var utelukket. Da var det jo sånn at far veldig gjerne ønsket at han skulle bo hos ham. Han argumenterte jo også med at det var det stedet som gutten var vokst opp på, og at det var jeg som valgte å flytte. Det synes jeg er veldig gode argumenter, og veldig tungtveiende argumenter. Han er absolutt skikket, som de fleste er, til å ha barnet boende hos seg. Jeg tenkte jo gjennom dette her, og kom fram til den samme begrunnelsen som han da. (...) Det viktigste hensynet var barnet. Å vokse opp på det stedet som han alltid hadde bodd, og i sitt eget miljø.

Dette er nok et eksempel på hvordan bosted og nettverk gjennomsyrrer disse mødrene begrunnelser. Rosenblum (1984), fant i sin studie av samværs mødre at flere av disse var kritiske til sin egen foreldrekompetanse. Å føle at de ikke strekker til i foreldrerollen, er i sterk kontrast til alle mine informanters begrunnelser og selvforståelser. Det er her de *ytre omstendighetene*, som står sentralt.

Hensikten i min studie har ikke vært å identifisere ulike samfunnsdiskurser, men å se på hvordan samværs mødrene begrunner sine beslutninger. Likevel finnes det, slik jeg forstår det ut fra empirien jeg benytter, tydelige spor av at mødrene er tett koblet til en ”barnets beste-diskurs”, som kommer til uttrykk når de forteller om hvorfor barna bor hos fedrene. Diskurser

kan forstås som ”meningshorisonter, virkelighetsforståelser og rammer som kommer til syne i måten å snakke om og forstå fenomener på” (Brandth og Kvande 2003:41). Gillis (1997 i Brandth og Kvande 2003) mener mennesker lever *etter* diskurser, som for eksempel et normativt metaspråk om hva som er best for barn, mens det som *faktisk* gjøres er praksisen. Sitatene jeg har vist til kan være direkte overlappende med det som vurderes til å være det beste for barn. Det kan virke som om samværs mødrene har tatt til seg denne generelle kunnskapen, hvor lovverket og forskningen er sentrale normsendere. Når de vurderer hva som er best for barna, så gjør de det på bakgrunn av denne kunnskapen. De har aktivert ”barnetsbeste-diskursen”, som får innflytelse på deres tanker og på deres morspraksiser. Bosted og nettverk kan kobles til risiko ved miljøskifte og stabilitet, som jeg beskrev i kapittel 2. Mødrene mener, i tråd med dette momentet, at det beste for barna er å opprettholde status quo, og å unngå store forandringer. Når mødrene for eksempel uttrykker at ”nettverk er alfa og omega”, at de vil unngå å ”røske han opp” eller at det beste er å ”la han få bo der han alltid har bodd” tydeliggjøres dette ytterligere gjennom deres tale.

På bakgrunn av dette står de samværs mødrene som har flyttet ut av hjemmet og ofte til et annet sted, dermed i en svakere posisjon enn fedrene når de skal ta hensyn til hva som er best for barnet. Dette er noe blant annet Silje har reflektert over i ettertid. Hun sier:

Jeg tok jo også kontakt med en advokat, bare for å forhøre meg litt. Og jeg fikk jo beskjed om at en eventuell rettsak kunne jeg risikere å tape, på grunn av at jeg flyttet vekk. Så lenge ingen av oss var uegnet ellers, så kunne det være den avgjørende tyngden på vektskålen.

Det kan virke som om nettopp boligen, bostedet og det etablerte nettverket, fungerer som en maktbase som kobles opp til hva som er best for barnet. Den som blir boende i boligen og på stedet, vil dermed ha et fortrinn og et langt bedre utgangspunkt, enn den av foreldrene som flytter. Dette er noe disse fedrene dermed kan bruke mot mødrene, og som vil fungere som et godt argument for hvorfor barna bør bli boende hos dem, og dette legitimeres gjennom forståelsen av hva som er ”barnets beste”.

Men hva med andre familier som gjennomgår skilsmisse og foreldrebrudd? Spiller bosted og nettverk like stor rolle for dem? Eller er dette noe som spesielt samværs mødrene kan ta i bruk, som en sosialt akseptert begrunnelse for at de ikke bor sammen med sine barn? Med bakgrunn i studien *Skilte familier* (2003) viser Moxnes at over halvparten av barna ble boende da foreldrene flyttet fra hverandre. Hun mener dette tyder på at foreldrene anser det som viktig at barna får bli boende, og at de strekker seg langt for å få til dette. Foreldrene i denne studien, mente i likhet med samværs mødrene jeg har intervjuet, at det var en stor belastning for barna å flytte. Barna fikk også komme til orde i denne undersøkelsen, og de fortalte om vanskeligheter ved å flytte fra et sted hvor de trivdes godt (Moxnes 2003:64-65). På bakgrunn av det helhetlige inntrykket jeg har fått av informantene tolker jeg ikke samværs mødrenes begrunnelser som rettferdighetsargumenter for en utradisjonell samværsordning. Deres historier bærer derimot preg av et reelt ønske om å sette barnet i fokus. For å tydeliggjøre dette ytterligere skal jeg gå over på den andre komponenten i ”barnets beste-begrunnelsen”, nemlig konfliktunngåelse.

5.1.2 Konfliktunngåelse

I tillegg til å ta hensyn til bosted og nettverk, så har det å unngå konflikt blitt sett på som en viktig oppgave for foreldre etter samlivsbrudd. Store og vedvarende konflikter anses som skadelig for barn. Et foreldresamarbeid kan regnes som, for å bruke Brocks (2008:120) ord: ”kanskje den største gaven skilte foreldre kan gi sine barn”. Beates historie er preget av et høyt konfliktnivå mellom henne og barnefaren. Her er hennes versjon av hvorfor hun i dag er samværsamma:

Jeg har jo vanlig samvær da. På papiret. Det vil si vi laget en avtale. Først så laget vi ingen avtale, for dette skulle vi bare bli enige om. Vi skulle se hvordan det gikk. Det var der jeg på en måte begikk den store feilen. Så fort han fikk disse på samme adresse så var han å anse som deres bostedsforelder. Det gikk en stund og jeg tenkte at dette går ikke, jeg vil jo gjerne også ha en deling. Men da satte han seg på bakbeina. Vi gikk på familiekontoret igjen, etter den obligatoriske meklingen. For de sa vi bare måtte komme tilbake hvis ingen av oss var fornøyde ved første mekling, og så enkelt var det jo ikke. Og da anker han det på stedet hele veien, helt fram til retten egentlig. Det hadde ikke jeg lyst til. Og vi hadde en kjempekonflikt en kort periode der. Første halve året..tre kvarte året... Og den ble lagt død da jeg skrev under den samværsavtalen, mot at vi på en måte skulle la konflikten ligge. Så da skrev jeg under på en avtale på vanlig

samvær. Og den avtalen gjaldt egentlig bare ett år. Men den har bare trillet og gått og han har satt seg på bakbeina i forhold til det og vil ikke møte på noen ny megling på familiekontoret. Og det kom egentlig ikke noe mer ut av det. Han er fryktelig sta, og når han har bestemt seg så blir det sånn. Så da, da orket jeg ikke mer til slutt og skrev under den avtalen, mot at vi kunne la den konflikten ligge. (...) Så det var hensynet til konfliktnivået som til syvende og sist gjorde at jeg la ned den kampen da. For at det ikke skulle være en vedvarende konflikt. Og at vi ikke skulle dra saken til retten og sånne ting. Det hadde jeg ikke noe lyst til. Og jeg tenker at det ikke løser noen ting. Hadde jeg vunnet så hadde jo konflikten bare vart! (...) Jeg har også vokst opp i skilsmisshjem. Familien hadde en kjempekonflikt, og jeg ville unngå det for mine barn. Jeg synes konflikten kan ødelegge veldig mye!

Beate er den av mødrene i utvalget som har opplevd størst konflikt rundt barnefordelingen. Grunnen til at hun har gitt opp kampen mot barnefaren, er at hennes barn ikke skal lide for at foreldrene ikke klarer å bli enige om samværsordningen. Beate har opplevd konflikt i hjemmet da hun selv var barn, noe som gjør at hun er bevisst på hvordan dette kan virke inn på hennes egne barn. Beate viser dermed at hennes morspraksis er å sette barna i sentrum, selv om dette går på bekostning av hennes egne behov. For som hun sier litt senere i intervjuet: ”Det er best for barna ja, men det er ikke det beste for *meg*”.

Flere av de andre mødrene er også svært bevisste på at de prøver å unngå konflikt, fordi de vet dette kan være svært skadelig for barna. I motsetning til de andre mødrene så beholdt Camilla boligen hun og familien hadde bodd i en kort periode, og sønnen og eksmannen flyttet til et annet sted. Grunnen til at familien hadde flyttet til det lille stedet i utgangspunktet, var Camillas jobb. Fordi bruddet skjedde i kort tid etter flyttingen, var det ikke bygget opp solide nettverk rundt sønnen, og de hadde heller ikke familie boende på stedet. Camilla har også en jobb som krever mye tid, og hun ville hatt behov for en del hjelp dersom barnet skulle blitt boende hos henne. Dette var faren svært klar over, og brukte det som et viktig argument. Camilla forteller:

Hvis jeg på en måte skulle kjempet på, så hadde det vært mer for min egen skyld da. Mannen min var bare *helt* klar på at han ville ha han med seg, og det eneste som virkelig er dokumentert innen den forskningen der, er vel at det som er mest skadelig for barn er å ha foreldre med et høyt konfliktnivå. Så det er vel det vi har lagt mest vekt på da, at vi skal være enige.

Utsagnet viser at Camilla er oppdatert på hva forskningen sier om hva som er best for barn etter samlivsbrudd. Hun benytter i likhet med flere av de andre samværs mødrene aktivt diskursen om ”barnets beste”, og har vært bevisst på dette gjennom hele prosessen. Som jeg viste i kapittel 2, så blir et høyt konfliktnivå sett på som noe av det verste et barn kan utsettes for. En vedvarende stor konflikt kan gi negativt utslag i barnas utvikling. Det viser seg at denne kunnskapen og forskningen har festet seg hos samværs mødrene, og som jeg argumenterte for tidligere så er de tankene de gjør seg rundt hvor barna skal bo, direkte koblet til samfunnsdiskursen om hva som er ”barnets beste”.

Et annet spørsmål man kan reise seg er hvorfor disse fedrene er så bestemte og klare på at barna skal bo hos dem. Det er ikke bare Beate og Camilla som viser til dette, flere av de andre mødrene er inne på det samme. Anita sier for eksempel: ”Hadde jeg sagt at jeg skulle hatt barnet, så hadde han kjørt rettsak. Det var det *ingen* tvil om”. Forskning viser at det er flest kvinner som velger å gå ut av ekteskapet (Thuen 2004). Ingen av samværs mødrene i min studie ble selv forlatt. To av mødrene forteller at parene ble enige om bruddene i fellesskap, mens de resterende valgte å bryte ut av forholdet. Beate er en av kvinnene som har gått ut av forholdet til sin eksmann. Dermed kan han ha befunnet seg i en meget sårbar situasjon. I Oftungs (2009:32) studie av samværs fedre finner han at for flere av mennene kom skilsmissen som et sjokk, hvor de delvis mistet kontrollen over situasjonen. Slik jeg ser det har Beates eksmann, og flere av de andre fedrene gjort alt de kan for ikke å miste denne kontrollen. Min tolkning er imidlertid at det er mer enn bare en slik sårbarhet som spiller inn. Beate uttrykker at faren har vært svært engasjert i barna før samlivsbruddet. ”De betydde *alt* for ham”, sier hun. Før samlivsbruddet var han ikke bare en av familiens forsørgere, men også i høy grad en omsørger. Som jeg skrev i kapittel 2 så kan barnet virke som et anker i en verden der det er mye usikkerhet rundt parforholdet (Beck & Beck-Gernsheim 1995). Menns identitet er heller ikke lenger bare knyttet til lønnsarbeidet og forsørgerrollen. Brandth og Kvande (2003) understreker dette:

De konstruerer seg også som menn gjennom diskursen om ”den nærværende far”, og gjennom praktiseringen av den. Barn er et knapt gode i dagens samfunn, og barn har fått verdi fordi de representerer en livslang og sosial relasjon. Det er på denne bakgrunn vi må forstå at omsorg for barna blir en viktig del av deres identitet som menn (Brandth og Kvande 2003:205).

Slik jeg forstår det så har mange av fedrenes nære forhold til barna, satt dem i stand til å gå inn i en kamp med moren. De står på sitt. De har bygget opp selvstendige, nære relasjoner til sine barn før samlivsbruddet, og dette kan være en viktig grunn til at de kjemper for barna. Denne tolkningen skal i det følgende utdypes videre, når jeg nå skal ta for meg den neste begrunnelsen jeg har identifisert i datamaterialet, nemlig ”far-barn-begrunnelsen”.

5.2 ”Far-barn-begrunnelsen”

Dette er en begrunnelse som er mer diffus en ”barnets beste-begrunnelsen”. Det er en begrunnelse som kommer til kjenne utover i intervjuet, og ikke den umiddelbare hovedbegrunnelsen. Den står heller ikke alene, men kombineres blant annet med ”barnets beste-begrunnelsen”. For å gi denne begrunnelsen et fundament er det viktig å se tilbake på livet før samlivsbruddet, og graden av fedrenes involvering i barnas liv da familien bodde samlet.

5.2.1 Begrunnelsens fundament

Camilla og Turid, skiller seg fra de andre samværs mødre ved å ha levd i et samliv der alt av oppgaver ble delt på midten mellom mødre og fedre. Det har ikke vært noen forskjell på morspraksisene og farspraksisene, eller hvem som har gjort hva av husarbeid. Fedrene deltok på lik linje som mødre, og hadde like mye ansvar. På grunn av mødrenes arbeidssituasjon og studier, fikk disse fedrene god alenetid med barna da de var små. Camilla studerte da sønnen ble født, og familien valgte at det var mannen som skulle ta ut hele foreldrepermisjonen. Dette var en løsning de syntes var best i deres tilfelle. Camilla kunne fortsette studiene, men samtidig hadde hun mulighet til å tilbringe mer tid i hjemmet enn hva faren kunne gjort dersom han hadde vært i fulltidsjobb. Turid er den andre likestilte samværs moren. I hennes tilfelle arbeidet mannen skift, noe som resulterte i at han fikk være hjemme med barnet på dagtid annenhver uke, i motsetning til Turid som jobbet fulltid hver dag. Turid beskriver hvordan de delte oppgavene knyttet til barnet mellom seg:

Sønnen vår hadde veldig problemer med å ta pupp, så jeg pumpet meg. Og av den grunn så fikk han flaske med morsmelk om natten. Og da sto vi opp annenhver gang og gav han mat om natten, sånn helt i begynnelsen da han måtte ha det. Og mannen min var akkurat like mye inni dette med matrutiner. Han var også selvfølgelig med på ultralyd, og han var med på helsestasjoner også. Han gikk alene med han også veldig mye når han skulle til kontroll, og de tingene der.

Camilla forteller også om hvordan ansvaret for sønnen var delt mellom henne og mannen:

Vi hadde bare helt likt ansvar, alt fra at han fikk i seg mat til at vi hadde et sånt system på at vi la han annenhver kveld. Og det diskuterte vi aldri. Den ene av oss sto opp tidlig den ene dagen i helga, og den andre sov. Det var ikke sånn at den ene tok mer ansvar enn den andre, egentlig ikke for noe som helst.

De likestilte fedrene har altså fått deltatt aktivt i omsorgen for barna. Barna har fått knyttet sterke bånd til begge foreldrene. Både mødrene og fedrene har dermed fått utviklet god foreldrekompetanse. Når omsorgspraksisene likestilles på denne måten, vil det gi et bedre grunnlag for likestilte foreldreskap også etter et samlivsbrudd (St.meld nr. 8 (2008-2009)). Dette er i tråd med hva de likestilte mødrene også mener. Camilla sier blant annet i intervjuet:

Ja, det er jo min private spøk! Jeg sier det er sånn ekte likestilling ser ut. Den ser sånn ut at når man skiller seg så kan det faktisk like godt hende at barna blir boende hos faren, i stedet for hos moren.

Anita som studerte som nevnt tidligere da datteren var liten, og bodde i en periode på hybelhus. Hver helg da hun var hjemme sto hun for organiseringen av husarbeidet, forteller hun. Den daglige omsorgen for barnet i bruddfasen falt imidlertid på faren. De resterende samværs mødrene beskriver en nokså kjønnsstradisjonell arbeidsfordeling i hjemmet, men dette gjenspeiler seg ikke alltid i fedrenes involvering i barna. I intervjuet med Beate, kommer det også tydelig frem at faren har vært sterkt engasjert i barnas oppvekst:

Det var nok jeg som tok meg av den hverdagslige biten med mat, klær, baking og sånne ting. Han var kanskje den som var mer i aktivitet sammen med barna og fant på

ting. Lek og sånn. Det var nok en liten forskjell der. Han har hele tiden tatt stor del i ungene, veldig tidlig. Han har vært veldig involvert i selve barna, ikke så mye det andre rundt, men barna har vært veldig i fokus! Ja, hvis han hadde kunnet overta ammingen så hadde han gjort det, liksom! Det var litt sånn.

Flere av mødrene uttrykker at fedrene gjerne har funnet på aktiviteter sammen med barna, som for eksempel lek, fisketurer, skogsturer, jakt og å besøke besteforeldrene. Det at de engasjerer seg mer i barna enn i husarbeidet, er i tråd med undersøkelser som viser at kvinner fremdeles bruker mer tid på husarbeid enn menn. Brandth og Kvande (1996) fant i sin studie ut at husarbeid ikke så lett lot seg forene med menns maskulinitetsprosjekt. Å skape et godt forhold til barna og å bruke tid sammen med dem var derimot viktig i fedrenes uttrykk for maskulinitet. Utsagnet fra Beate ovenfor kan ses i sammenheng med en slik maskulin omsorg, hvor menns former for intimitet oftest har en side-ved-side form, som for eksempel det å finne på aktiviteter sammen. Skretting Lunde (2001) peker på at menn som har delt omsorg etter et samlivsbrudd oftere har vært mer aktive i lek og aktiviteter, enn fedre uten delt omsorg. Dette stemmer også med fedrene i min studie.

Morgan (1996) mener, som jeg har vært inne på tidligere i denne oppgaven, at familier er hva de *gjør*, og innenfor en familie vil det eksistere ulike praksiser. Farspraksisene formes ofte i relasjon til morspraksisene, og omvendt (Brandth og Kvande 2003:22). I kapittel 2 viste jeg at fars alenetid med barna har mye å si for den omsorgskompetansen som utvikles (Brandth og Kvande 2003). Det kan det se ut til at fedrene i min studie, i all hovedsak lever opp til idealet om en ”nærværende far”. De har vært på banen, og flere av fedrene har hatt mye ansvar i hverdagen med barnet. Dermed har de fått denne verdifulle, selvstedige tiden i barnas tidlige oppvekst. Å få fedrene tidlig inn i barnas liv har også vært hovedhensikten med fedrekvoten i foreldrepermisjonen. Slik jeg forstår det, har dette vært med på å legge et sterkt grunnlag for den tette relasjonen mellom far og barn. Det er dette som framstår som selve *fundamentet* i hvorfor disse mødrene i utgangspunktet har gått med på å bli samværs mødre, og det er også dette grunnlaget ”far-barn-begrunnelsen” bygger på.

5.2.2 Samværs mødrenes bruk av ”far-barn-begrunnelsen”

Jeg skal gå nærmere inn på hvordan ”far-barn-begrunnelsen” kommer til uttrykk i intervjuene, med utgangspunkt i June og Turids historier.

I og med at det var jeg som gjorde det slutt med faren så følte jeg det sånn at hvis jeg tar sønnen, hvis jeg tar han med, stakkar da blir jo han sittende helt alene. For han hadde jo ikke noen unger fra før, og jeg hadde som sagt flere fra før. Så tenkte jeg at jeg kan jo ikke ta fra han sønnen også. (...) Jeg tror det hadde vært katastrofe for han, hvis han hadde sett han bare annenhver helg, for eksempel. Han var jo gullguttens hans, og han sønnen vår var jo veldig pappagutt også. Så jeg følte sånn at nei, jeg kan jo ikke gjøre det mot han. Først skal han miste meg og stebarna, og så skal jeg ta fra han sønnen og! (...) Jeg følte at hadde jeg tatt fra han ungen da hadde jeg vært kjempeslem! Fra å ha en sånn familie med meg og mine, pluss den sønnen vi hadde sammen, hvis jeg hadde flyttet og tatt sønnen med så tenker jeg at fra å ha en stor familie, så er han plutselig helt alene igjen. (...) Jeg kunne ikke være så slem mot han. Så sa jeg til han da når vi gjorde det slutt, at jeg vil ikke mer og at jeg ville flytte ut, så sa jeg liksom for å betrygge han at til å begynne med så kunne du ha sønnen vår mest. Til å begynne med, for jeg så vel for meg mer sånn 50/50 deling etter hvert. Det var kanskje litt sånn plaster på såret, det at han ikke ble fratatt sønnen sin i hvert fall. (...) Jeg vil si at det var nesten så godt som hovedgrunnen altså. Ja det, pluss at de hadde så tett forhold de to. Jeg så at sønnen min var pappagutt og veldig sånn pappa, pappa, pappa. Så ble han boende i huset ikke sant. Det var liksom der han hadde bodd de 3 åra han hadde levd. (...) Så det er mange ting som spiller inn. Men det telte nok kanskje bittelitt mer det med skyldfølelsen og at jeg ville følt meg utrolig slem hvis jeg hadde tatt fra han guttungen også. Så jeg tror nok den biten teller litt mer, det var nok det som var hovedgrunnen. Også visste jeg jo det at han ville få det godt, jeg visste at han var en veldig god omsorgsperson (June).

Det har vært et veldig sterkt ønske for ham å ha det sånn. Og hvis vi ikke hadde gjort det sånn, altså hvis barnet hadde flyttet til meg, så ville det ha blitt veldig, veldig tøft for ham. I vår situasjon så tenkte jeg at det var jeg som ville taklet det best. (...) Han hadde ikke ønske om å gå ut av forholdet. Så gjør man det. Og hvis du da i tillegg skal si at du bestemmer deg for å ta med barnet, og så skal du flytte vekk. Det tror jeg at er for mye for et menneske å bære. (...) Jeg føler at det er veldig opp til meg da. Fordi samfunnet er sånn at det er på en måte kvinnen som sitter på den makta. Så det var helt opp til meg. Det er jo en realitet det. Han var prisgitt meg og mitt valg (Turid).

Sitatene over illustrerer at i tillegg til å ta i bruk ”barnets beste-begrunnelsen”, trekkes rettferdighetsbetraktninger inn i avgjørelsen om hvor barna skal bli boende. Mødrene er klar over hvor sentral plass barna har i livet til fedrene, og også hvor høyt barna setter fedrene. Utsagn som ”skikkelig pappagutt” og ”pappaen er Guru'n” illustrerer dette. Dessuten var det

mødrene som valgte å gå ut av forholdet. Flere av mødrene antyder at skyldfølelse *kan* ha vært en medvirkende faktor i deres avgjørelser. Skretting Lunde (2001) har gjort en undersøkelse på foreldre som velger å ha delt bosted som samværsordning. Hun viser til tidligere forskning som tyder på at det er en sannsynlig sammenheng mellom initiativ til skilsmisse, de grunnene som ligger bak og delt omsorg. I hennes utvalg var det også flest kvinner som gikk ut av forholdet, noe hun tolker som at skilsmissen blir sett på som ”kvinnens skyld”. Fordi mødrene da synes synd på mannen som blir sittende igjen, kan de føle at de burde gå med på delt omsorg. ”Hun føler at hun ikke kan ta ifra ham alt”, skriver Skretting Lunde (2001:150). Tilsvarende tanker har altså noen av samværs mødrene i min studie vært inne på.

Dersom grunnen til at barna bor hos fedrene, er en kompensasjon for mødrenes dårlige samvittighet, er dette i klar konflikt med hva som regnes som ”barnets beste” i jussen. Her skal hensynet til barnet gå foran hensynet til de voksne, og som jeg skrev i kapittel 2 så er det irrelevant hvem som brøt ut av forholdet. Jussens syn på at ”barnets beste” skal gå foran alle andre hensyn, kan imidlertid stå i kontrast til den virkeligheten dagens foreldre faktisk befinner seg i. Brock (2008:133) peker på at både barnets situasjon, morens situasjon og farens situasjon bør forstås ut fra et helhetlig perspektiv. Han viser også til at å ta voksehensyn er nærmest blitt et tabu i dagens samfunn, noe som kan være en grunn til at mødrene ikke bruker dette som en fremtredende begrunnelse.

På den annen side er heller ikke ”far-barn-begrunnelsen” en begrunnelse som står alene for mødrene jeg har intervjuet. De lar ikke barna bli boende hos fedrene, kun for å lette en eventuell dårlig samvittighet. Disse mødrene befinner seg i situasjoner hvor de vurderer begge foreldrenes omsorgskompetanse som likeverdige, noe som er en sentral bakgrunn for begrunnelsene. Dette gjør mødrene svært tydelig under intervjuene. De anerkjenner fedrene for å være kompetente foreldre, på lik linje som dem selv. Felles for dem er også at de uttrykker et negativt syn på at kjønn fremdeles har så mye å si for hvem barna skal bli boende hos etter et foreldrebrudd. De trekker fram at det er barnet som må stå i fokus, ikke foreldrenes kjønn. De mener også på et generelt grunnlag at det ikke er slik at mødre nødvendigvis er bedre omsorgspersoner enn fedre. Camilla sier:

Det har vært viktig for meg helt fra begynnelsen, at jeg ikke godtar det premisset folk flest legger, at kvinner er bedre til å ta seg av barn enn menn. Det kan godt hende at hvis du legger sammen så er det flest kvinner som tar seg best av barna, men man kan ikke dele inn folk på den måten! (...) Altså, kjønn har ikke noe å si, men folk får det til å bety noe! Og det synes jeg er ganske opprørende. Spesielt alle de samværsfedrene. Jeg har så sympati og medlidenhet med dem, og blir sint på deres vegne for det er så mange damer som oppfører seg som om de eier ungene sine. Jeg skulle ønske at folk kunne anse fedre som bedre omsorgspersoner da. Jeg synes min eksmann er veldig, veldig flink med barn. Men, jeg synes jo ikke han er enestående. Jeg tror at det er veldig mange fedre som er som han, da. Så jeg synes jo det er naturlig, selv om jeg er i den situasjonen selv, at det er flere som bør velge en sånn løsning som vi har. Jeg håper jo på en måte at det blir sånn, for jeg tror jo ikke akkurat at folk kommer til å slutte å skille seg, da (ler).

Det Camilla uttrykker her, kan tale for hva alle samværsmødrene i min studie mener. De tar dermed avstand fra den biologiske forståelsen, hvor barneomsorg anses for å være en mors naturgitte oppgave. Kielty (2005) fant samme tendens blant sine ”selvvalgte” samværsmødre. En interessant motpol var de ”ufrivillige” samværsmødrene, som brukte nettopp biologiske forskjeller mellom kjønnene som hovedargument for at barna burde bodd hos dem.

Samværsmødrene i min studie understreker at de aldri ville gått med på samværsordningen dersom de oppfattet at fedrene ikke var godt egnet til å ha barna boende fast hos seg. Når dette ses i sammenheng med at noen av kvinnene kan føle skyld for bruddet, og mennene befinner seg i en sårbar situasjon, kan det være en medvirkende forklaring for at mødrene har gått med på at barna skulle bo hos fedrene. Men, min forståelse er at dette avhenger fullstendig av et samsvar mellom farspraksisene og de rådende idealene om ”nærværende fedre” og hvordan en god omsorgsperson skal være.

5.3 ”Livssituasjon-begrunnelsen”

Det jeg betegner som ”livssituasjon-begrunnelsen” har også vært en viktig bakgrunn i mange av beslutningene om hvor barna skulle bo etter samlivsbruddet, og er ofte koblet blant annet sammen med ”barnets beste-begrunnelsen”, men strekker seg også utover dette. Denne begrunnelsen baserer seg på livssituasjonen foreldrene befinner seg i ved samlivsbruddet.

Anita studerte da det ble slutt mellom henne og eksmannen. Turid var nødt til å flytte, og kunne dermed ikke praktisere delt bosted som samværsordning lenger. Camilla hadde akkurat fått drømmejobben etter endt utdanning da hun og eksmannen gikk fra hverandre. Dette er en jobb som krever at hun i perioder er tilgjengelig på døgnetts ulike tider, noe hennes eksmann var fullt klar over. Han ville ikke bli boende på stedet, og han *skulle* ha med seg sønnen. På grunn av disse mødrenes livssituasjon så har de befunnet seg i en dårligere posisjon da samværet skulle fordeles.

I Hildes historie er også livssituasjonsbegrunnelsen fremtredende. Hun hadde tidligere vært alenemor i mange år, da de kom til et punkt i livet hvor livssituasjonen til barnefaren hadde endret seg. Han hadde fått seg ny jobb, med mer stabile arbeidstider. Han ønsket å gi barna mer tid enn hva han hadde fått gjort tidligere, og stille opp mer for dem. Samtidig hadde Hilde en egen karriere på gang, som hun ønsket å satse for fullt på. Dette innebar mye reising og jobbing for Hilde. Sammen kom hun og faren fram til at de skulle prøve å se hvordan det fungerte at barna bodde hos faren.

Dette viser at mødre ikke *bare* er mødre, men flere av dem har også sine egne prosjekter på gang. De kombinerer det å være mor med å ivareta sin egen individualitet. Deres livssituasjon, slik den var da samværsordningen ble inngått, har altså vært av betydning og virket inn på beslutningen. De ulike livssituasjonene kan fungere som en viktig bakgrunn for ”barnets beste-begrunnelsen”.

5.4 Oppsummering

Dette analysekapitlet har vist at begrunnelsene samværs mødre gir for at barna bor hos fedrene, er komplekse og veloverveide. Likevel viser datamaterialet tydelige mønstre i at det er tre hovedbegrunnelser som er aktive. ”Barnets beste-begrunnelsen” er enklest å identifisere, noe som kan henge sammen med at dette kan være den mest legitime grunnen en mor kan gi for ikke å bo sammen med sine barn. Samværs mødre kobler seg direkte på diskursen om ”barnets beste”. Gjennom deres fortellinger om hele tiden å sette barna i sentrum, så fremviser

mødrene at deres morspraksiser er å sette barnas behov framfor sine egne. Dette kan føre til anerkjennelse fra andre mennesker, noe som jeg i kapittel 7 skal ta for meg. En potensiell konflikt med prinsippet om ”barnets beste”, er at mødre kan ha opplevd skyldfølelse for bruddet, og at dette kan ha lagt føringer på deres beslutninger. Det er her imidlertid viktig å se situasjonene i et helhetsperspektiv. Mødre og fedre stilte i utgangspunktet likt som omsorgspersoner, og eksmennene har hovedsakelig levd opp til idealet om ”nærværende fedre”. Livssituasjonen mange av samværmødrene befant seg i ved bruddet, kan også ha stilt dem i en dårligere posisjon i forhold til hensynet om ”barnets beste”.

6 Å være samværsamma

Det foregående analysekapitlet viste hvordan ulike faktorer spilte inn i beslutningen om å bli samværsamma. I dette kapitlet går jeg ett skritt videre, i det jeg skal undersøke samværs mødrenes morspraksiser. Hvordan løser samværs mødrene oppgaven med å være mamma når de ikke bor sammen med barna på fulltid? Hva vektlegges i samværet og i relasjonene til barna? Hva prøver de å oppnå, og får de det egentlig til? Med utgangspunkt i datamaterialet har jeg konstruert to begreper som fanger opp det jeg tolker som kjernen i samværet, men også i morspraksisene som strekker seg utover den fysiske kontakten. Det første betegner jeg som *samværs mødrenes normaliseringsprosjekt*, og det andre som *samværs mødrenes emosjonelle prosjekt*.

6.1 Samværs mødrenes normaliseringsprosjekt

Alle mødrene i utvalget uttrykker at det viktigste for dem er å være sammen med barna og tilbringe tid med dem. Men utformingen av samværet, hva som gjøres og hvilke praksiser som *ikke* er ønskelig blir også svært tydelig i samtalene med mødrene. Jeg skal se nærmere på to utsagn som illustrerer dette poenget, hentet fra intervjuene med June og Beate:

Nei, jeg tenker at hvis det blir sånn at de kommer til mamma, og så skal det være sånn opplevelseshelg. Det kan jo bli litt sånn... Du har tivolipappa, ikke sant. Du har de som går på kino, museum og det skal skje ting hele tiden. Nei, vi prøver å ha et vanlig familieliv. Vanlig oppdragelse og at de er en del av familien, og gjør vanlige familieting. De har plikter i huset, og de må hjelpe til. Det er ikke sånn at de får slippe unna når de kommer hit annenhver helg. Det er ikke noe ferie den helgen. (...) Til å begynne med var det litt sånn med han minste at når han kom til meg så lurte han for eksempel på hvorfor han ikke fikk saft til middag, for hos pappa fikk de saft til middag. Så da sa jeg at hos mamma så har vi vann til middag, og på søndag får dere brus eller saft. Tenk på tennene (ler). Egentlig så tror jeg at han har hatt det strengere hos meg enn han er vant til. Han får ikke lov til å gjøre akkurat det han vil uten å ha grenser og familieregler (June).

Vi gjør stort sett det vi gjorde før. Sånne dagligdagse ting. Jeg bestemte meg for ganske tidlig at det ikke bare skal være sirkus når de er her. Det er klart at når jeg har

de så bruker jeg jo ikke tid på sånne huslige sysler. Det gjør jeg før de kommer. Så jeg har nok mer tid når de er hos meg til å gjøre hyggelige ting. Og vi passer på å prøve å gjøre ting sammen også. Sånn type reise å bade. Vi reiser på ski. Vi reiser på tur. Vi finner på ting, da. Men ikke *hele* tida! Også har de jo mange kamerater også når de er hos meg. Så hvis de vil overnatte hos dem, eller være hos kamerater, så gjør de selvfølgelig det. Det viktigste for meg er at det på en måte blir mest mulig lik hverdag begge steder (Beate).

Utsagnene viser at det å skape en form for hverdag i samværet med barnet er viktig, noe som gjelder de fleste av samværs mødrene i denne studien. Deres referansepunkt blir samværsfaren. Alle mødrene har registrert myten om ”tivolipappaen”, en samværsfar som i følge Jevne (1998:46) fremstår som en god blanding av julenisse og lekeonkel. Samværs mødrenes tale om ”tivolipappaen” er humoristisk, og slik jeg tolker det er dette en form for foreldre praksis som de i sterk grad distanserer seg fra. En ”tivolipappa” eller en ”tivolimamma” befinner seg milevis fra å være ”ekte foreldre”. Når June for eksempel i sine beretninger om samværet med barna bruker ord som ”*vanlig* familieliv”, ”*vanlig* oppdragelse” og ”*vanlige* familieting”, tydeliggjøres hennes forståelse av hva samværet skal inneholde og at dette, for å bruke Junes ord, skal være nettopp mest mulig *vanlig*. Samværs mødrene vil være ekte. De vil være ”ekte mødre”, og er det noe ”ekte mødre” *ikke* gjør, så er det å finne på morsomme, kjøpte aktiviteter med barna *hele* tiden. Slik jeg forstår det, er ikke dette en legitim mors praksis for disse mødrene.

Dette mønstret er for øvrig ikke noe særegent ved mitt utvalg av samværs mødre. Flere studier av samværs fedre viser samme tendens (Jevne 1998; Oftung 2009), men da deles gjerne fedrene i to grupper der noen finner det problematisk, mens andre synes det er greit at samværet er basert på aktiviteter. Jevne (1998) skiller mellom situasjonsorienterte og fremtidsorienterte fedre. De situasjonsorienterte fedrene var opptatt av samværet der og da, og de gjorde gjerne morsomme aktiviteter med barna sine. De fremtidsorienterte fedrene var derimot opptatte av å investere langsiktig i barna. Helgen trengte derfor ikke være begivenhetsrik, og de fryktet ikke at barna skulle kjede seg under samværet.

Informantene i min studie kan ikke deles opp slik Jevne har gjort, fordi mønstret er ganske entydig. Det er kun én av mødrene som forteller at samværet helt i begynnelsen var preget av mange aktiviteter, men at dette fort roet seg, og nå er det hverdagsligheten som gjelder. Dette kan ha dreid seg om en tilpasning til de nye rammene samværet gir, og det å finne *sin* måte å ”gjøre” moderskapet på. Min tolkning er at å normalisere samværet med barna er ekstremt viktig for de aller fleste av samværs mødrene i denne studien. Hvorfor har dette så stor betydning? Jevne (1998:54) mener at de situasjonsorienterte fedrene i hennes undersøkelse hadde en relasjon til barna som bar mer preg av et likeverdig forhold, en ”kompis”-relasjon, uten for mye ansvar. At mødrene tar sterk avstand til å bli degradert fra en fullverdig forelder til å bli en ”venninne” for barna, kan knyttes opp mot de forventningene mødrene selv har til eget moderskap, samt de normative kravene som stilles til mødre. Sitatet med June viser at hun gir barna sine oppgaver i huset, og at de pent må følge de samme reglene som da hele familien bodde samlet. Dermed klarer hun å opprettholde mye av det hverdagslige under samværet med barna. Slik jeg ser det, er dette viktig for samværs mødrene fordi gjennom normaliseringsarbeidet så får de også bekreftet seg selv som mødre. En slik bekreftelse ville de ikke fått dersom deres morspraksiser kun bar preg av morsomme opplevelser og aktiviteter, altså den farsvarianten de situasjonsorienterte fedrene i Jevnes studie tar i bruk. Ved å gjenerobre noe av det hverdagslige så bevarer samtidig samværs mødrene sin status som fullverdig og tydelig foreldre, slik den var da de bodde fast sammen med sine barn. Finch (2007) oppfordrer til fleksibel bruk av begrepet ”fremvisning”, og her kan det at mødrene fremviser sine morspraksiser til sine barn, og til andre viktige personer i deres nære relasjoner, nettopp gi en bekreftelse på, og anerkjennelse for, at de fortsetter med å være ”ekte mødre”, selv om de ikke bor sammen med barna på fulltid.

Samværsrammen mødrene er bundet av, gjør det imidlertid vanskelig å normalisere samværet til det ytterste. Helger og ferier er dager der også foreldre i intakte familier engasjerer seg i å finne på noe ekstra med barna. Samværs mødrenes utfordring blir dermed å finne balansegangen mellom det rene hverdagslige, og det å basere samværet på aktiviteter. Sitatet fra intervjuet med Beate illustrerer dette. I likhet med flere av de andre mødrene idealiserer hun hverdagen, men samtidig trekker hun aktiviteter inn i samværs situasjonen. Beate er også åpen for at barna bedriver egne aktiviteter, noe som virker normaliserende på samværet. Å la barna få gjøre ting på egenhånd, er i følge Kock-Nielsen og Transgaard (1987 i Jevne 1998)

positivt, fordi samværet på den måten blir mer naturlig og lik tilværelsen barnet har der det bor fast. Beate har dermed en fordel fordi hun som eneste samværsmor bor i samme nærmiljø som barna. De resterende samværs mødre med større avstand til barnas faste bosted, ser det som positivt at barna skaffer seg lekekamerater i deres nabolag. Det er imidlertid ikke bare barnas venner som trekkes inn i samværet. Ofte er også mødrenes familie, eller venner av familien, inkludert. Når en av de andre samværs mødre, Turid, forteller hva hun og sønnen gjør sammen når han er hos henne, illustrerer hun både hvordan andre mennesker inkluderes i samværshelgen, og også noen andre viktige poenger:

Noe vi har gjort hele tiden er jo å ha vært veldig mye ute, for han er veldig friluftsbarn. Så vi er ute og går tur, fjellturer, ski og slalåm. Det blir så kort tid vi er sammen så det blir nok mer at vi finner på ting, enn vi ville gjort ellers. Vi er mye hos venner, og vi har venner hos oss. Og vi kan være bare oss to. Vi har et sånt, ja helt vanlig fredagsritual, hvor vi lager taco og ser på TV og gjør bare sånne helt vanlige ting. Og det er veldig hellig. Det er liksom starten på vår samværshelg. Og lørdagen er en sånn dag, ja enten lørdag eller søndag, hvor vi er sammen med andre. Og så har vi en dag hvor vi gjerne går på tur i løpet av helgen. Men vi går aldri på kino sammen. Det er veldig lite *sånne* ting. Det gjør han mer sammen med venner.

Sitatet fra intervjuet med Turid underbygger min tolkning om at ikke alle aktiviteter anses som gode samværsaktiviteter. Når Turid understreker at hun aldri går på kino med sønnen, fordi det er slike ting han gjør med venner, viser hun at hun skiller mellom aktiviteter som skjer mellom kamerater og aktiviteter som skjer mellom foreldre og barn. Eller sagt på en annen måte: aktiviteter som skjer mellom "tivoliforeldre" og barn, og mellom "ekte foreldre" og deres barn. Hun tar i likhet med flere av de andre mødre avstand fra at samværet i for stor grad skal preges av kjøpte, morsomme aktiviteter. Når hun og sønnen gjør aktiviteter sammen utspiller disse seg oftest hjemme sammen med venner av familien, eller ute i naturen. Naturopplevelser er noe som trekkes fram som en god samværsaktivitet, og flere av mødre forteller om hvor viktig naturen er i samværet med barna. Turid påpeker at det er en fin måte å komme hverandre nær og få god kontakt på.

Frønes (1998) mener at selv om barndomsidealene er skiftende gjennom tidene, så står fremdeles et friluftsideal sterkt. "Røde roser i kinnene har en sentral plass i det norske bildet

av sunne og glade barn”, skriver han (Frønes 1998:27). Det kan virke som om dette er et ideal som samværs mødrene i min studie også ønsker å leve opp til, og som står i kontrast til hva en ”tivolimamma” ville gjort med sine barn. Flere nyere studier av samværsfedre kan vise til samme tendens. For eksempel i Oftungs (2009) undersøkelse av samværsfedre så opphøyes naturen, og de fleste av fedrene trekker på friluftslivstradisjonen i sine fortellinger. Oftung tolker det dit hen at:

Naturen og ingenting garanterer for kvaliteten i den rene far-barn-situasjonen. Naturen og det enkle livet i skogen fungerer som en garantist for at det sosiale samværet er ekte og at familiemedlemmene er glade i hverandre – uansett materielle omstendigheter (Oftung 2009:128).

Det som her fremstilles som et trekk ved det maskuline og ved samværsfedre, viser seg også å være et mønster i samværs mødrenes historier. Det kan dermed uttrykke noe generelt ved samværsforeldre, uavhengig av kjønn. Likevel går mine tolkninger i en noe annen retning enn Oftung (2009) som mener at naturen garanterer for at relasjonen til barna er ekte, og at noen av samværsfedrene derfor ikke ønsker å kjøpe barnas gunst. Han skriver også:

Fedrene forteller om helger der det kan være vanskelig å finne på ting og at ungene synes det er kjedelig. Hvis omsorgsrelasjonen avhenger av at barna gir en bekræftelse på at de setter pris på deg kan fristelsen til å kjøpe seg popularitet bli stor. Alle fedrene forteller at de kjenner godt til denne problemstillingen (Oftung 2009:134).

Min tolkning er at dette er en kontrast til samværs mødrenes erfaringer. Slik jeg forstår dem så bekymrer de seg ikke på samme måte for hvorvidt barna elsker dem for den de er. Dette mener jeg kan henge sammen med at alle mødrene allerede har gode, etablerte og nære relasjoner til barna. Ved å gå tilbake til livet før samlivsbruddet, slik det ble presentert i det foregående kapitlet, ble det tydelig at selv om fedrene ofte levde opp til idealet om nærværende og involverte fedre, så gikk ikke dette på bekostning av mor-barn-forholdet. I flere av tilfellene engasjerte fedrene seg ved blant annet å finne på ting med barna, mens moren hadde det daglige hovedansvaret. Mange av mødrene hadde også i perioder vært hjemmeværende med barna da de var små. Alle mødrene har derfor tidligere dannet tette og

omfattende relasjoner til barna. Dette grunnlaget mener jeg gjenspeiler seg i hvordan mødre utformer sine morspraksiser, selv om de ikke lenger bor fast sammen med sine barn. Det at de ønsker å dyrke det ”rene forholdet” til barna, og ikke ønsker å finne på for mange morsomme aktiviteter, kan henge sammen med deres ønske om å normalisere deres relasjon til barna. Selv om de ikke bor sammen, så skal de fortsette med å være mødre. De vil ikke la seg degraderes til å bli en ”leke-mamma”, og dette er de svært bevisste på. Det kan dermed være grunn til å anta at foreldreskapets emosjonelle fundament er forskjellig for disse mødre, og deler av samværsfedrene. Å bli elsket for den de er, er nemlig noe de allerede i stor grad har sikret seg gjennom deres tidligere morspraksiser fra den tiden de bodde sammen med barna, og som vi skal se vedlikeholder de dette gjennom et aktivt, nært og engasjert moderskap.

Som nevnt tidligere i dette kapitlet kan det i praksis være vanskelig å finne balansen mellom ideal og virkelighet. Siden dagene de har til rådighet oftest er ferier og helger, blir hverdagen de får til snarere en helgehverdag, enn en ekte hverdag. Tidsrammen for samværet begrenser altså hverdagsligheten. Uansett hvor mye mødre forsøker å få det hverdagslige inn i samværet med barna, så tydeliggjøres det under intervjuene at de er klar over at de ikke kan rekonstruere den *ekte* hverdagen, slik den fremsto da de bodde sammen med barna på fulltid. Den har de mistet. Likevel klarer de å opprettholde en sterk foreldrerolle, slik jeg har vist over. De har mistet mye av hverdagen, men de har ikke mistet sin status som mor for barna av den grunn.

Videre skal jeg vise hvordan mødre reflekterer over denne motsetningen mellom hverdagsidealet og helgepraksisen, mellom hva de ønsker og hva som faktisk lar seg gjøre i praksis. Hvordan opplever og takler de dette? Deretter skal jeg gå inn på to strategier mødre tar i bruk, som en del av normaliseringsprosjektet, og hvor formålet er å få ta større del i barnas hverdag.

6.1.1 Hverdagssavnet

Datamaterialet viser at mødrene i ulik grad savner den ekte hverdagen slik den fremsto da familien bodde samlet. Anita forteller om de små hverdagslige tingene hun savner:

Du mister hverdagen med barna, du mister den kosen. Du mister intimiteten på en måte, bare det å kunne sette seg ned ved middagsbordet hver dag. Og jeg savner å si god natt, for eksempel. Bare det å få den kosen når hun skal legge seg. Det har vært veldig viktig da hun var hos meg da hun var mindre. Det å ha den intime delen og kunne syngesanger og sette seg ned på sengekanten. Det er veldig viktig for meg med mine små nå, altså det med å ha en fin rutine på kvelden hvor vi slapper helt av og går inn i en egen modus, på en måte. Det savner jeg. Og det er klart at den har vi ikke helt på samme måte i helger og ferier, så det blir noe helt annet. Du har ikke den samme hverdagsmodusen da, du kan være våken en time til, og sove litt lenger på morgenen. Det er noe jeg savner. Det er en veldig fin modus. Det er ofte da barna åpner seg mye mer, og du får en større innsikt i hva det er som rører seg oppe i hodet på dem. Jeg savner bare det å kunne være sammen, jeg.

De fleste av mødrene uttrykker lignende savn etter det hverdagslige, og også de mer spesielle episodene i hverdagslivet trekkes frem. June sier:

Hvis sønnen min forteller meg at han skal i bursdag og sånn. Jeg får ikke vært der og kledd ham opp, liksom. (...) Hvis jeg for eksempel prater med sønnen min i telefon så kjenner jeg på det. Og jeg får ikke vært med på forskjellige samlinger i skolesammenheng. Og bursdagene hans og selskapene hans når han fyller år! For han har jo ikke venner hos meg på den måten. Han feirer jo hos meg også, men da blir det jo bare familie, ikke sant. Så det å være tilstede, som nå hadde han for første gang alle guttene i klassen i selskap. Det er litt sånn rart at de har barneselskap og sånn da. Det er jo ikke sånn at jeg går og tenker på det, men det kommer liksom når ting skjer. Så det er en litt sår følelse, på en måte.

I kapittel 2 kommer det fram at tilgjengelighet, tid med barn og tilstedeværelse viktige elementer i kravene som blir stilt til et ”godt moderskap”. Utsagnene over viser at mødrene er bevisste på bruddene med disse kravene. De får ikke alltid vært tilstede med barna. Deres morspraksiser er dermed nødt til å være annerledes enn hva de ville vært i intakte familier. De bruker livet fra da familien bodde samlet som ideal, men må lære seg å takle at deres

morspraksiser i dag har andre rammer og forutsetninger, og at de ikke kan klare å tilfredsstille alle disse kravene. Derfor går heller ikke mødrene rundt og konstant tenker på savnet, selv om de kan ha gjort det i begynnelsen. Silje forklarer:

Det ble veldig rart. Spesielt til å begynne med, for jeg var vant til å gå med dem oppå meg hele døgnet. Så plutselig ble det bare i helgene. Men man må liksom bare skyve det til side, og tenke at ungene har det bedre der de er. Det er bedre å bo landlig enn midt i en storby. Jeg synes i hvert fall det, fortsatt. Jeg må bare tenke at, ja jeg går glipp av noe, men de ville gått glipp av mye den andre veien da, hvis de skulle flyttet. Ja, jeg har mistet noe, men jeg kan ikke tenke sånn for man blir jo gal hvis man skal sitte å være bitter over det man har gått glipp av.

For Hilde var det også mest rart i begynnelsen og da savnet hun veldig å være sammen med barna hver dag, og de små hverdagstingene. Hun viser hvordan hun har endret fokus med tiden:

Jeg savner ikke hverdagen så mye nå lenger. Jeg gjorde det før, den gangen jeg var egoistisk. For jeg mener jo det er egoistisk. Det viktigste er jo at barna har det best mulig. Det er de som skal ha en best mulig hverdag, ikke vi voksne på barnas bekostning! Selvfølgelig savner jeg også at de kommer hjem og kaster ranselen ned i gangen. Men hvor mye er det ikke man ønsker seg her i livet da. Det er ikke så viktig for ungene, altså. At vi ser de kaster sekken i gangen (ler litt). Nei, det er egoistisk, det er mennesket det. Føler jeg da, eller har jeg funnet ut etter hvert. Men i begynnelsen... Å, da savnet jeg det å være mor. På heltid. Det er ingenting som kan måle seg med det da.

Sitatene viser hvordan mødrene dreier fokus bort fra seg selv og sitt hverdagstap, til barnet og de begrunnelsene de gir for at barnet bor hos faren. Deres morspraksiser blir dermed å sette barnet først. Det kommer også frem at de i enkelte situasjoner savner å være i hverdagen, fordi kanskje fedrene gjør ting litt annerledes enn hva de selv ville gjort for barna sine. Beate forteller:

Faren mener jo at de klarer seg greit selv. I mange sammenhenger så får jeg litt vondt i magen. For eksempel da guttungen på 12 år måtte reise på legekontoret alene, og han

fikk en lapp i hånda. Han måtte på sykehuset å ta bilde alene. Da jeg fikk greie på dette spurte jeg hvorfor han ikke hadde ringt til meg, jeg skulle selvfølgelig ha sluppet alt jeg hadde i hendene og kjørt han. Men neida, det gikk bra det. Og faren skrøt av han da, og han hadde fått skryt på jobben også! Jeg bare...han må jo ikke gjøre sånn! Altså, som mor så stritter det litt i mot den der ”er du sikker på at du fikk på deg ullsokkene nå?”

Utsagnet illustrerer hvordan moren og faren har ulikt syn på graden av selvstendighet i barneomsorgen. Farens vektlegging av å skape selvstendige barn er et trekk ved den maskuline omsorgen, slik Brandth og Kvande (1996:168) beskriver den. De har gjennomført en studie som dreier seg om småbarnsfedre som har tatt ut omsorgspermisjon på lik linje med moren, eller mer. Flere av disse fedrene er opptatt av at mødre kan gjøre barna mindre selvstendige fordi de stadig bekymrer seg for dem, og viser for mye nærhet. De ønsker ikke overbeskyttede barn, som ikke klarer å opptre selvstendig. Morens pågående bekymring kunne resultere i nettopp dette, mente de. Denne bekymringen Beate viser er i tråd med det som tradisjonelt forventes av ”gode” mødre, nemlig mødre som stiller opp for barna uansett.

I datamaterialet blir det også tydelig at mødre har gjort noen grep som for det første har gitt dem mer tid med barna, og for det andre har gitt dem en alternativ tilgang til barnas hverdag.

6.1.2 To strategier i samværs mødrenes normaliseringsprosjekt

I tillegg til det arbeidet mødre bevisst bedriver under samværet med barna, hvor de prøver å gjenopprette det hverdagslige, så er det i tillegg to strategier de tar i bruk for å få ta større del i barnas hverdag. For det første ønsker mødre å trekke ut samværet når det lar seg gjøre, og for det andre så bruker de teknologiske hjelpemidler til å opprettholde en god kontakt med barna når de ikke er fysisk sammen.

Kitterød (2006) fant at samværs mødre ofte bodde nærmere barna, og at de også oftere praktiserte delt bosted. Dette er altså en motsetning til mødre i min studie, hvor flere bor nokså langt fra barna. Et viktig trekk ved samværs mødre i denne studien er derimot at de

gjærne har barna mer utover det ordinære samværet, dersom det er anledning for dette. Fedrene har stort sett vært åpne for at mødrene får mer samvær ved for eksempel utvidede helger, eller ved at de har barna i lengre perioder i feriene. Flere av mødrene har jobber hvor de har anledning til å ta ut lengre perioder med fri. Dette benytter de seg gjerne av i forbindelse med barnas ferier. At samværs mødrene ønsker mer tid med barna gjenspeiler også hva som forventes av mødre. I følge Ellingsæter (2005) defineres det gode moderskapet av tid tilbrakt sammen med barn. Hvor mye tid ekstra samværs mødrene faktisk får med barna begrenser seg selvfølgelig på grunn de mulighetene samværsrammen åpner for.

Det er også tydelige tendenser i datamaterialet på at samværs mødrene har mye kontakt med barna utover det fysiske samværet. Nesten alle mødrene legger stor vekt på at telefonkontakten de har med barna i hverdagen betyr veldig mye. Turid er den eneste som ikke understreker dette, noe som kan skyldes at sønnen ikke liker noe særlig å prate i telefonen. Det kan også komme av sønnens alder, han var 11 år da Turid flyttet. Likevel ringes de omtrent to ganger i uka, men samtalene er da av kort varighet. De resterende mødrene synes telefonkontakt er en god måte å kommunisere på, og etter hvert som barna blir eldre og får sine egne mobiltelefoner har dette bare blitt mer og mer utberedt. Camilla som har en liten sønn, beskriver hvordan hun snakker med sønnen i telefon, men også benytter seg av andre teknologiske hjelpemidler. Siden sønnen er såpass liten, er det fint at han på denne måten kan se henne samtidig som de prater sammen. June er glad for at hennes sønn var gammel nok til å prate i telefonen da hun flyttet fra stedet, ellers tror hun situasjonen ville vært mye verre. For å underbygge påstanden om hvor viktig telefonkontakten har vært i relasjonene til barna skal jeg bruke to av mødrene som eksempler. Det første sitatet er hentet fra intervjuet med Anita:

I oppveksten ringte vi nesten hver dag. Vi har vært gode på å snakke sammen på telefonen, sende tekstmeldinger og sånt. Jeg ringte stort sett klokken syv hver eneste dag, etter barne-tv. Da hun var liten så gikk jo samtalene mest ut på hvordan det var på skolen, hadde alt gått bra, hvordan det var med venninner. Altså, rett og slett sånn helt hverdagslige ting. Hun fortalte meg veldig mye om sin hverdag, så jeg følte at jeg ikke gikk glipp av like mye. Og hun reagerte hvis jeg ikke ringte, hvis jeg var på et møte eller sånn type ting og ikke fikk ringt til de faste tidene, det var ikke greit. (...) Jeg valgte å reise på interrail, som var en av mine store drømmer. Da var jeg en måned borte fra henne. Dette var mens jeg bodde i nærheten av henne, så hun var ikke vant til

at jeg ikke var der. Jeg vil påstå at jeg brukte halve mitt reisebudsjett på å ringe hjem. Jeg ringte for hvert nye sted vi var på. Og vi har jo fortsatt med det etter at jeg flyttet lenger unna. For det er veldig viktig for henne at jeg skal ringe. Så for meg, når hun har vært på ferie med faren sin og jeg nesten ikke snakker med henne på 14 dager, da er det ille!

Det andre sitatet er hentet fra intervjuet med Hilde. Hun forteller hva hun og barna daglig snakker sammen om på telefonen:

Alt mulig! Vi er veldig åpne alle sammen, egentlig. Ja, det er sånn ”hvordan går det”, ”har det skjedd noe på skolen”, ”å ja, du har gjort lekser, hva hadde du om i dag”. Sånne helt vanlige ting da. Og så avslutter vi alltid telefonsamtalene med ”jeg elsker deg”. (...) Så jeg tenker på dem da vet du, hele tida! Det er mange telefoner i løpet av en dag. Det er det. Så jeg føler jo at det er bare at jeg ikke går hjem dit. Jeg er med dem hele dagen, om de bare går hjem fra skolen, jeg får jo alt med meg. Det er bare i helgene det er mer ro, for da er det mer overnatting hos venner og sånn i den alderen der. (...) Også har faren vært veldig flink til å sende mms'er hvis det er noe spesielt som skjer. Om datteren min mister en tann, eller om hun skal på Halloween, eller om det er det første skoleballet. Alle de tingene der da, da har han tatt bilder og sendt på mail eller på telefon.

Beate, som ikke er komfortabel med å være samværsmor, sier under intervjuet at ”jeg tenker fordelen med å ha en samværsmor da, er vi kanskje henger litt mer på”. Christoffersen (1996 i Jensen og Clausen 1997) gjorde en undersøkelse om samværsforeldre i Danmark som fikk mye oppmerksomhet da han konkluderte med at det er bedre for barna å bo hos fedrene, fordi barna i disse situasjonene blant annet hadde hyppigere kontakt med den andre forelderen. Med utvidet samvær og en omfattende telefonkontakt bekrefter også samværs mødre i denne studien Kitterød (2006) sine funn om at samværs mødre fortsetter å engasjere seg mye i barnas hverdag, selv om de ikke bor sammen. Samtidig demonstrerer og bekrefter samværs mødre overfor barna, dem selv og fedrene at deres morspraksiser ikke er inaktive selv om barna ikke er sammen med dem, men at deres moderskap er ”ekte”. Dette kan de også bruke i sine fremvisninger, for eksempel gjennom fortellinger, slik at deres mor-barn-forhold blir formidlet og forstått av relevante andre, og deres morspraksiser blir anerkjent som sådanne.

På den ene siden så fremviser altså samværs mødrene *nye*, utradisjonelle morspraksiser. De formidler at selv om barna deres ikke bor sammen med dem så fungerer dette i deres situasjon, og for deres familier. Min tolkning er imidlertid at det samtidig er veldig viktig for dem å fremvise sine morspraksiser som *ordinære morspraksiser*, hvor disse kun er utført innenfor en annen ramme enn mødre som bor fast sammen med sine barn. Dette blir spesielt tydelig i intervjuet med Hilde. Når jeg spør om hun kaller seg selv for samværs mor, får jeg følgende svar:

Nei, nei. Jeg er mor, jeg. Jeg er vanlig mor. Jeg synes ikke jeg er samværs mor. Jeg er mor hver eneste dag. Så nei, jeg kaller meg ikke noe sånt. Jeg sier at de bor fast hos far, og når de er hos meg, ja da bor de her. Det sier de jo selv også. ”Jeg bor i [stedsnavnet] også jeg, hos mamma!”

Beate gir følgende svar på det samme spørsmålet:

Jeg sier at de bor hos far, jeg da. Det er liksom sånn rar formulering, for de bor jo hos meg også. Men, de bor *mest* hos far pleier jeg å si. I det siste har jeg begynt å bruke samværs mor, for der har jeg på en måte snappet opp et ord som jeg egentlig ikke var helt klar over fra før. Jeg vil ikke si at jeg er helgemamma, i hvert fall. Nei, altså jeg er mamma, jeg. 24 timer i døgnet!

Kategoriseringen kan komme i konflikt med deres egen opplevelse av moderskapet. De fleste av mødrene synes samværs mor er en grei betegnelse, fordi det forklarer deres situasjon. Helgemamma er derimot i sterk konflikt med deres selvforståelse. Når de beskriver seg selv som ”vanlig mor”, ”mor hver eneste dag” og ”mamma 24 timer i døgnet”, tydeliggjør de det jeg forstår som selve kjernen i deres normaliseringsarbeid, og deres forståelse av eget moderskap, nemlig at de er mødre på fulltid, selv om de har barna på deltid.

Som en oppsummering av samværs mødrenes normaliseringsprosjekt kan det konkluderes med at samværs mødrene legger ned en god del bevisst arbeid i å få samværet så hverdagslig og naturlig som det lar seg gjøre. Deres morspraksiser stopper ikke ved det fysiske samværet,

men strekker seg utover dette. De slutter ikke å være mødre på søndagskvelden når barna drar tilbake til fedrene. De er derimot med barna gjennom hverdagene også, og opprettholder dermed et nært mor-barn-forhold. Slik jeg tolker det er normaliseringsarbeidet viktig for samværmødrene, fordi de da får bekreftet og fremvist for seg selv, for barna og for andre at deres moderskap er ekte. Resultatet av normaliseringsprosjektet er at de forblir en aktiv, nær og engasjert morsfigur i barnas liv.

6.2 Samværmødrenes emosjonelle prosjekt

Datamaterialet mitt viser at det er noe annet som også opptar mødre under samværet med barna. De er opptatt av det emosjonelle aspektet, og det er noe de jobber bevisst og målrettet med. Det er dette arbeidet jeg har betegnet som *samværmødrenes emosjonelle prosjekt*.

Utsagnet fra Beate viser hvordan hun vektlegger det emosjonelle i samværet med barna:

Det jeg synes er viktig, som jeg prøver å legge vekt på hjemme, det er at vi skal være åpne. Vi skal prate om ting. Ja, det skal være mulig å prate om det meste. Det slår jo litt rart ut noen ganger, og det blir litt flaut og sånn (ler). Men, det er en sånn bevisst greie hos meg. For de er jo tross alt gutter. Og jeg vil ha noen gutter som på en måte kan prate om følelsene sine, uten at vi skal dra det så veldig langt da. Det er fordi de ikke skal gå rundt med sånne vonde ting, og det tenker jeg at er viktig knyttet opp mot den situasjonen de er i. Da jeg var liten hadde jeg mange vonde følelser inni meg, som ingen snakket om. Jeg vil ikke at de skal ha det sånn, så derfor legger jeg veldig vekt på det. De må fortelle hvordan de har det. Om de har det bra, og ikke bra, og alt som er.

Beate utdyper videre hva hun mener er viktig for barna:

Jo, dette med å ta egne valg, og det å tørre å være seg selv, det er viktig! Å stå i mot på en måte. Om du er den eneste som sier jeg liker å leke med Starwars, så so what, liksom? Eller hvis noen kommenterer sveisen din, hva sier du da ikke sant. Det å være seg selv er viktig (...) Og toleranse og empati snakker vi også en del om.

De fleste av samværs mødrene gir uttrykk for at de er bedre enn fedrene på følelsesprat og å prate om nære temaer. Dermed påtar de seg ansvaret for dette, og er svært bevisste på å utføre sin oppgave på en god måte. Hilde forklarer:

Jeg er jo veldig oppatt av det å være snill og ha omsorg for andre, og hele tiden komme med pekefingeren hvis de begynner og sloss eller noe i den stilen da. Og hva slags konsekvenser ting får, og det er faren ikke alltid like flink til å si fra om. Hvis du slår når du blir voksen så betyr det at du faktisk kan bli anmeldt og du kan bli satt i fengsel, og alt mulig sånn. Vi tar opp ting som menstruasjon med datteren min og hva som skjer da. Dette med seksualopplysning også som faren ikke er så veldig flink til. Så det tar jeg, og det går veldig bra!

Begge sitatene ovenfor viser at mødrene er opptatte av at det emosjonelle arbeidet skal gi barna et grunnlag for å ha det godt her og nå, men samtidig er de fremtidsrettede. De er opptatte av at hvordan barna har det på det emosjonelle planet, og dette er noe de selv spesielt kan bidra med. Sitatet fra intervjuet med Camilla underbygger også dette:

Det er det jeg tenker at jeg utfyller eksmannen min på. Han gjør alt helt perfekt sånn praktisk sett, men jeg tenker at jeg har et sett med verdier som avviker litt fra hans da, og det er på en måte noe jeg kan bidra med. Også er det jo det at denne lille fyren er helt reelt glad i mammaen sin, så vi har et veldig nært forhold. Jeg føler både at jeg ser han og han ser meg, og det er viktig for meg å beholde. (...) 95% av barna i Norge har jo alt de materielt sett trenger, så det viktigste er å få han til å bli mental sunn da, og få han til å ha et sunt forhold til ting.

Forskning har tidligere vist at innen familier engasjerer mødre seg generelt mer i emosjonelt arbeid enn hva fedre gjør. Mødrene tar blant annet oftere ansvaret for å opprettholde det emosjonelle aspektet i familien (Jamieson 1999:488). Dette kan altså se ut til å gjelde samværs mødrene også. Det emosjonelle arbeidet samværs mødrene investerer i barna, anser de for å være svært viktig. Å prate om følelser er noe mødrene selv føler de er bedre på enn eksmennene, og mange av fedrene ser ut til å være enige i at mødrene er de som tar seg av denne delen. Mødrene fortsetter også på dette området å ha et aktivt moderskap, selv om de ikke bor sammen med barna. Ikke bare er det en viktig del av deres morspraksiser, men det kan også være et område der deres egenskaper *overgår* fedrenes, og deres farspraksiser. Den

emosjonelle involveringen blir dermed et positivt bidrag i barnas oppvekst. Det er mye de prøver å få puttet inn i samværet av verdier, holdninger og samtaler om nære ting, og dette er svært viktig for dem. Som vist i kapittel 2 så er ett av kravene som stilles til ”gode mødre”, nettopp å dekke barnas emosjonelle behov. Det kan dermed se ut til at samværs mødre lever opp til dette kravet. Fordi de utfyller fedrene på dette området så fortsetter de å ha en sentral rolle i barnas oppvekst. De blir betydningsfulle, og får bekreftet deres viktighet som likeverdige foreldre gjennom praksiser som på dette området ofte er kjønnete.

6.3 Oppsummering

Dette kapitlet har tatt for seg hvordan samværs mødre ”gjør” moderskapet, selv om de ikke bor fast sammen med sine barn. Analysene viser at samværs mødre er svært bevisste på hvordan de utformer og fyller samværet. Gjennom deres normaliseringsprosjekt og emosjonelle prosjekt, får de fremvist overfor barna og andre viktige personer i deres nære relasjoner, at deres forhold til barna er en ”ekte” mor-barn-relasjon, selv om de ikke lenger bor fast sammen med barna. Gjennom det omfattende arbeidet får også samværs mødre bekreftet dette overfor seg selv. Analysekapitlet viser også at samværs mødre har tatt med seg flere elementer fra kravene som stilles til et ”godt” moderskap. Et eksempel på dette er *intensive mothering* (Hays 1996), hvor mødre forventes å gjøre kraftige investeringer i barnas oppvekst. I kapittel 2 skrev jeg at Hays mener dette er et ideal som står sterkt hos de aller fleste mødre, uavhengig av om de faktisk klarer å leve opp til det selv. Samværs mødre bryter på den ene siden med den rådende tidsbrukdiskursen, hvor tid brukt med barn blir nærmest et symbol på hvor ”god” mor du er (Ellingsæter 2005). Samtidig har dette kapitlet vist hvordan *intensive mothering* kan ta form når mor ikke bor fast sammen med barnet. Samværs mødre har det jeg vil karakterisere som intensive moderskap, innenfor den samværsrammen de må forholde seg til. Det er mye de skal få til i løpet av samværet, og deres morspraksiser stopper heller ikke der. De bruker alternative metoder for å få ta større del i barnas hverdag, for eksempel ved omfattende telefonkontakt og utvidet samvær. Dermed fortsetter de også med å være nære og engasjerte mødre i barnas liv, slik de var den gang familien bodde samlet. De fortsetter med å være mødre på fulltid, selv om de har barna sine på deltid.

7 Samværsmødrenes møte med omgivelsene

Hittil har fokuset i analysen blitt rettet mot personene som levde sammen innad i familien før samlivsbruddet: mødrene, barna og fedrene. I dette kapitlet er det derimot samværsmødrenes erfaringer med omgivelsene rundt som skal undersøkes. Deres samværsordning er fremdeles lite praktisert, og deres moderskap er i klar konflikt med tradisjonelle forventninger om hvordan mødre bør være. Derfor blir møtet med omgivelsene en sentral dimensjon i disse mødrenes tilværelse. De har et bevisst forhold til både hvordan de selv opptrer, og hvordan de blir oppfattet av andre mennesker. Hva slags reaksjoner har de egentlig mottatt når andre får kjennskap til at barna bor mest hos fedrene? Er det sosial aksept for en slik samværsordning i dagens samfunn? Datamaterialet viser at alle de syv informantene har fått reaksjoner fra andre mennesker, hvorav noen er positive og betydelig flere er negative. Videre blir det tydelig at det spesielt er to strategier samværsmødrene tar i bruk for å håndtere de negative reaksjonene. Jeg betegner disse som *forklaringsstrategier* og *taushetsstrategier*. Det er koblingen mellom begrepene *stigma* (Goffman 1963) og *fremvisning* (Finch 2007) som i dette kapitlet utgjør det viktigste analytiske verktøyet.

7.1 Familie og venners reaksjoner

Hvordan reagerte samværsmødrenes familie og venner da de fikk vite at barna skulle bo fast hos fedrene? Historiene som fortelles er stort sett preget av at deres nærmeste har støttet opp om beslutningen, og vært forståelsesfulle. Dette er personer som har kjennskap til mødrenes livssituasjon ved samlivsbruddet, samt fedrenes nære engasjement og omsorg i barnas hverdag. Denne bakgrunnsinformasjonen har satt dem i stand til å gjøre de samme vurderingene, som har vært sentrale i det begrunnelsesrepertoaret samværsmødrene selv tar i bruk. Noen av informantene trekker frem at deres egne foreldre kan ha bekymret seg for den potensielle påkjenningen det kunne være for en mor å ikke bo fast sammen med barna, men de har likevel støttet og anerkjent samværsordningen. Det er imidlertid én av samværsmødrene som skiller seg fra de andre på dette området. Hilde forteller om sin families umiddelbare reaksjon:

Åh, det var forferdelig. De snudde ryggen til meg, de. Til det hadde gått en liten stund, og de så at jeg var jo ikke annerledes for det. Og de fikk høre hans historie samtidig da. Det ble veldig mye styr i begynnelsen, men nå er det bare helt normalt. Jaja, ingen problemer.

Sitatet viser at Hildes familie trengte tid for å akseptere at hun ikke skulle ha barna boende hos seg. Dette var trolig en beslutning som ikke samsvarte med deres syn på hvordan en mor bør oppføre seg. En mulig tolkning er også at hennes familie hadde en stereotypisk forståelse av samværs mødre, og umiddelbart plasserte Hilde i denne kategorien. Fremvisninger kan være et nyttig supplement til praksisbegrepet, mener Finch (2007). Hun argumenterer med at familier ikke lenger bare må ”gjøres”, men også fremvises. For å oppnå anerkjennelse for familiepraksiser må disse bli formidlet og forstått av relevante andre, som for eksempel Hildes familie (Finch 2007). Som jeg viste i kapittel 2, så er fortellinger et sentralt verktøy for slike fremvisninger. I dette tilfellet kan det se ut til at Hildes og barnefarens fremvisninger har hatt en viktig virkning. De fremviste at ”slik har vi valgt å gjøre det, og det fungerer bra i vår situasjon”. Fremvisningen blir formidlet til Hildes familie, som etter hvert anerkjenner dette både som familiepraksiser og som morspraksiser. Som Hilde gir uttrykk for så blir denne fremvisningen ekstra overbevisende fordi barnefaren også fremviser sin fortelling.

Alle samværs mødrene i utvalget har i dag oppnådd aksept og anerkjennelse fra sine nærmeste, for den samværsordningen de praktiserer. Men hva med mennesker de ikke kjenner så godt? Hvordan reagerer de?

7.2 Positive reaksjoner i møtet med andre

To av mødrene, Turid og Hilde, trekker spesielt fram de positive reaksjonene de har fått fra andre personer som ikke står dem nære. Jeg skal ta utgangspunkt i to sitater som viser deres erfaringer.

Det som jeg er overrasket over, er at samværsforeldre uttaler at de blir så stigmatiserte. Både menn og kvinner. Jeg opplever ikke det i det hele tatt, jeg. Nei! Det har noe med måten man fremstår på. Altså, jeg er utrolig trygg i den rollen min, og jeg er så overbevist i forhold til hva jeg gjør, i forhold til synet mitt på likeverd mellom foreldre. Så jeg er jo *nesten* litt sånn at det er bra vi har gjort det sånn. Vi ser totalt bort fra kjønn! (..) Jeg har så å si ikke fått negative reaksjoner. Det har vært noen kvinner som har sagt at ”det hadde ikke jeg klart”. Det er det eneste. Ellers så har jeg fått veldig mange positive tilbakemeldinger på at vi tar hensyn til barnet da, når det først må være sånn at man må flytte. For det beste er jo om man er et par (Turid).

Det kommer helt an på alder. Men yngre jenter, alt fra 20-30 da, de skjønner det godt. Ingen problemer. ”Å så flott da, du må jo være utrolig omtenkstom. Nei og nei”. De sier det var raust. Du gir så mye av deg selv. Mens noen 50-60 åringer er mer sånn ”åh, hvordan klarer du det, jeg hadde blitt gal” (Hilde).

Turid er en av mødrene som levde et likestilt liv før samlivsbruddet med barnefaren. Slik jeg tolker det trekker hun på denne likestillingsdiskursen, samt diskursen om ”barnets beste” når hun gjennom fortellinger fremviser sine morspraksiser til andre personer. Som Turid selv peker på er hun overbevist om at hun har gjort det riktige, og det kan være grunn til å tro at dette preger hennes fortellinger. Hun opplever å bli forstått av andre personer, og at de anerkjenner hennes morspraksiser. Turids sønn er for øvrig et av de eldste barna i denne undersøkelsen, og det er en mulighet for at dette kan ha spilt inn i omgivelsenes reaksjoner.

Hilde viser til at reaksjonene varierer noe mellom alder på personene hun treffer, og dette er noe jeg også har funnet tydelige spor av i de andre samværs mødrenes fortellinger. En mulig tolkning av dette kan være at deler av den yngre garden i dag er mer åpne for fleksibilitet i hvordan familie ”gjøres”, og at handlingsrommet i forhold til moderskapet og faderskapet har endret seg over tid. Hilde peker på at de som er eldre er mer bundet til den tradisjonelle oppfatningen av hva en ”god mor” er og hvordan et ”godt moderskap” bør utføres, og dermed distanserer de seg fra at dette er noe de selv kunne klart å gjennomføre. Det kan altså tyde på at hvilken generasjon personer tilhører kan spille inn i deres reaksjoner. Det er samtidig interessant at Hilde får kommentarer som ”det var raust”. Hvilken mening gir det egentlig når det sies på denne måten? En mulig tolkning kan være at dette er en sjenerøs handling, fordi det fremdeles oppfattes som legitimt i samfunnet at kvinnen ”eier” barna etter skilsmissen,

som igjen gjenspeiler det tydelige kjønnede mønstret i hvor barna blir boende etter foreldrebrudd.

7.3 Negative reaksjoner i møtet med andre

Alle informantene, bortsett fra Turid, har opplevd å få negative reaksjoner fra andre mennesker fordi barna bor mest hos fedrene. Jeg skal i det følgende ta for meg det samværs mødrene opplever som negative reaksjoner, samt vise hvordan de håndterer disse. Som en innledning til temaet, skal jeg ved bruk av sitater vise hvordan June og Camilla har erfart å bli møtt av andre mennesker.

De blir stille. Det er ubehagelig for de sier ingen ting. De stiller kanskje spørsmålene til andre, det de burde spurt meg om. ”Hvorfor bor han der? Er det noe galt, eller?” Jeg kan jo si at jeg skal ut og hente sønnen min for han bor hos faren sin, og er hos meg annenhver helg. Og da sier de bare ”å ja”. Så da blir jeg litt sånn flau på en måte. Da føler jeg at de tror det er noe galt med meg som mor. ”Vil hun ikke ha sønnen sin? Får hun ikke lov til å ha han, kanskje?” At det er et eller annet som ligger bak, og det er ekkelt. Hvis det hadde vært noe annet så har jo folk en tendens til å spørre. Si en kommentar, eller ”oi, ja vel”, i et optimistisk tonefall i hvert fall. Men så føler jeg at det blir heller ”ja vel” i et negativt tonefall da (June).

Egentlig så oppfatter jeg det mest som at folk synes det er så ubehagelig å forholde seg til. De sier ikke noe, de har ikke lyst til å tenke på det en gang, faktisk. Og så er det jo noen som sier noe da, og de er som regel oppriktig opprørte. De skjønner ikke, de kan ikke skjønne det! ”Ja, men en *mor!* Barnet trenger jo moren sin!” De har en oppfatning om at mammaen er viktigere enn pappaen da. Jeg må nesten trøste folk. Søsteren min får høre en del mer krasse ting om meg. Så hun tar mye dritt på mine vegne liksom, og det synes hun er veldig slitsomt. Hun må forsvare meg. Og folk tør nok ikke å si det til meg. Og hun får også høre den ”å, det kunne jeg aldri gjort”. Og mitt svar til det er: Det håper jeg virkelig du slipper! Jeg håper jo at færrest mulig skiller seg, og slipper å ta den avgjørelsen da. Så jeg merker nok at folk, ja de skjønner ikke, de tenker nok at jeg er en dårlig mor (Camilla).

Sitatene ovenfor viser at reaksjonene ikke trenger å være verbale for å tolkes som negative.

En ikke-reaksjon kan være like virkningsfull for samværs mødrene. Som nevnt i kapitlet om

tidligere forskning, mener Kielty (2007) det kan være et sosialt tabu å være samværsmor, og at posisjonen ofte har et stigma knyttet til seg. Som jeg skrev i kapittel 2 så er stigma en egenskap som avviker fra det som forventes av personer i en bestemt sosial kategori (Goffman 1975). I dette tilfellet kan det knyttes et stigma til kategorien samværs mødre, fordi de ikke lever opp til samfunnets forventninger om mødre, og fordi de blir gjenstand for en stereotyp klassifisering av samværs mødre. Slike stereotyper oppstår gjerne i situasjoner der det trekkes slutninger om andre mennesker uten å ha tilstrekkelig informasjon. Ebhaug (1998 i Kielty 2007:32) uttrykker det slik: “The general stereotype of a mother without custody seems to be someone who doesn’t care about her children and puts herself before them”.

Samværs mødrene kan dermed lett bli mistenkt for å ha sviktet barna sine. Sitatene fra intervjuene med June og Camilla kan være eksempler på en slik mistanke, i det minste så oppfattes det slik for samværs mødrene. De forstår det de selv har gjort gjennom andres øyne, og tolker hvordan andre ser de. Det samfunnet forteller dem er at de har gjort noe som ikke er ønskelig. Det blir også svært tydeliggjort for dem i møtet med andre mennesker at deres morspraksiser avviker fra en norm om hvordan et ”godt moderskap” bør være. Goffman (1975) mener at dersom det ikke er samsvar mellom den tilsynelatende sosiale identiteten (mor) og den faktiske sosiale identiteten (samværs mor), så kan dette resultere i usikkerhet blant folk. De ”normale”, som han kaller personer uten stigma, vil prøve å unngå å komme i situasjoner hvor de vil føle seg usikre og ukomfortable sammen med en avviker. Løsningen kan være å trekke seg tilbake fra disse situasjonene. De diskrediterte vil dermed få følelsen av bevisst å bli unngått. Det kan se ut til at denne beskrivelsen Goffman gir, kan passe til de historiene June og Camilla beskriver ovenfor.

Når Camilla får reaksjoner som går rett på at barnet trenger moren sin, så gjenspeiler dette også de tradisjonelle oppfatningene jeg beskrev i kapittel 2, om et ubrytelig, spesielt og naturlig bånd mellom mor og barn, som er et resultat av morens svangerskap, fødsel og amming. Mennesker med en slik biologisk forståelse av moderskapet, mener dermed at en far ikke kan være en like god forelder som mor. Camilla forteller om en enkeltepisode med en barnehageansatt, hvor dette kan ha kommet til uttrykk:

Nei, altså de syntes bare det var så trist at de ikke klarte å forestille seg det. Jeg husker da vi fortalte det i barnehagen, da begynte hun barnehagetanta å grine! Jeg tror ikke de skjønner da, de synes bare så synd på den lille gutten. Selv om han fungerer helt fint, og ser ut til å ha det helt flott, så synes de veldig synd på ham da.

Barnets alder kan for øvrig også spille inn i disse reaksjonene. Camillas sønn var 4 år da han og faren flyttet. Dermed kan det være større mulighet for at hun får en slik reaksjon, fremfor for eksempel Turid, hvor sønnen var 11 år ved flytting. Selv om det ikke kan trekkes noen konklusjoner, kan det være grunn til å anta at barnets alder ved flytting har noe å si for hvor sosialt akseptert det er at mor og barn ikke bor sammen. Bortsett fra denne ene episoden Camilla viser til, har ikke samværs mødrene opplevd negative reaksjoner fra verken skole eller barnehage.

June og Camilla er ikke de eneste mødrene som har erfart å få negative reaksjoner fra omgivelsene. Gjennom historiene som blir fortalt av samværs mødrene, blir det tydelig at de ofte føler seg forhåndsdømt i møte med mennesker de ikke kjenner så godt. Intervjumaterialet viser at mødrene gjør to grep for å unngå å bli stemplet som en ”dårlig mor”, dette betegner jeg som *forklaringsstrategier* og *taushetsstrategier*. Sitatet under fra intervjuet med Anita viser hvordan hun har brukt forklaringsstrategien i møte med andre mennesker:

Jeg var på interrail, og da fikk jeg kjempekraftige reaksjoner, fra amerikanere særlig. Det var veldig utrolig at jeg ikke hadde den daglige omsorgen for mitt barn. Men jeg har også ellers fått reaksjoner fra nordmenn her hjemme. Så var det jo sånn at hvis jeg tok meg tid og forklarte at jeg hele tiden hadde satt barnets beste i fokus, og tatt valgene ut fra det, så var det greit. Men det tar jo en tid før du kan gå inn i den dialogen, så da så du *blikket* liksom... bare ok, dårlig mor! Så det måtte en forklaring til før de skjønnte at jeg handlet ut fra det som var best for mitt barn. Og så var det de gangene jeg ikke hadde tid, lyst eller ork til å sette i gang med den diskusjonen, og da fikk jeg bare den ”dårlig mor” reaksjonen.

I likhet med Anita viser også Silje hvordan hun har benyttet seg av forklaringsstrategien:

Hva var det som var galt med meg? Det måtte jo være noe galt. Det har jo blitt en sånn selvfølgelighet på at hvis far har ungene på fulltid så har du tapt en eller annen sak. Da må du enten være narkoman, alkoholiker eller gal. Det er mulig jeg er gal uten at jeg vet om det (ler), men jeg har ingen diagnose i hvert fall, og jeg har ikke vært innlagt. Og jeg er i alle fall ikke alkoholiker eller narkoman. Det vet jeg. (..) Men jeg har ikke noe problem med å forklare hvorfor. (...) Så fort jeg forklarer hvorfor så skjønner folk det. Det er mange som sier at tenk om flere hadde tenkt sånn. At de faktisk tar hensyn til ungene og hvor de har best av å vokse opp, da.

Et flertall av mødrene forteller historier som ligger tett opp til Anita og Siljes erfaringer. Sitatene viser at for å unngå å bli stemplet som en ”dårlig mor”, så er de nødt til å komme med en forklaring. Dette passer inn i den beskrivelsen Kielty (2008:364) gir om samværs mødre som prøver å unngå å bli stemplet som ”dårlige mødre”. Hun mener at dersom samværs mødrene skal oppnå sosial aksept for samværsordningen, må de forklare sin situasjon.

Som vist i kapittel 2 så blir diskurser om ”den gode mor” ofte definert gjennom diskurser om ”barnets beste”. Det første analysekapitlet som omhandler samværs mødrenes begrunnelser, viste at dette var en diskurs som mødrene var svært engasjerte i, og koblet seg tett på i sine begrunnelser. Deres hovedargument var at de hadde satt barnet i fokus. Finch (2007) peker på at fortellinger er et viktig verktøy for å fremvise utradisjonelle familiepraksiser, og for å få anerkjennelse for disse. Kjernen i min analyse er her at ”barnets beste-begrunnelsen” blir særdeles viktig i samværs mødrenes møte med omgivelsene, og i deres fremvisning av eget moderskap. Her kan mødrene ved en overbevisende fortelling, fremvise sine begrunnelser for samværsordningen. Når deres begrunnelser er gjennomsyret av at barnas beste har gått foran deres egne behov, fremviser de også at deres morspraksiser hele tiden har vært å sette barnets beste i sentrum. Dersom fremvisningen er overbevisende nok fører dette igjen til at morspraksisene blir anerkjente av andre, og forstått som sådanne. Disse fremvisningene blir spesielt viktige for samværs mødrene, fordi de tilhører en liten gruppe, som lett kan bli stigmatisert. Gjennom overbevisende fremvisninger, som fokuserer på barnets beste, kan de

altså lykkes i å unndra seg stigmatiseringen og stemplingen som ”dårlige mødre”. For en ”god mor” er også en mor som uselvvisk setter barnet foran sine egne behov. Dermed definerer samværs mødre seg ut av en ”dårlig mor” forståelse, og inn i en ”god mor” forståelse. Anita forteller hvordan hun gir slike overbevisende fremvisninger, hvor hun trekker på formell kunnskap om barn ervervet gjennom utdanning. På spørsmål om denne kunnskapen har noe å si for hvordan hun blir oppfattet, svarer hun:

Veldig! Fordi jeg har et helt annet ordforråd når jeg forklarer. Jeg vet hvordan jeg skal ordlegge meg, og hvorfor. Jeg kan hele tiden dra fram teorien, altså trekke den helt ned. Jeg kan jo ha en sterk faglig diskusjon på hva som faktisk er barnets beste, dra inn masse teorier, ja lage det til et helt foredrag, ikke noe problem. Blant mennesker som befant seg innenfor samme miljø som meg var det derfor ingen som syntes at det var merkelig at barnet ble boende hos far. Det var mer utenom. Så jeg måtte ta meg tid da, tid til å forklare og tid til å holde foredrag innimellom.

Å fremvise gjennom fortellinger har altså vist seg å være svært fruktbart for disse mødrene. Flere av informantene, og da spesielt de som har vært i situasjonen lengst, peker imidlertid på at det å forklare seg var viktigere for dem tidligere. Anita sier for eksempel videre i intervjuet:

Jo eldre du blir, desto sterkere blir du i din rolle. Da jeg var yngre så følte jeg hele tiden at jeg måtte forklare valget mitt. Men nå er det mer sånn på det nivået at jeg ikke bryr meg så mye om hva andre skulle mene.

Dette er i tråd med Finch (2007) sin forståelse. Hun skriver at hvor stort behovet for å fremvise familiepraksisene er, kan endre seg over tid og med omstendighetene. Datamaterialet kan tyde på at flere av samværs mødre hadde sterkest behov for å fremvise deres morspraksiser, og oppnå anerkjennelse for disse, i de første årene etter samlivsbruddet. Flere av mødrene peker også på at det er slitsomt til en hver tid å skulle forklare seg overfor andre mennesker. Spesielt fordi dette er en privat beslutning, og fordi forklaringen blir gitt til mennesker som ikke står dem spesielt nær. Dersom samværs mødre ikke vil bli stemplet som en ”dårlig mor”, men heller ikke ønsker å bruke fortellinger som verktøy for å unngå

dette, har en taushetsstrategi også blitt tatt i bruk. June utdyper hvorfor dette er en strategi hun noen ganger tyr til:

Av og til så tenker jeg at jeg ikke vil si noe. Av og til er det best å la være, for å unngå å bli stigmatisert på en måte. Jeg bare tenker at nei, det er så ekkelt når folk bare blir stille. Det er så ubehagelig. Man blir satt en sånn klistrelapp på, uten at de vet noe som helst om meg, så blir det satt en merkelapp på meg. De tror kanskje at det er noe galt med meg. Så i noen situasjoner så unngår jeg å si noen ting da, hvis jeg ikke må. (...) For det er noe med det at da må du for ikke å bli satt i den båsen, være nødt til å forklare ting. Så har man ikke lyst til å måtte forklare heller, andre må jo ikke forklare seg. Jeg synes det er litt vanskelig, hvis jeg sier det uten å forklare noe mer. Da tenker de sånn og sånn om meg. Man må på en måte lære seg å overse det, og tenke at de får bare tro hva de vil, for det er ikke noe galt med meg for det. Det er bare det at ting er litt annerledes i min familie enn i andre familier.

Sitatet over, er bare ett av flere eksempler, hvor samværs mødrene selv trekker fram stigmabegrepet, uten direkte spørsmål i intervjuene. Det kan tyde på at dette ikke bare er et teoretisk begrep, men at det også har blitt et refleksivt begrep. Det har blitt en del av hverdagspråket til informantene, som flere av dem forstår seg selv og omverden gjennom, uavhengig av deres sosiale bakgrunn. June er den eneste av mødrene som åpent forteller at hun tar i bruk det jeg kaller for taushetsstrategi, for å unngå stigmatisering. Siden utvalget mitt består av kun syv mødre, kan det ikke tolkes som en uvanlig strategi av den grunn. Det kan også hende at dette er en strategi som ikke samværs mødrene selv synes er legitim, og derfor ikke forteller om. Beveger jeg meg derimot utover mitt eget utvalg finner jeg for eksempel lignende tendens i studien til Kielty (2007). Hun viser til at flere av hennes informanter tier om at de er samværs mødre, og konkluderer med at "the social taboo surrounding non-resident motherhood encourages women to remain silent about their situation" (Kielty 2007:35). Et trekk ved personer som opplever å bli stigmatisert kan nettopp være at de er svært bevisste på hvordan de framtrer, eller at den stigmatiserte skjuler sitt stigma (Goffman 1975). Fordi det å være samværs mor ikke er et synlig avvik, og dermed bare potensielt diskrediterende, kan det være mulighet for mødrene å kontrollere den informasjonen de gir til andre for dermed å unngå stigmatisering. Dette samsvarer altså med taushetsstrategien, som June noen ganger tar i bruk.

7.4 Oppsummering

Dette analysekapitlet har vist at samværs mødrene har fått reaksjoner fordi de ikke bor fast sammen med barna. Sannsynligvis er det to hovedårsaker til dette. Disse mødrene bryter med hovedmønstrer for hvor barn flest blir boende etter et samlivsbrudd, og deres moderskap et klart brudd med de tradisjonelle oppfatningene om hvordan en "god mor" bør være. Møtet med omgivelsene kan være utfordrende for samværs mødrene. Bare én av informantene forteller at hun ikke har mottatt noen negative reaksjoner. Når mødrene forteller at barna bor hos fedrene, opplever flere å bli stemplet som en "dårlig mor". Ved å ta i bruk en forklaringsstrategi eller en taushetsstrategi kan de imidlertid unngå dette. Koblingen mellom begrepene stigma (Goffman 1963) og fremvisning (Finch 2007) har vært relevant for å forstå hvorfor forklaringsstrategien er så viktig for samværs mødrene selv, og så virkningsfull i møtet med andre mennesker. For at en slik forklaringsstrategi skal bidra til å unndra seg et stigma, er det nettopp viktig å ha en overbevisende fortelling, og dette har mødrene når de henter fram "barnets beste-begrunnelsen". Ved fremvisningene kan mødrene definere seg ut av den "dårlig mor"-forståelsen som de oftest blir forbundet med, og inn en mer akseptert forståelse av deres moderskap. Det ser ut til at de samværs mødrene som ikke aktivt tar i bruk fremvisninger kan være ekstra utsatte for stigmatisering.

8 Avslutning

Jeg har i denne studien beveget meg inn på et forholdsvis taust område i familieforskningen. Det foreligger få undersøkelser som har belyst temaet samværsmødre empirisk, spesielt i norsk sammenheng. Hensikten med denne oppgaven har vært å fylle noe av kunnskapsgapet som eksisterer på feltet. Empirien bygger på kvalitative intervjuer med syv samværsmødre. Jeg har ønsket og utforske deres *begrunnelser*, *morspraksiser*, samt eventuelle *reaksjoner* fra omgivelsene og *håndteringen* av disse. I det følgende skal jeg redegjøre for denne studiens sentrale funn. Videre skal jeg komme med noen sammenfattende betraktninger, før jeg avslutningsvis fremmer forslag til videre forskning og gir en avsluttende kommentar.

8.1 Sentrale funn – en oppsummering

Det første forskningsspørsmålet i denne oppgaven omhandlet *hvordan samværsmødrene begrunner beslutningen om at barna bor fast hos fedrene*, og dette ble belyst i kapittel 5. Analysen viser at samværsmødrenes begrunnelser er veloverveide, og ulike hensyn har spilt inn. Med utgangspunkt i datamaterialet identifiserte jeg tre ulike begrunnelser, som er tett sammenvevde. ”Barnets beste-begrunnelsen” er mest fremtredende. Bosted og nettverk, samt konfliktunngåelse er momenter de fleste av samværsmødrene har lagt til grunn for hva som er best for deres barn. Et poeng i dette analysekapitlet er at de fleste begrunnelsene direkte kobler seg på samfunnsdiskursen om ”barnets beste”. ”Far-barn-begrunnelsen” og ”livssituasjon-begrunnelsen” er også viktige i forhold til hvorfor barna bor hos fedrene. Samværsmødrenes eksmenn har i all hovedsak levd opp til idealet om ”nærværende fedre” før samlivsbruddet, og deres tette relasjoner til barna har vært en sentral forklaring både på hvorfor disse fedrene kjemper så sterkt for barna, hvorfor noen av mødrene kan trekke inn rettferdighetsbetraktninger, samt selve forutsetningen for at mødrene har gått med på samværsordningen. Flere av fedrene hadde bedre forutsetninger enn mødrene ved samlivsbruddet, grunnet mødrenes livssituasjon. Flytting, jobb og studier er eksempler på dette, hvilket igjen ledet til forståelsen om at det beste for barna var å bo hos fedrene. Flere av mødrene synes beslutningen har vært vanskelig, men det er noe de har lært seg å leve med. Å betegne disse som ”frivillige” eller ”selvvalgte” samværsmødre kan derfor være problematisk.

Kapittel 6 tok for seg forskningsspørsmålet om *hvordan samværs mødrenes morspraksiser arter seg*. Analysen viser at det å være mamma uten å bo fast sammen med sine barn, er en utfordring for samværs mødrene. Et sentralt funn er at samværs mødrene er svært bevisste på hvordan de ”gjør” moderskapet. De ønsker å gjenopprette noe av det hverdagslige i samværet, men det er ikke lett når dette begrenser seg til helger og ferier. Gjennom det jeg betegner som *samværs mødrenes normaliseringsprosjekt* og *samværs mødrenes emosjonelle prosjekt* får de fremvist overfor deres barn, og andre relevante personer i deres nære relasjoner, at deres forhold til barnet fremdeles er en mor-barn-relasjon. De når ikke helt i mål med å rekonstruere hverdagen, og dette er de klar over. Det de imidlertid oppnår er å fortsette med å være svært nære, engasjerte og ikke minst betydningsfulle i barnas liv, slik de var da familien bodde samlet. De bygger videre på fundamentet fra før samlivsbruddet, og tar sterk avstand fra å bli degradert til en ”helgemamma”. De er opptatt av å være ”ekte” mødre, og bruker mye tid og ressurser på barna. Analysen viser hvordan *intensive mothering* kan ta form når mor og barn ikke bor sammen. Samværs mødrene slutter ikke å være mødre når det fysiske samværet er over, men deres morspraksiser strekker seg langt utover dette.

Det tredje, og siste forskningsspørsmålet jeg søkte svar på i kapittel 7, var hvorvidt *samværs mødrene har fått reaksjoner fra sine omgivelser fordi barna bor hos fedrene, og hvordan de i så fall håndterer disse*. Analysen viser at møtet med andre kan være utfordrende, og at alle har fått reaksjoner på samværsordningen. Gjennom andres reaksjoner får de aller fleste mødrene tydeliggjort at de bryter med sterke normative krav til hvordan en ”god mor” bør oppføre seg. Derfor blir det ekstra viktig for disse mødrene å ha en legitim forklaring på hvorfor barna bor hos fedrene. Ved å hente fram årsaken til samværsordningen, som kapittel 5 viste i all hovedsak var koblet til samfunnsdiskursen om ”barnets beste”, og fremvise denne begrunnelsen på en overbevisende måte, kan de klare å unndra seg det potensielle stigmaet som er knyttet til deres posisjon. De definerer seg ut av en ”dårlig mor”-forståelse, og inn i en mer sosialt akseptert posisjon, fordi de tilsidesetter sine egne behov fremfor barnas beste. De mødrene som ikke tar i bruk slike overbevisende fremvisninger, risikerer å bli stemplet som ”dårlige mødre”. En annen måte å unngå stigmatisering er å benytte seg av taushetsstrategien. Fordi posisjonen som samværs mor kun er potensielt diskrediterende, er det mulighet for å kontrollere den informasjonen de gir til andre, og det er det denne strategien innebærer.

8.2 Sammenfattende betraktninger

Funnene i denne studien tydeliggjør at det eksisterer sterke normative krav til hvordan en mor bør oppføre seg. Samtidig er det spor i materialet som kan tyde på en generasjonskløft, hvor deler av den yngre garden i større grad er mer likestillingsorienterte, og eldre er mer knyttet til en biologisk forståelse av moderskapet. Funnene tyder også på at ”barnets beste-diskursen” står sterkt i dagens samfunn, og gjennom denne kan ”gode mødre” bli definert. Likeledes tydeliggjøres det at ”nærværende fedre” er mer enn et ideal, men noe alle mennene i denne undersøkelsen har levd opp til. Dette er, slik jeg har forstått det, grunnlaget for at de stiller på lik linje som mødrene når samværskabalen skal legges etter et samlivsbrudd.

I kapitlet om tidligere forskning og metodisk tilnærming har jeg vært inne på antakelsen om at samværs mødre er en polarisert gruppe (Jensen og Clausen 1997). I presentasjonen av informantene i kapittel 4 fremkommer det at deres utdanningsnivå er varierende. Ingen av samværs mødrene befinner seg derimot i de svakeste sosio-økonomiske posisjonene i samfunnet, og dette kan være en begrensning i forhold til variasjoner i datamaterialet. En interessant bemerkning er at mine informanters sosiale bakgrunn ser ut til å ha liten betydning i deres begrunnelser, morspraksiser og hvordan de erfarer å bli møtt av omgivelsene. Her er det variasjoner på tvers av utdanningsnivå. Som et eksempel på dette kan jeg trekke fram June og Camilla som begge opplever et stigma knyttet til deres posisjon, men hvor June har fagbrev og Camilla er den med lengst utdanning av alle informantene. Fedrenes sosiale bakgrunn har også variert, hvor tre har høyere utdanning og fire er arbeiderklasse menn. Likevel ser alle ut til å ha levd opp til idealet om en ”nærværende far”. Dette ble først regnet som et middelsklassefenomen, men det finnes ingen klare tendenser til dette i dag (St.meld nr. 8 (2008-2009)), hvilket samsvarer med mine funn.

Fordi studien har tatt sikte på å belyse tre sentrale dimensjoner ved samværs mødres tilværelse, har det blitt benyttet et sammensatt analytisk rammeverk, som jeg mener har gitt en verdifull bakgrunn for hvordan jeg forstår og tolker resultatene i denne studien. Flere begreper har vært sentrale i de ulike analysekapitlene. Innen familiesosiologien er *displaying*, eller *fremvisning* et forholdsvis nytt begrep, som utgjør et viktig supplement til praksisbegrepet

(Morgan 1996). I denne studien har fremvisningsbegrepet vært sentralt fordi disse mødrene i så stor grad bryter med de tradisjonelle oppfatningene om hvordan et ”godt moderskap” bør være. Samværs mødre utgjør en liten gruppe, med et potensielt stigma knyttet til sin posisjon. Derfor kan fremvisninger spesielt lede til anerkjennelse for deres utradisjonelle morspraksiser. I min analyse viste det seg imidlertid at dette begrepet ikke bare var sentralt i forhold til praksisbegrepet, men også dannet en svært nyttig kobling til Goffmans (1963) begrep om *stigma*.

8.3 Veien videre

Det eksisterer lite empirisk kunnskap om samværs mødre, og området er ikke ferdig utforsket. Oppgaven danner grunnlag for temaer som kan være interessante i videre forskning. Med et bredere utvalg, kan også de som befinner seg i de svakeste sosio-økonomiske posisjonene inkludres, og analysene vil dermed kunne gi andre og mer nyanserte resultater. En studie som retter seg inn mot å sammenligne samværs mødre og samværs fedre kvalitativt kan også være interessant. Et nyttig supplement til denne studien kan være å undersøke de samværs mødrene som faktisk *har* tapt en rettsak, selv om det kan være etisk utfordrende. Som kapittel 2 viste, er det mange hensyn som blir tatt i barnefordelingssaker i retten, og det er ”barnets beste” som skal ligge til grunn. Det vil si at flere momenter også her kan spille inn, og selv om disse mødrene faktisk ikke har vunnet fram i retten, er det ingen automatikk i at de er lite egnede som mødre av den grunn. Det kan være interessant og utforske hvordan disse mødrene ”gjør” og opplever sitt moderskap.

8.4 Avsluttende kommentar

Slik jeg ser det har denne studien om samværs mødre både faglig og samfunnsmessig relevans. Fordi den empiriske kunnskapen er så mager kan studien være et nyttig bidrag faglig sett. Samværs mødre befinner seg i en posisjon, som det er knyttet et potensielt stigma opp mot, og slutninger blir ofte trukket på mangelfull informasjon. Økt kunnskap kan være med på å gi et alternativt bilde av mødre som ikke bor fast sammen med barna sine, og forhåpentligvis redusere noen av de fordommene mange samværs mødre må forholde seg til.

Litteraturliste

Album, Dag (1996), *Nære fremmede. Pasientkulturen i sykehus*. Oslo: TANO AS

Andersen, Anders (2003), *Menn skaper rom for foreldreskap og familie*. Dr. polit.-avhandling. Trondheim: NTNU

Beck, Ulrich og Elisabeth Beck-Gernsheim (1995), *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press

Babcock, Ginna M. (1998), "Stigma, Identity Dissonance, and the Nonresidential Mother". *Journal of Divorce & Remarriage*, 28 (1):139-156

Barne-, likestillings – og inkluderingsdepartementet 2010. *Endringer i barnelova*.

Tilgjengelig fra:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/foreldre_og_barn/barn_og_samlivsbrudd/bosted_samvar/barneloven.html?id=600075 [Hentet 16. august 2010].

Barnestatistikk. Familier, husholdninger, barn. Statistisk Sentralbyrå 2010. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/barn/tab-2010-04-29-01.html> [Hentet 5. juli 2010].

Befolkningsstatistikk. Ekteskap og skilsmisser. Statistisk Sentralbyrå 2009. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/vis/emner/02/02/30/ekteskap/main.html> [Hentet 5. juli 2010]

Barneloven. *Lov om barn og foreldre*, 8.april 1981

Brandth, Berit og Elin Kvande (1996), "Nye fedre i likestilte familier". I Berit Brandth og Kari Moxnes (red.) *Familie for tiden. Stabilitet og forandring*. (161-176) Aurskog: Tano Aschehoug

Brandth, Berit og Elin Kvande (1999), "Refleksive fedre". I An-Margitt Jensen, Elisabeth Backe-Hansen, Harald Bache-Wiig, Kåre Heggen (red.) *Oppvekst i barnets århundre. Historier om tvetydighet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal

Brandth, Berit og Elin Kvande (2003), *Fleksible fedre. Maskulinitet, arbeid, velferdsstat*. Oslo: Universitetsforlaget

Ellingsæter, Anne Lise og Arnlaug Leira (2004), "Innledning: Velferdsstaten og familien". I Anne Lise Ellingsæter og Arnlaug Leira (red.) *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*.(13-36) Oslo: Gyldendal Akademisk

Ellingsæter, Anne Lise (2004), "Tidskrise i familien". I Anne Lise Ellingsæter og Arnlaug Leira (red.) *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*.(128-159) Oslo: Gyldendal Akademisk

Ellingsæter, Anne Lise (2005), "De "nye" mødrene og remoraliseringen av moderskapet", *Nytt Norsk Tidsskrift*, 4: 373-383

Ellingsæter, Anne Lise (2006), "Nordiske permisjoner for foreldre - et columbi egg?". *Tidsskrift for velferdsforskning*, 9 (2): 73-87

Ellingsæter, Anne Lise (2008), "Barnets beste" i NOU 2008:9: *Med barnet i fokus*.

Finch, Janet (2007), "Displaying Families". *Sociology*, 41 (1): 65-81

Fog, Jette (2004), *Med samtalen som utgangspunkt*. København: Nørhaven Book

Frønes, Ivar (1998), *Den norske barndommen*. 3. utgave. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag

Goffman, Erving (1975), *Stigma. Om avvigerens sociale identitet*. På dansk ved Brian Gooseman. Copenhagen: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag AS

Hays, Sharon (1996), *The Cultural Contradictions of Motherhood*. London: Yale University Press

Holter, Øystein Gullevåg og Helene Aarseth (1993), *Menns livssammenheng*. Oslo: Ad Notam Gyldendal

Haavind, Hanne og Jorunn Berg Slagsnes, Ragnhild Grennes, Siri Nørve, Elisabeth Back-Hansen, Elisabeth Helsing, Marianne Mohr, Live Fyrand Lundstøl (1973), *Myten om den gode mor*. Oslo: Pax Forlag A/S

Jamiesson, Lynn (1999), "Intimacy Transformed? A Critical Look at the "Pure Relationship". *Sociology*, 33 (3): 477-494

Jensen, An-Margitt (1992), *Det vaklende faderskapet? Barns familier etter samlivsbrudd*. Oslo: Norsk institutt for by – og regionsforskning, Rapport 1992:9

Jensen, An-Margit og Sten-Erik Clausen (1997), *Samvær og fravær. Foreldres kontakt med barn de ikke bor sammen med*. Oslo: Norsk institutt for by-og regionsforskning, Notat 1997:103

Jensen, An-Margit (2004), "Harde fakta om myke menn". I Anne Lise Ellingsæter og Arnlaug Leira (red.) *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*. (201-227) Oslo: Gyldendal Akademisk

Jevne, Kari (1998), *Samværsfedre. En kvalitativ studie av samværsfedres utøvelse og opplevelse av sitt faderskap*. Trondheim: Allforsk

Kaul, Hjørdis (2001), "Hønemor og haremor". I Kari Moxnes, Inge Kvaran, Hjørdis Kaul og Irene Levin (red.) *Skilsmisens mange ansikter. Om barns og foreldres erfaringer med skilsmisse*. (121-136) Kristiansand: HøyskoleForlaget

Kielty, Sandra (2005), "Mothers are Non-resident Parents Too: A Consideration of Mother's Perspectives on Non-residential Parenthood". *Journal of Social Welfare and Family Law*, 27 (1): 1-16

Kielty, Sandra (2007) "Non resident motherhood: managing a threatened identity". *Child & Family Social Work*, 13 (1): 32-40

Kielty, Sandra (2008), "Working Hard to Resist a 'Bad Mother' Label: Narratives of Non-resident Motherhood". *Qualitative Social Work*, 7:363-379

Kitterød, Ragni Hege (2006), Samværsmødre – liten gruppe med mye omsorg. *Samfunnsspeilet*, 1. Oslo: Statistisk Sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/ssp/utg/200601/03/> [Hentet 3. mai 2009].

Koch, Katrin og Espen Walstad (2005), *Samvær mellom barn og foreldre som ikke bor sammen*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Kvale, Steinar og Svend Brinkmann (2009), *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk

Leira, Aarnlaug (2005), "Familier og velferdsstat". I Ivar Frønes og Lise Kjølørød (red.) *Det norske samfunn*. 5. utgave (261-282) Oslo: Gyldendal Akademisk

Løkke, Per Arne (2000), *Farsrevolusjonen. Fedre og maskulinitet i ny tid*. Oslo: Pax

Morgan, David (2002), "Epilogue: Making men into Fathers" I: Barbara Hobson (red.) *Making men into Fathers. Men, Masculinities and the Social Politics of Fatherhood*. Cambridge: Cambridge University Press

Morgan, David (1996), *Family Connections. An introduction to Family Studies*. Cambridge: Polity Press

Moxnes, Kari (1990), *Kjernesprengning i familien? Famileforandringer ved samlivsbrudd og dannelse av nye samliv*. Oslo: Universitetsforlaget

Moxnes, Kari (2003), *Skånsomme skilsmisser – med barnet i fokus*. Kristiansand: HøyskoleForlaget

Noack, Turid (1996), "Familieutvikling i demografisk perspektiv". I Berit Brandth og Kari Moxnes (red.) *Familie for tiden. Stabilitet og forandring*. (11-29) Aurskog: Tano Aschehoug

Noack, Turid (2004), "Familien i velferdsstaten: fra støttespiller til trojansk hest?" I Anne Lise Ellingsæter og Arnlaug Leira (red.) *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*.(39-66) Oslo: Gyldendal Akademisk

Noack, Turid (2002), Økonomiske analyser. Samboende med felles barn: En gruppe med mye gjennomtrekk. Oslo: Statistisk Sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/emner/08/05/10/oa/200203/noack.pdf> [Hentet: 10. april 2010].

NOU 2008:6 (2008) *Kjønn og lønn*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

NOU 2008:9 (2008) *Med barnet i fokus-en gjennomgang av barnelovens regler om foreldreansvar, bosted og samvær*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Oftung, Knut (2009). *Skilte fedre. Omsorg, mestring og livskvalitet*. Universitetet i Oslo, Oslo

Parsons, Talcott (1955), "Family Structure and the Socialization of the Child" i Talcott Parsons og Robert F. Bales: *Family, Socialization and Interaction Process*. (35-131) USA: The Free Press

Plantin, Lars (2001), *Män, familjeliv och föräldraskap*. Umeå: Boréa Bokförlag

Postholm, May Britt (2010), *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget

Repstad, Pål (2007), *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget

Rosenblum, Karen E. (1984), "The route to voluntary non-custody: How mothers decide to relinquish child custody". *Journal of Family and Economic Issues*, 6 (3): 175-185.

Ryen, Anne (2002), *Det kvalitative intervjuet*. Bergen: Fagbokforlaget

Røthing, Åse og Helene Aarseth (2006), "Kjønn og familie". I Jørgen Lorentzen og Wenche Mühleisen (red.) *Kjønnsforskning. En grunnbok*. (169-176) Oslo: Universitetsforlaget

Sandberg, Kirsten (1990), *Barnets beste. Om barnefordeling, rettspraksis og rettferdighet*. Oslo: Ad Notam forlag AS

Schultz Jørgensen, Per (2001), "Familieliv i børnefamilien". I Lars Dencik og Per Schultz Jørgensen (red.) *Børn og familie i det postmoderne samfund*. (108-131) København: Hans Reitzels forlag

Skjørten, Kristin (2005), *Samlivsbrudd og barnefordeling*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Skjørten, Kristin, Rolf Barlindhaug og Hilde Lidén (2007), *Delt bosted for barn*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Skretting Lunde, Elin (2001), "Hvem velger delt omsorg?" I Kari Moxnes, Inge Kvaran, Hjørdis Kaul og Irene Levin (red.) *Skilsmisens mange ansikter. Om barns og foreldres erfaringer med skilsmisse*. (137-152) Kristiansand: HøyskoleForlaget

Silva, Elizabeth B. (1996 a), "Introduction". I Elizabeth B. Silva (red.) *Good Enough Mothering*. (1-9) London: Routledge

Silva, Elizabeth B. (1996), "The transformation of mothering" I Elizabeth B. Silva (red.) *Good Enough Mothering*. (10-36) London: Routledge

Smart, Carol (1996), "Deconstructing Motherhood". I Elizabeth B. Silva (red.) *Good Enough Mothering*. (37-57) London: Routledge

Solbrække, Kari Nyheim og Helene Aarseth (2006), "Samfunnsvitenskapens forståelser av kjønn". I Jørgen Lorentzen og Wenche Mühleisen (red.) *Kjønnforskning. En grunnbok*. (63-76) Oslo: Universitetsforlaget

Stefansen, Kari (2008), "Et uendelig ansvar. Om foreldreskap i middelklassen". I Bente Puntervold Bø og Bennedichte C. Rappana Olsen (red.) *Utfordrende foreldreskap – under ulike livsbetingelser og tradisjoner*. (27-50) Oslo: Gyldendal Akademisk

Stewart, Susan D. (1999), "Disneyland Dads, Disneyland Moms?: How Nonresident Parents Spend Time With Absent Children". *Journal of Family Issues*, 20: 539-556

Stortingsmelding nr. 8 (2008-2009). *Om menn, mansroller og likestilling*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Syltevik, Liv Johanne og Kari Wærness (2004) "Det rasler i lenker – forsørgernormer i endring?" I Anne Lise Ellingsæter og Arnlaug Leira (red.) *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*.(100-129) Oslo: Gyldendal Akademisk

Thagaard, Tove (1998), *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget

Thuen, Frode (2004), *Livet som deltidsforeldre*. Bergen: Fagbokforlaget

Tuft, Guri og Viebe, Anne-Mette (1987) *Myten om den dårlige mor*. Oslo: Cappelens Forlag AS

Widerberg, Karin (2001), *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget

Aarseth, Helene (2008), Samstemt selvskapning: Nye fedre i ny økonomi. I *Tidsskrift for kjønnsforskning* 32 (2):4-21

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord: 39.233

Vedlegg

Vedlegg 1:

Notat

Informanter søkes til masteroppgave i sosiologi

Hei,

Mitt navn er Grete Larsen. Til høsten skal jeg skrive masteroppgave i sosiologi ved UiO, med samværs mødre som tema. Med samværs mødre mener jeg mødre som etter et samlivsbrudd har barn som bor mest hos fedrene.

Dette er et tema som det er forsket veldig lite på. For at oppgaven skal bli en realitet er jeg avhengig av å finne mødre som er villig til å la seg intervju. Jeg søker etter samværs mødre som praktiserer en slik ordning, uten at rettsapparatet har vært koblet inn, og hvor personlige problemer av ulik art heller ikke har hatt noen betydning for hvor barna bor fast.

Alle temaer som blir tatt opp i intervjuet vil være godkjent av NSD (norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste), og alle informanter garanteres anonymitet i den publiserte oppgaven.

Dersom du er samværs mor selv, eller kjenner noen som er interesserte i å være med i en slik studie, så ta gjerne kontakt med meg.

Mvh Grete Larsen.

Mail: gretela@student.sv.uio.no

Vedlegg 2

Informasjonsskriv og samtykkeerklæring

Informasjonsskriv

Mitt navn er Grete Larsen, og jeg driver med mastergrad i sosiologi ved Universitetet i Oslo. I min masteroppgave ønsker jeg å belyse hvordan det er å være samværsmor i Norge i dag. Ulike sider ved moderskapet har det allerede blitt forsket en del på, men hittil eksisterer det svært lite kunnskap om samværsmødre.

Hovedtemaer i intervjuet vil være:

1. Begrunnelser for beslutningen om den samværsordningen som blir praktisert.
2. Hvordan samværsordningen praktiseres.
3. Reaksjoner fra omgivelsene.

For å frigjøre mye av min oppmerksomhet, og kunne være mest mulig til stede i intervjusituasjonen, ønsker jeg å benytte lydopptaker. Dette vil være til stor hjelp, og også sikre at de opplysningene du kommer med gjengis mest mulig korrekt i arbeidet med den videre analysen. Lydopptakene vil bli skrevet ut fortløpende, og deretter slettet. Dersom du ikke godtar at lydopptaker benyttes i intervjuet, så har du mulighet for å gi uttrykk for dette i samtykkeerklæringen. Jeg har taushetsplikt, og alt materiale vil bli behandlet konfidensielt. Navn og stedstilknytning vil bli omgjort slik at de ikke kan kobles tilbake til deg, og du er garantert anonymitet i den publiserte masteroppgaven. Datamaterialet vil også underveis bli oppbevart slik at det ikke er mulig å koble det til navn. Hver informant vil bli gitt et fiktivt navn, og en liste som kobler de fiktive navnene med personopplysningene, vil bli nedlåst. Når masteroppgaven er ferdig skrevet, i oktober 2010, vil alle personopplysninger umiddelbart bli slettet.

Det er frivillig å stille opp som informant, og du kan til en hver tid trekke deg uten at dette må begrunnes.

Grete Larsen.

Kontaktinformasjon

Student

Grete Larsen [REDACTED]

1338 Sandvika

Tlf: [REDACTED]

Mail: gretela@student.sv.uio.no

Veileder

Anne Lise Ellingsæter

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Postboks 1096 Blindern
0317 OSLO

Tlf: 22855360

Mail: a.l.ellingsater@sosgeo.uio.no

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt informasjon, og jeg stiller frivillig opp som informant i studien.

Jeg godkjenner at lydopptaker benyttes (sett ring rundt svaret).

JA

NEI

Sted:Dato:.....

Underskrift:

Vedlegg 3

Intervjuguide

Del 1: Bakgrunnsinformasjon

- Hva gjør du til daglig? Utdanning? Jobb?
- Hvordan var utdanning og jobbsituasjonen da samlivsbruddet fant sted?
- Hva er din sivilstatus?
- Hvor mange barn har du? Kjønn og alder?
- Hvis flere barn: Har barna samme far? Er du samværsmor for alle barna dine, eller bor noen hos deg?
- Hvor lenge er det siden samlivsbruddet? Hva var barnets alder da?
- Vil du si noe om hvem som tok initiativ til bruddet?

Om barnefaren:

- Var dere gift?
- Hva gjør han til daglig? Jobb/utdanning? Og hva var jobb/utdannings situasjonen da det ble slutt mellom dere?
- Er han i dag i et nytt forhold?
- Har han flere barn? Bor de eventuelt også sammen med ham?
- Kan du fortelle litt om bosituasjonen deres før samlivsbruddet, og hvordan denne endret seg da det ble slutt mellom dere? (Ble en boende i boligen? Ble en/begge boende på stedet?)
- Hvor langt bor dere fra hverandre i dag?
- Kan du fortelle litt om hvordan dere fordelte husarbeidet i hjemmet da dere bodde sammen?

- Kan du fortelle litt om hvem som pleide å gjøre hva med barnet før samlivsbruddet?
- Hvordan vil du beskrive forholdet mellom far og barn før samlivsbruddet?

Del 2: Begrunnelser

- Jeg vil gjerne at du forteller meg litt om hvordan dere kom fram til denne samværsordningen. Hva er din historie?
- Hvordan var forholdet mellom dine og farens ønsker da samværet skulle fordeles?
Uenighet/enighet?
- Hva vil du si var de viktigste hensynene dere tok da dere bestemte at barnet skulle bo mest hos faren?
- Hvordan ser du på kombinasjonen barn og jobb? Og hvordan tror du faren ser på dette?
- Hadde hensynet til utdanning/jobb noe å si for noen av dere da samværet skulle fordeles?

Del 3: Praktiseringen

- Kan du fortelle litt om hva slags samværsordning dere har?
- Har du noe kontakt med barnet utover det vanlige samværet? I så fall hva slags kontakt?
Kan du gi noen eksempler?
- Kan du si litt om hva du og barnet pleier å gjøre når dere er sammen? Kom gjerne med konkrete eksempler.
- Hva mener du er fordeler og ulemper ved å ha en slik samværsordning?
- (Hvis vi ikke har kommet inn på det: I den offentlige debatten er det kjent at samværsfedre ofte føler at de mister mye av hverdagen med barnet. Hvordan opplever du som samværsmor dette? Kan du fortelle litt om dine erfaringer?)

Del 4: Oppfatninger og reaksjoner

- Har du fått noen positive eller negative reaksjoner fra dine omgivelser på at du er samværsmor? Eller er det noe folk ikke kommenterer? Kom gjerne med flere eksempler.
- Hvordan har reaksjonene vært fra: Familie/venner/skole/barnehage/andre?
- Hvordan opplever du selv at du blir oppfattet?
- Hvis negative reaksjoner: Hvordan håndterer du dette?
- Hva synes du om at kjønn generelt har såpass sentral betydning når det kommer til hvem barnet skal bli boende hos etter samlivsbrudd?
 - tror du barnets kjønn har noe å si?
 - tror du barnets alder har noe å si?

Jeg har nå lyst til å høre litt om dine refleksjoner rundt moderskapet.

- Hva tror du de vanlige oppfatningene om en ”god mor” er? Hva tror du andre tenker må til?
 - Hva er viktig for deg for å være en ”god mor” eller en ”god forelder”?
 - Er det noe spesielt du prøver å få til, eller prøver å gjøre, som gjør deg til en ”god mor”?
- Kan du kanskje vise til noen bestemte handlinger som illustrerer dette?

Helt til slutt vil jeg komme inn på betegnelsen samværsmor som jeg har brukt i dette intervjuet.

- Er det samværsmor du kaller deg selv? Hvorfor/hvorfor ikke? Alternativer?
- Har du noen andre tanker/erfaringer vedrørende det å være samværsmor som du har lyst til å fortelle om til slutt?